

tribuna

številka 19-20

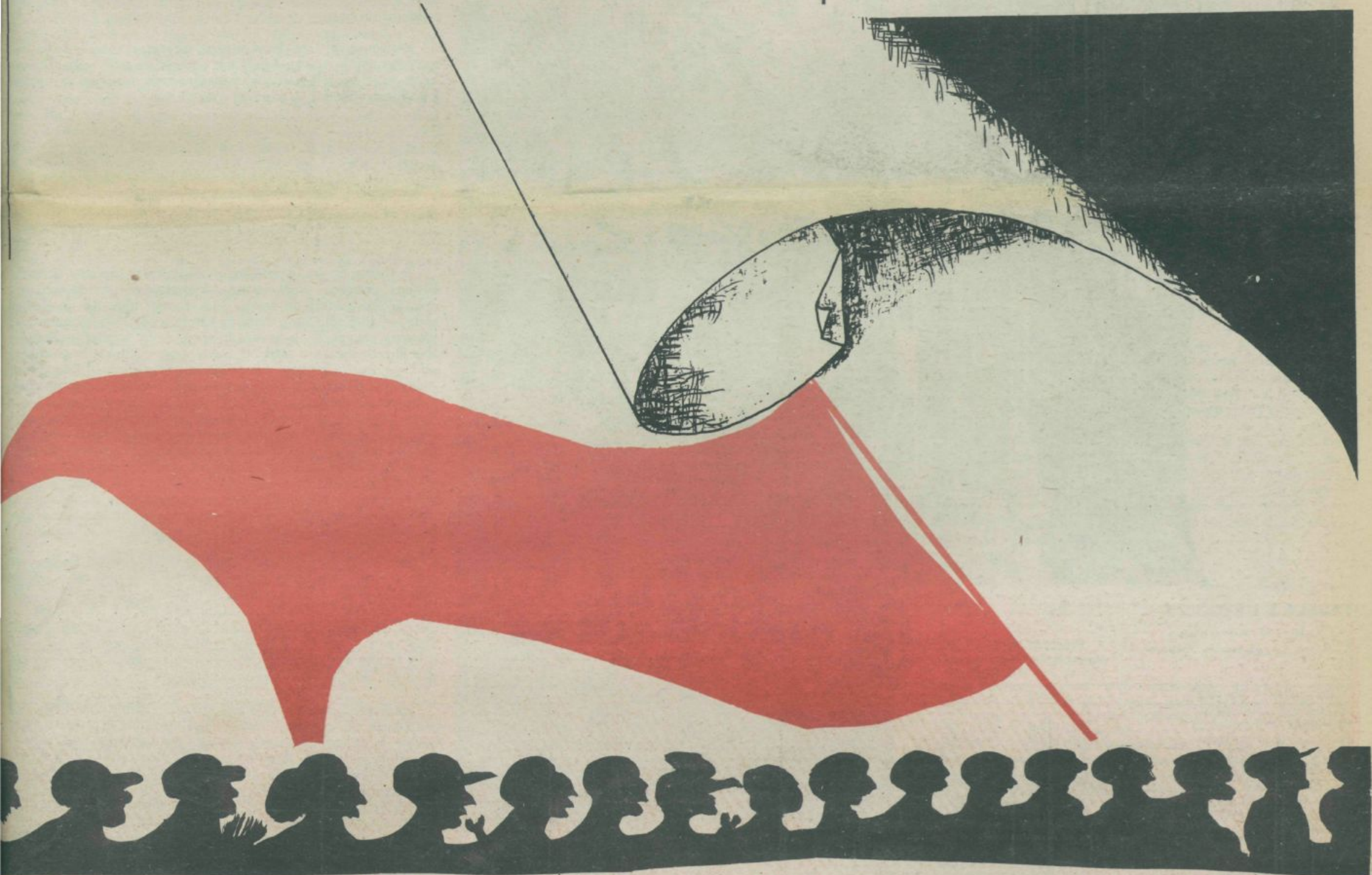
cena 7 din

LJUBLJANA, LETNIK XXX

22.april

TRIBUNA

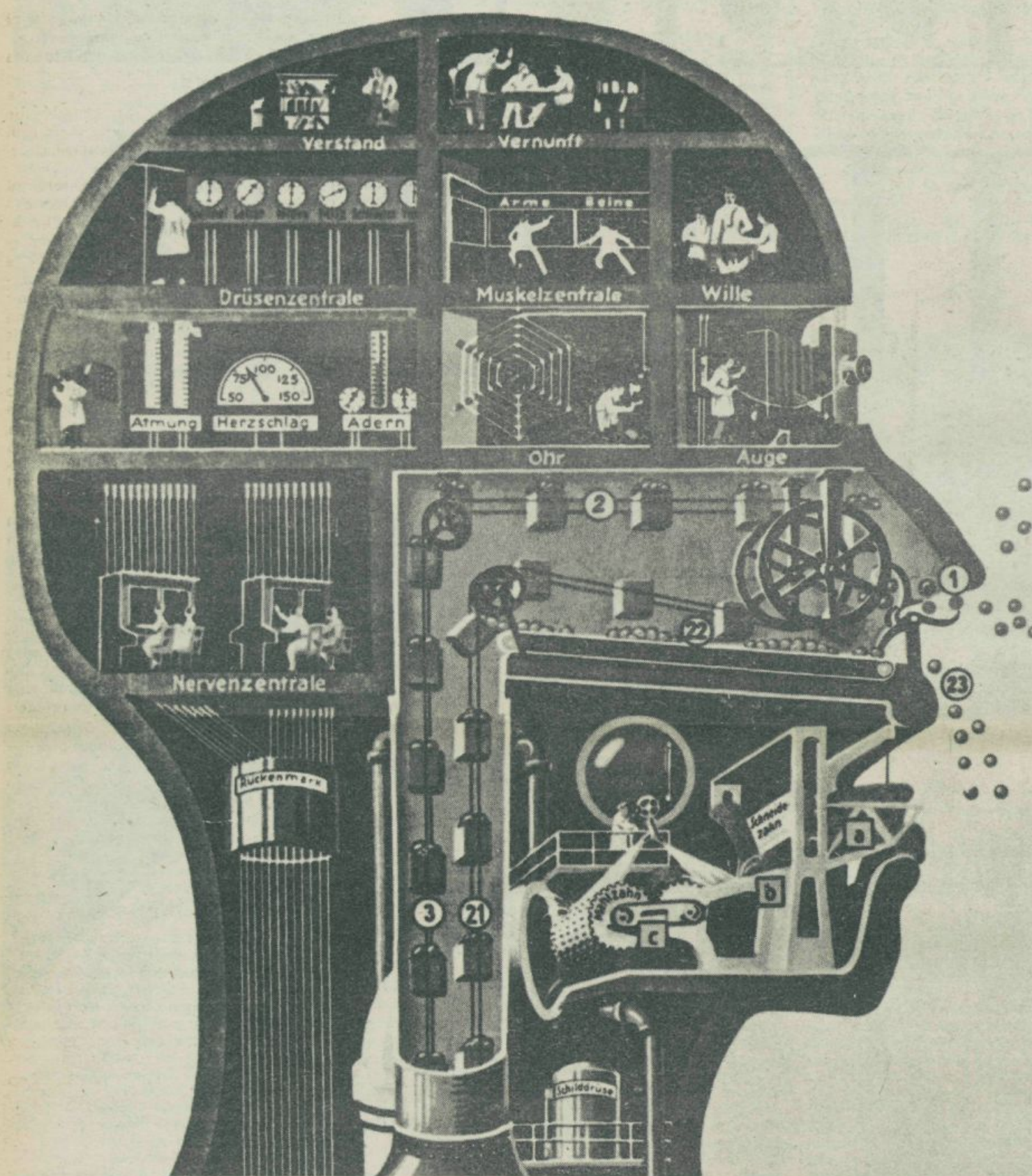
študentski časopis

ZA DELAVSKO
SAMOUPRAVLJANJE

uvodnik

ZA KOMUNISTIČNO KONCEPCIJO RAZVOJA IV

V prejšnjih nadaljevanjih smo v grobem pokazali učinke in funkcijo „emisijskega kapitala“ v reprodukcijskem procesu, ki se v pojavi obliki kaže kot obrestonosni kapital. Nikakor ni neložično, da je „emisijski kapital“ zgolj formalno in ne dejansko obrestonosni, ker je obrestna mera za ta kapital — glede na stopnjo inflacije in rok vračila — smešno nizka, tj. 2 %. S tem birokracija tiho priznava dejstvo, da je že sama substanca „emisijskega kapitala“ sestavljena iz obresti, ki jih pokasira iz produkcije na način, katerega glavne oblike smo nakazali. Če pa ima „emisijski kapital“ kljub temu formo obrestonosnega kapitala, jo ima zato, ker je ves sistem dominacije birokracije zgrajen na kreditnem sistemu.

Preden gremo naprej na krizo, ki se odvija pred našimi očmi, moramo razjasniti pravzaprav najpomembnejšo funkcijo „emisijskega kapitala“, ki jo ima le-ta v reprodukcijskem procesu, oz. v povezavi produkcijskih sektorjev med seboj. Konkretno moramo raziskati občo obliko gibanja kapitalov med produkcijskimi sektorji, in iz tega gibanja napredujočo ali nazadujočo centralizacijo obstoječih kapitalov. Naša naloga je torej: „... najti in prikazati konkretne oblike, ki nastajajo iz procesa gibanja kapitala, če ga gledamo v celoti. V svojem stvarnem gibanju se kapitali srečujejo v takih konkretnih oblikah, da se podoba kapitala v neposrednem procesu produkcije kakor tudi njegova podoba v procesu cirkulacije pojavljata samo kot posebna momenta.“¹ Ti posebni momenti stvarnega gibanja kapitala se pojavljajo pri nas modifikirano in rastejo iz tega specifičnega produkcijskega načina. Zato „emisijski kapital“ ni neka zlobna iznajdba katerega subjektivnega posameznika ali skupine (skrite v trezorjih Narodne banke Jugoslavije in narodnih bank republik in pokrajin), ampak njegovo funkcioniranje v reprodukcijskem procesu objektivno določuje ta specifičen produkcijski način.

Zasledovanje tega konkretnega gibanja družbenega kapitala moramo nujno razumeti tudi kot gibanje, ki se je sedaj izteklo v krizo, ki je naletelo na svoje imanentne meje; razumeti ga moramo kot gibanje kapitala, ki je prešel v fazo krize.

PRELIVANJE KAPITALA MED PRODUKCIJSKIMI SEKTORJI

Iz narave blagovne produkcije izhaja, da se kapital / tj. kapitalizirana presežna vrednost oz. akumulacija / preliva med produkcijskimi sektorji in seveda tudi znotraj njih. Ker je profitna mera —² tisti odločujoč motiv za katerega edinole pravzaprav gre v blagovni produkciji, je seveda logično, da bo kapital iz sektorjev, kjer je profitna mera nižja od povprečne, odtekal in gravitiral v sektorje, kjer je profitna mera višja od povprečne. —³ Rezultat teh oscilacij je končno ta, da se ustvari neka povprečna profitna mera / ali splošna profitna mera /. „Pri kapitalistični produkciji ne gre samo za to, da se za maso vrednosti, ki je vržena v cirkulacijo v obliki blaga, dobi enaka masa vrednosti v drugi obliki — bodisi v denarni obliki ali v obliki katerega drugega blaga — marveč gre za to, da se za kapital, ki je bil založen v produkciji, dobi ista presežna vrednost ali profit kakor za vsak drug kapital iste velikosti ali pro rata z njegovo velikostjo, najsi ga uporabljajo v tej ali oni produkcijski panogi. Gre torej za to, da prodajajo blago vsaj minimum po cenah, ki dajo povprečni profit, tj. po produkcijskih cenah.“⁴

Ker pa je ta povprečen profit v glavi agenta blagovne produkcije nekaj danega in predpostavljene, je rezultat težnje po nadpovprečnem profitu / ekstra profitu / zgoraj omenjeno preliivanje kapitala med produkcijskimi sektorji. To pa je tudi tisti motor, ki poganja celoten družbeni kapital naprej. Iz tega logično sledi da je na podlagi blagovne produkcije popolnoma nemogoče, da se kapital ne bi preliival med sektorji produkcije. Vendar se kljub temu zdi, da se to pri naši produkciji dogaja.

Medsektorska zaprtost je celo ena od osnovnih značilnosti naše produkcije, oz. pravilneje rečeno, tega specifičnega produkcijskega načina, ki ga vodi birokracija. „Izvršni svet ugotavlja, da je eden od temeljnih problemov še vedno prevelika zaprtost organizacij združenega dela v svoje okvire, ter šibke dohodkovne in preveč sektorsko usmerjene povezave. To ima za posledico manjše možnosti za povečanje in racionalno porabo celotne akumulacije, širjenje kreditnih odnosov v sistemu razširjene reprodukcije, skromen obseg stvarnega združevanja sredstev na samoupravni osnovi, velik pritisk na uvoz, ekstenzivno zaposlovanje in rast cen.“⁵ Seveda obstaja za to zaprtost izredno „banalen“ vzrok: lastna akumulacija v produkciji je v razširjeni reprodukciji skrajno nepomembna postavka, ker vso presežno vrednost monopolizira birokracija in jo distribuira nekam drugam /glej tabelo 2/.

Na tem mestu nastopi svojo nujno vlogo kreditni kapital. Vendar bomo videli, da je birokracija izredno modifikirala vlogo kredita. Marx pravi, da se kredit: „... v svojih začetkih kradoma vtihotaplja kot skromen pomočnik akumulacije in z nevidnimi nitmi vleče denarna sredstva, ki so raztresena v večjih ali manjših množinah po površini družbe, v roke posameznih ali asociiranih kapitalistov. Toda kmalu postane novo in strašno orožje v konkurenčnem boju in se naposled spremeni v ogromen socialni mehanizem za centralizacijo kapitalov.“⁶ Kreditni sistem je torej mehanizem — če ga gledamo v čisti obliki — ki omogoča hitrejšo akumulacijo po eni strani in, omogoča centralizacijo po drugi strani — zbira že obstoječe kapitalne in jih zviri v enega samega, ogromnih razmer. Sam kredit je lahko torej „edinole“ zbiranje denarnih sredstev, ki se nahajajo v cirkulaciji ali pa so vržena vanjo.

TABELA 3 L ETU 1978

Dolež v realnem družbenem proizv.	Sredstva akumulacije	Posojilo za manj razvita območja	Združev. za SIS mater. proizv.	Odplačila posojil	Skupaj obveznosti	Obveznosti glede na akumulacijo nižje višje
INDUSTRIJA SKUPAJ	100,0	16,6	27,4	54,4	98,4	1,6
1. Elektrogospodarstvo	3,7 100,0	26,0	71,9	534,4	632,3	532,3
2. Pridobivanje premoga	2,2 100,0	—	51,1	259,8	310,9	210,9
3. Proizv. naft. derivatov	1,4 100,0	169,6	117,4	204,3	491,3	391,3
4. Črna metalurgija	3,7 100,0	9,7	20,3	51,6	81,6	18,4
5. Prid. rud. barv. kovin	100,0	...	...	...	...	...
6. Proizv. barvnih kovin	0,8 100,0	23,9	196,4	21,6	241,9	141,9
7. Predelava barv. kovin	4,0 100,0	16,1	38,3	70,8	125,2	25,2
8. Proizv. nekov. rudnin	0,3 100,0	54,6	27,9	62,1	144,6	44,6
9. Predel. nekovin. rud.	2,1 100,0	17,0	26,1	54,1	97,2	...
10. Predelava kovin	11,0 100,0	13,3	25,7	23,5	62,6	2,8
11. Strojgradnja	6,6 100,0	9,8	19,6	21,9	51,3	48,7
12. Proizv. prom. sred.	5,5 100,0	17,7	25,3	59,7	102,7	...
13. Ladjedelništvo	0,1 100,0	34,0	48,0	310,0	392,0	2,7
14. Proizv. elektr. str. inapar.	12,1 100,0	10,2	22,5	21,5	54,2	292,6
15. Proizv. baz. kem. izd.	2,2 100,0	26,8	38,0	88,4	153,2	53,2
16. Predelava kemič. izd.	5,3 100,0	19,0	21,5	36,1	76,6	23,4
17. Proizv. kamna in peska	0,5 100,0	23,9	41,3	39,3	104,5	4,5
18. Proizv. grad. mat.	3,5 100,0	25,6	47,4	153,7	226,7	126,7
19. Proizv. žagan. lesa	2,5 100,0	26,4	32,3	159,8	218,5	118,5
20. Proizv. konč. les. izd.	6,3 100,0	20,0	25,7	42,6	88,3	...
21. Proizv. in pred. pap.	3,5 100,0	24,6	59,8	237,5	321,9	11,7
22. Proizv. preje in tkanin	4,7 100,0	28,6	31,2	69,5	129,3	221,9
23. Proizv. konč. tekst. izd.	6,1 100,0	18,7	15,5	21,8	56,0	29,3
24. Proizv. usnja in krzna	4,1 100,0	28,5	37,9	51,4	117,8	...
25. Proizv. obutve in gal.	2,1 100,0	16,0	17,1	16,4	49,5	17,8
26. Predelava kavčuka	1,1 100,0	20,2	39,3	56,0	115,5	50,5
27. Proizv. živil. proizvod.	4,3 100,0	14,8	31,4	40,4	86,6	15,5
28. Proizv. pijač	4,6 100,0	19,2	24,4	43,4	87,0	...
29. Proizv. krnil	0,3 100,0	28,3	56,0	134,0	220,3	13,4
30. Proizv. in pred. tobaka	0,2 100,0	13,0	25,0	12,4	50,4	13,0
31. Grafična dej.	2,1 100,0	14,5	23,8	36,1	74,4	49,6
32. Proizv. razn. izded.	0,9 100,0	16,0	19,1	17,2	52,3	25,6

Zmotno bi bilo torej misliti, da ima kredit sam po sebi kakršnokoli produktivno silo. Če si ogledamo tabelo 2 nastane pri poskusu, da bi razvozlati vprašanje, kje dobi birokracija kreditni kapital za akumulacijo v produkciji popoln misterij. Materialni produkciji namreč ostaja /glej tabelo 2/ zgolj 2-3 % od celotne akumulacije, zato ni kaj akumulirati. Še manj pa ostane za prelivanje kapitala med sektorji / tu puščamo ob strani tujo akumulacijo in hranilne vloge, ki se prelivajo kot akumulacija v produkcijo /. „Razrešitev“ tega misterija je, glede na to, da poznamo „emisijški kapital“, kajpada lahka.

Neki slovenski vulgarni ekonomist/žurnalst pravi, da kjer ni nič, tudi vojska ne more vzeti, toda pri tem pozablja, da je birokracija tudi nad vojsko, in da za to lahko jemlje tudi tam, kjer ni „nič“. Ta „nič“ je sestavljen iz „emisijškega kapitala“, ki v nekaterih sektorjih produkcije zajema celo iz amortizacije. S tem zagotovi birokracija „normalno“ akumulacijo / ki je po ocenah, ki smo jih navedli v prejšnjih nadaljevanjih, do polovice napolnjena z „emisijškim kapitalom“, istočasno pa „emisijški kapital“ zagotavlja nujno prelivanje kapitala med produkcijskimi sektorji.

Kako vpliva „emisijški kapital“ na reprodukcijski proces, smo si že ogledali. Pri vprašanju prelivanja kapitala med sektorji, pa je seveda pomemben njegov vpliv na vsak posamezen sektor v produkciji. Prvo, kar je najvažnejše, da lahko ta vpliv pokažemo, je prav gotovo stopnja akumulacije teh sektorjev, ki nam jo kaže tabela 3. Evidentna je izredna neenakost v stopnji lastne akumulacije, ki je po drugi strani ekstakten izraz disproportionalnosti med sektorji / nekateri pomembni sektorji pa sploh nimajo lastne akumulacije /. Iz tega lahko potegnemo zaključek, da bo „emisijški kapital“ izredno neenakomerno vplival na posamezne sektorje. Ko je le-ta enkrat plasiran v cirkulacijo, si prisvoji svoji velikosti primeren obseg presežne vrednosti sproducirane v materialni produkciji / kot smo že pokazali se prodajne cene pri tem ne smejo spremeniti/. Sprememba začne — preko cirkulacije — enakomerno vplivati na vse sektorje produkcije. Enakomerno razvrednotenje cirkulacijskega sredstva/ ali kar je eno in isto; prisilno tiščanje „emisijškega kapitala“ v cirkulaciji / prizadene v absolutnem smislu vso produkcijo po vrsti. Vendar pa so v relativnem smislu rezultati razvrednotenja zelo različni. Da bi te različne rezultate lahko prikazali, moramo še enkrat zasledovati prehod produkta iz njegove uporabne vrednosti v menjalno, oz. metamorfozo iz blagovne forme vrednosti v denarno formo vrednosti.

Za naše razumevanje stvari je popolnoma nevažno, da bi pojasnili kako to, da so prodajne cene blaga — ki jih je dosedaj z velikim uspehom določevala birokracija — takšne in ne drugačne. Storit moramo nasprotno! Vzeti moramo prodajne cene blaga kot nekaj danega. Šele na tej podlagi bomo lahko tudi med drugim pokazali kako birokracija formira cene.

Vrednost vsakega na podlagi blagovne produkcije producirane blaga B je izražena v obrazcu $B = c + v + pv$. Če od te vrednosti odštejemo presežno vrednost /pv/, potem dobimo zgolj ekvivalent vrednosti, ki v blagu izraža prvotno založeno vrednost / vrednost za porabljen konstantni kapital plus za reprodukcijo delovne sile/ Ta ekvivalent se imenuje stroškovna cena. Stroškovna cena, omogoča, da se kapital ohrani kot vrednost, oz. omogoča proces enostavne reprodukcije. Iz obrazca se vidi, da je možnih nešteto variant med vrednostjo blaga / c plus v plus pv / in stroškovno ceno. Večji, kot je element presežne vrednosti, toliko večji je lahko obseg v katerem se lahko gibljejo prodajne cene. S tem se vračamo zopet do tabele 3. Za sektorje, ki akumulirajo povedano pomeni, da je element presežne vrednosti v njihovi individualni vrednosti blaga, ki se izraža v prodajni ceni / realizirani na trgu/, tolikšen, da lahko še akumulirajo. Za tiste sektorje, v katerih se akumulacija približuje nuli, izhaja iz povedanega, da je njihova individualna vrednost blaga, izražena v dani prodajni ceni / realizirani na trgu/, tolikšna, da se njihova prodajna cena že izenačuje z njihovo stroškovno ceno; torej, da je njihova akumulacija nenormalno nizka. In končno, za sektorje, ki sploh ne akumulirajo velja, da je njihova individualna vrednost blaga izražena v dani prodajni ceni / realizirani na trgu/, tolikšna, da je že pod njihovo stroškovno ceno. Ti sektorji torej ne dobijo nazaj v dani prodajni ceni niti svojega ekvivalenta. Tem sektorjem se tako celo prekinja proces enostavne reprodukcije /amortizacija/.

Sedaj si ni težko zamisliti kaj povzroča „emisijški kapital“. Določen obseg presežne vrednosti bo odvzet vsem sektorjem po vrsti. Toda v prvem primeru bodo ti sektorji zaradi stopnje akumulacije še vedno akumulirali, vendar manj kot prej. V drugem primeru pa bodo ti sektorji, ki komajda še akumulirajo /ali pa sploh ne/ še ob to akumulacijo. Tretji del produkcije pa bo seveda samo še v hujšem položaju. Pravzaprav bi lahko rekli, da je birokracija nekakšen moderen anti-Robin Hood; najbolj namreč prizadane revne in najmanj bogate.

Tako smo pokazali to, kar smo si zastavili na začetku. Kljub temu, da vlada izredna zaprtost med produkcijskimi sektorji, pa je pogoj, da se kapital prelija med produkcijskimi sektorji, vendarle izpolnjen, pa čeprav na zelo specifičen način. Samo iniciiranje „emisijškega kapitala“ moramo torej gledati kot prelivanje kapitala med sektorji produkcije. /ta kapital se seveda v veliki meri preliva tja, kjer je profitna mera višja/. Takšno specifično prelivanje kapitala je sicer zaradi nizke lastne akumulacije v produkciji neizogibno potrebno. Brez prelivanja kapitala ni blagovne produkcije. Je pa ta specifičen način prelivanja kapitala izredno „grob“, in ga blagovna produkcija na daljši rok nikakor ne prenese. Je pravzaprav najbolj grobo zanikanje osnovnih zakonov blagovne produkcije /v tem smislu je birokracija najbolj radikalen ultra-levičar/.

„Emisijški kapital“ namreč nenadno zniža profitno mero v produkciji. Če profitna mera označuje odnos med presežno vrednostjo in celotnim kapitalom — pv/C ali pv/c plus v — potem izhaja iz tega, da je rezultat delovanja „emisijškega kapitala“ nenadno in hitro znižanje profitne mere. To pa ima vedno izredno rušilne učinke. Rušilni učinki pa se seveda najbolj ostro kažejo prav v tistih sektorjih, ki zaradi „emisijškega kapitala“ sploh nimajo lastne akumulacije. Kot smo videli nekateri sektorji v prodajni ceni ne realizirajo niti stroškovne cene. Če se to stanje nadaljuje pride do uničevanja kapitala, ker se kapital ne more nadoknaditi v stari vrednosti. Spomnimo se iz prejšnjih nadaljevanj: „Pri reprodukciji, prav tako tudi pri akumulaciji kapitala ne gre samo za to, da se ista masa uporabnih vrednosti iz katerih se sestoji kapital nadoknadi v prejšnjem ali razširjenem obsegu /pri akumulaciji/, ampak za to, da se nadoknadi vrednost založenega kapitala z običajno profitno stopnjo.“⁷

Potemtakem je jasno, da takšno stanje ne more trajati dalj časa. Zato je iniciiranje „emisijškega kapitala“ in pa rezultati, ki jih povzroča, samo prvi element, ki določuje prelivanje kapitala med sektorji. Druga faza, oz. drugi element, ki določuje prelivanje kapitala, pa nastopi s časovnim zaostankom, vendar nujno. Minimalno mejo prodajne cene določa njegova stroškovna cena. Če se blago proda pod stroškovno ceno, ni mogoče porabljenih sestavnih delov produktivnega kapitala popolnoma nadomestiti iz prodajne cene. Če se ta proces nadaljuje se vrednost založenega kapitala izgubi.“⁸ Takšne stvari so v blagovni produkciji izredno huda reč, ker je pač njen prvi motiv oplajanje vrednosti, ne pa

izgubljanje. Zato v situaciji, ko se ne realizira nobena presežna vrednost več /ali celo če pride do razvrednotenja obstoječega kapitala/ ni več nikakršnega motiva in produkcijski proces se začneja ustavljati. Neizogibni proces ustavljanja delovnega procesa vodijo poslovodne strukture teh sektorjev, ki jih birokracija nikakor ne more „prepričati“ naj nadaljujejo s produkcijo. Praktično se to kaže v pomanjkanju določenih produktov na trgu /življenjskih sredstev in produkcijskih sredstev/. Nadaljevanje tega stanja vpliva v zadnji instanci na celoten reprodukcijski proces družbenega kapitala. Zopet tako pridemo do rezultata, do katerega smo že prišli — celoten reprodukcijski proces se začneja ustavljati in prekinjati. Ker pa je to tisto najslabše, birokracija tem sektorjem „popusti“ /vedno lahko beremo, da poslovodne strukture izsiljujejo višje cene/ in prodajne cene v teh sektorjih se začno dvigovati. Ta dvig prodajnih cen v teh sektorjih pa je druga faza ali element, ki določuje prelivanje kapitala med sektorji!

Sedaj imamo situacijo v kateri višje prodajne cene teh sektorjev /prodajne cene se morajo dvigniti vsaj toliko, da se izenačijo z stroškovnimi cenami / vplivajo na producirano vrednost blaga v ostalih sektorjih, kjer so prodajne cene ostale nespremenjene.

Zvišane prodajne cene se prej ali slej pojavijo v teh sektorjih. Ob drugače nespremenjenih razmerah vstopajo kot povečane stroškovne cene v produkcijski proces teh sektorjev. Ob nespremenjenih prodajnih cenah ima to za posledico, da se tem sektorjem zmanjša realizacija presežne vrednosti. Ta proces pa je seveda zopetno prelivanje kapitala iz sektorjev, kjer se cene niso spremenile, v sektorje v katerih so se prodajne cene dvignile. Tej prerazporeditvi presežne vrednosti se reče tudi inflacija.

Tako se torej razkrijeta dva elementa, ki v teh specifičnih razmerah določujeta prelivanje kapitala. Prvič, iniciiranje „emisijškega kapitala“ in drugič, dvig cen v določenih sektorjih. Zopet lahko vidimo, da moramo izhajati iz danih prodajnih cen /ki so lahko „pravične“ ali nepravilne“; to je popolnoma vseeno/ blaga, če hočemo razložiti delovanje „emisijškega kapitala“, ta pa je pogoj, da sploh lahko razložimo prelivanje kapitala. Obenem se je izkazalo, da to prelivanje kapitala v zadnji instanci formira prodajne cene vsega blaga.

Izredno pomembno je pri tem, da ima to prelivanje izredno hude posledice za tisti del delavskega razreda, ki dela v teh sektorjih, ki imajo nizko akumulacijo /ali pa je sploh nimajo/. Ti

delavci spadajo med najslabše plačan del delavskega razreda. Kot najbolj eksploatiran del delavskega razreda služijo zgolj kot instrument za hitrejšo akumulacijo. Za boljši prikaz posledic, ki jih pušča ta razredni teror birokracije na političnoekonomski položaj delavskega razreda, objavljamo ob tem tekstu tekst, ki govori o štrajku v Trbovljah in Hrastniku leta 1958.

Pri tem prelivanju presežne vrednosti med sektorji produkcije se jasno vidi, da vrednost ni zgolj vrednost kar tako, ampak da se pojavlja nasproti producentom nujno v kapitalski obliki. Reprodukcijski proces celotnega družbenega kapitala je proces, ki ga delavski razred ne obvladuje, ampak zakoni tega procesa obvladujejo njega. „Temeljni vzrok sedanjih zaostrenih razmer na področju gospodarjenja in v družbi nasploh je ohranjanje in reproduciranje državnolastninskih odnosov, kar zaostruje protislovje med družbenim načinom proizvodnje in visoko stopnjo formalizacije samoupravnega odločanja. Vzroki za takšno stanje so v tem, da pri gospodarjenju s sredstvi družbene reprodukcije še vedno prevladujejo odnosi, ki omogočajo uveljavljanje interesov, ki so povezani z ohranjanjem odtujenega razpolaganja z večjim delom novoustvarjene vrednosti.“⁹

CENTRALIZACIJA KAPITALA

Vprašanje, ki se tu postavlja, se kaže kot vprašanje zakaj ni prišlo do centralizacije kapitala. Na določeni stopnji razvoja proizvodnih sil je namreč centralizacija naraven rezultat napredovanja produkcije. „V isti meri, kakor se razvijata kapitalistična produkcija in akumulacija, se razvijata konkurenca in kredit, ta dva najmočnejša pospeševalca centralizacije.“ „Do centralizacije lahko pride tako, da se predružači samo razdelitev že obstoječih kapitalov, da se predružači kvantitativno grupiranje sestavin družbenega kapitala.“¹⁰

Do zadovoljive centralizacije družbenega kapitala torej ni prišlo, in danes lahko slišimo geslo „združevanje dela in sredstev“ skoraj kot vprašanje življenja in smrti v napredovanju socializma. Eden od temeljnih vzrokov je pri tem prav gotovo zaprtost delovnih organizacij, ki jo povzroča nizka akumulacija. „Razlogi, da se organizacije združenega dela le v manjši meri opirajo na združevanje, so notranje in zunanje narave. Med notranjimi so pomembni: pomanjkanje sredstev za lastno akumulacijo ... Zunanji razlogi pa so zlasti v nestabilnosti in visokih stopnjah inflacije.“¹¹ Kredit pa tudi sam ni bil element centralizacije, ker ga je birokracija uporabljala ekstenzivno. Če smo prej pokazali, da je „emisijški kapital“ prisilno odvzeta že sproducirana presežna vrednost ali celo amortizacija, potem iz tega sledi, da je imelo to za posledico nenehno decentralizacija družbenega kapitala. Ta nenehna decentralizacija je logična posledica ekstenzivne rasti po eni plati, po drugi plati pa je prav tako rezultat dejstva, da si birokracija monopolizira skoraj celotno presežno vrednost. Če bi pustila večji del presežne vrednosti v produkciji /torej poslovodnim strukturam/, kar bi precej hitro pripeljalo do centralizacije, bi to pomenilo isto kot, da se prostovoljno odreka materialnim temeljem svojega obstanka. Tako nora pa ni.

Izredna ekonomska nujnost centralizacije družbenega kapitala — ki jo birokracija zaradi logike svojega obstoja nenehno preprečuje — je ekonomska nujnost ukinjanja birokracije kot frakcija, ki vodi reprodukcijski proces. „Centralizacija spolnuje delo akumulacije s tem, da omogoča industrijskim kapitalistom razširjati obseg njihovih operacij. Ekonomski učinek je isti, bodisi da je ta rezultat posledica akumulacije ali centralizacije, bodisi da se centralizacija izvede z nasilnim sredstvom aneksije — kjer postanejo nekateri kapitali za druge toliko premočni gravitacijski centri, da razbijajo njihovo individualno kohezijo in potem pritegnejo njihove osamljene dele k sebi — ali pa se izvede spojitve več kapitalov, ki so že stvorjeni ali pa se tvorijo, z bolj uglajenim postopkom: s tvorbo delniških družb. Povečanje industrijskih podjetij je povsod izhodišče za obsežnejšo organizacijo skupnega dela mnogih ljudi, za širši razvoj njihovih materialnih gonilnih sil, t.j. za čedalje večje spreminjanje izoliranih in na tradicionalen način izvajanih produkcijskih procesov v družbeno kombinirane in znanstveno urejene produkcijske procese.“ „Mase kapitala, ki jih je centralizacija čez noč zvarila skupaj, se reproducirajo in razmnožujejo tako kakor drugi, vendar pa hitreje, in postanejo tako novi, mogočni pospeševalci družbene akumulacije. Če torej danes govorimo o napredku družbene akumulacije, s tem molče razumemo tudi učinke centralizacije.“¹² /počrt. K.B./

Danes napredek v družbeni akumulaciji ni več mogoč brez centralizacije kapitala, centralizacija pa ni mogoča zaradi birokracije, odtod kriza. Vendar pa to, da je v komaj letu dni zmanjšala realne osebne dohodke za več kot 10 %, da bi pospešila akumulacijo, pomeni, da je še prekleto močna v svoji vodilni funkciji. Grob cinizem s katerim poziva delavski razred, da naj zategne pas, dopolnjuje to sliko njene brezobzirnosti.

NAJ ŽIVI DELAVSKO SAMOUPRAVLJANJE!

Bojan Korsika

OPOMBE:

1. K. Marx: Kapital III., str. 31
2. „Mero presežne vrednosti, ki jo merimo glede na variabilni kapital, imenujemo mero presežne vrednosti; mero presežne vrednosti, ki jo merimo glede na celotni kapital, imenujemo profitno mero. /počrt. K.B./ K. Marx: Kapital III. str. 49
Zato se: „... profitna mera številčno razlikuje od mere presežne vrednosti, medtem ko sta presežna vrednost in profit dejansko isto in sta tudi številčno enaka, je profit vendarle spremenjena oblika presežne vrednosti, oblika, v kateri sta zamegljena in izbrisana njen izvor in skrivnost njenega bivanja. Dejansko je profit pojavna oblika presežne vrednosti, ki jo je treba z analizo šele izluščiti iz pojavne oblike. V presežni vrednosti je razmerje med kapitalom in delom razkrito; v razmerju kapitala in profita, tj. kapitala in presežne vrednosti, kakor se pojavlja na eni strani kot presežek nad stroškovno ceno blaga, realiziran v procesu cirkulacije, in na drugi strani kot presežek, ki ga natančneje določa njegovo razmerje do celotnega kapitala, se pa pojavlja kapital kot razmerje do samega sebe, kot odnos, v katerem se kot prvotna vsota vrednosti razlikuje od nove vrednosti, ki jo je sam ustvaril.“ Isto, str. 55
3. Profitna mera je seveda odvisna od razmerja med variabilnim in konstantnim kapitalom. To razmerje imenuje Marx organsko sestavo kapitala.
4. Isto, str. 221
5. „Poročilo o izvajanju družbenega plana SR Slovenije v letu 1976 in prvi polovici leta 1977“, Skupščinski poročevalec 5. VII. 1977, str. 2
6. K. Marx: Kapital I. str. 708
7. K. Marx: Teorije o presežni vrednosti II., Prosveta, Bt. 1978, str. 395
8. K. Marx: Kapital III., str. 43
9. „Aktualna idejnopolitična vprašanja nadaljnega družbenoekonomskega razvoja SR Slovenije do leta 1985 in naloge zveze komunistov“, 8. seja CK ZKS. „Komunist“, 28. novembra 1980, str. 19
10. K. Marx: Kapital I. str. 708
11. „Analiza uresničevanja družbenega plana SR Slovenije za obdobje 1976—1980. I. del: Globalna ocena uresničevanja družbenega plana v obdobju 1976—1980 in ocena možnosti razvoja v letu 1981“, Skupščinski poročevalec 25. VI. 1980, str. 4
12. K. Marx: Kapital I., str. 709, 710

TRBOVLJE · HRASTNIK · ZAGORJE 1958.

Tekst, ki obravnava ozadje štrajka rudarjev v Trbovljah, Hrastniku in Zagorju ob Savi objavljamo zato, ker so vzroki štrajka rudarjev posledica prelinavanja kapitala med sektorji produkcije in prisilno kapitalne vrednosti delovne sile. Zato ta tekst spada k tekstu Za komunistično koncepcijo razvoja IV.

Bojan Korsika

1. Prva štrajka v Jugoslaviji²

a) Štrajk v Trbovljah in Hrastniku

Prvi štrajk je bil 13., 14. in 15. januarja 1958 v Trbovljah in Hrastniku. Štrajkalo je okrog 4.000 rudarjev. Od skupnega števila v rudniku zaposlenih delavcev (4.241) jih ni štrajkalo samo okrog 200. Štrajkali niso delavci, zaposleni v delovnih obratih za specialno rudarsko delo, katerih gradbišča so bila izven Trbovelj in Hrastnika. V štrajku so sodelovali delavci in uslužbenci vseh kvalifikacij in izobrazbenih ravni. Štrajkali so tudi vsi člani Zveze komunistov in sindikalnega odbora, kakor tudi vsi člani delavskega sveta in upravnega odbora.

Vzrok za štrajk so bili nizki osebni dohodki, pogojeni s položajem rudnika v sistemu delitve, z relativno visokimi cenami potrošnega materiala in relativno nizkimi cenami premoga.

Od leta 1952 do leta 1957 se je cena premoga v rudniku Trbovlje znižala za 5 odstotkov, cene potrošnega materiala pa so se zvišale za 44 odstotkov. Proizvodni stroški so se znižali za 26 odstotkov, produktivnost dela na zaposlenega delavca pa se je v istem obdobju povečala za 15 odstotkov.

Produktivnost dela v premogovnikih Jugoslavije, izražena v tonah proizvedenega na opravljeno dnino — osem ur, je znašala v letih 1939 — 0,622; leta 1946 — 0,580; leta 1953 — 0,808 in leta 1955 — 0,828.

Udeležba plač in potrošnega materiala v strukturi cene premoga je v posameznih obdobjih znašala (v procentih):

	1939	1948-1951	1955
— potrošni material	28,0	20,0	38,0
— plače	55,0	52,0	24,0

Amortizacija je v strukturi cene premoga v letih 1948—1951 znašala 6,55 odstotka, leta 1955 pa 19 odstotkov.

Položaj rudnika v sistemu delitve in višino cene potrošnega materiala in premoga so določali zvezni organi, zato so rudarji s štrajkom prišli z njimi v direkten spor.

Ekonomski problemi premogovnika so bili splošno znani. Toda izven rudnika ni nihče vedel, da se pripravlja štrajk.

V reševanju ekonomskih problemov rudnika, zlasti kar se tiče rudarskih plač, so bili angažirani vsi politični in državni faktorji v rudniku, občini in okraju Trbovlje in republiki Sloveniji. Skoraj celo leto so iz trboveljskega rudnika in občine odhajale delegacije v zvezne, državne in politične organe, z zahtevami po reševanju ekonomskih problemov v rudniku. Zlasti so se angažirali zvezni sindikati in posamezni slovenski politični in državni funkcionarji, ki so delovali v političnih in državnih organih federacije. Ker ni bilo mogoče v zvezi z nizkimi rudarskimi plačami ničesar ukreniti, je rudniški sindikalni odbor kolektivno odstopil. S tem je protestiral, hotel pa se je tudi rešiti odgovornosti za to, da so ekonomski problemi rudnika ostajali nerešeni. Štrajk je bil uporabljen kot poslednje sredstvo, kajti vse intervencije pri državnih in političnih organih so ostale brez pričakovanih rezultatov.

Konec leta 1957 in na začetku leta 1958 so si v drugih trboveljskih podjetjih in ustanovah delili po eno plačo na račun viška. Rudnik pa ni imel finančnih sredstev, iz katerih bi rudarji lahko dobili še po eno plačo, in to je bil neposreden povod za štrajk.

Rudarji so zahtevali: (1) zvišanje plač in izplačilo ene plače izven tarifnega pravilnika — na račun viška, (2) izboljšanje varstva pri delu in zaščitnih sredstev in (3) posebno razpravo o rudarstvu kot specifični gospodarski veji. Zahteve rudarjev so bile upravičene.

V času štrajka je v Trbovlje prišel Miha Marinka, tedanji sekretar Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije. Rudarji so za pogajanja z njim izvolili 15-člansko delegacijo. V delegaciji je bil en sam član Zveze komunistov. Miha Marinka so sredi govora prekinili, ker je izjavil, da bodo rudarji dobili po 30 odstotkov plače. Člani delegacije so namreč že vedeli, da se je delavski svet odločil, naj dobijo izplačanih po 50 odstotkov. Nezačuden je izjavo Miha Marinka so rudarji nadaljevali štrajk. V času štrajka je delavski svet skupaj s sindikalno podružnico in Zvezo komunistov organiziral konferenco, ki je sprejela razglas, namenjen rudarjem. Z razglasom so bili rudarji obveščeni o odločitvah, ki so jih sprejeli organi podjetja ter republiški in zvezni državni organi. Razglas je tudi pozval k nadaljevanju dela. Štrajk se je končal 15. januarja okrog 10. ure.

Med štrajkom in neposredno po njem so bila rešena naslednja vprašanja:

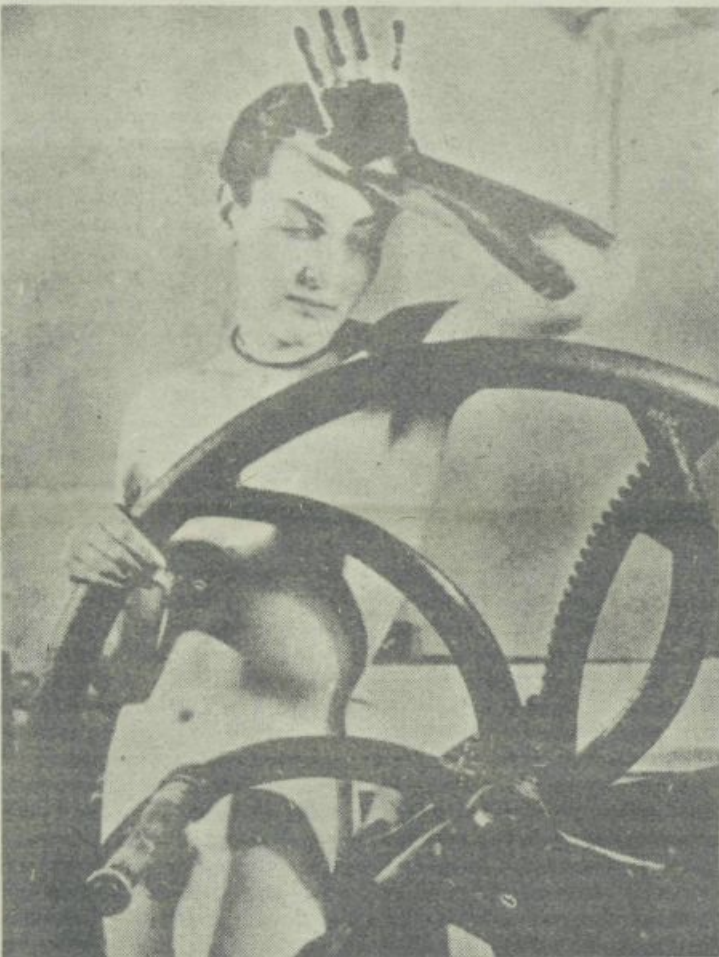
- 1) s sklepom Zveznega izvršnega sveta so bile cene premoga iz rudnika Trbovlje—Hrastnik zvišane za 13 %; sklep je veljal za čas od 1. januarja 1958 naprej;
- 2) s sklepom Zveznega izvršnega sveta so bila Občinskemu narodnemu odboru vrnjena sredstva, ki jih je iz svojega investicijskega fonda občina dala Rudniku za izplačilo dodatnih rudarskih plač (ta sredstva so bila občini vrnjena iz splošnih sredstev federacije);
- 3) vsem zaposlenim v rudniku je bila 30. 1. 1958 na račun viška izplačana polovica mesečne plače;
- 4) vsi zaposleni so dobili nadomestilo za dvodnevni zaslužek, ki so ga izgubili zaradi udeležbe v štrajku, in sicer v višini osnovnih tarifnih postavk;
- 5) delavci osnovne in pomožne dejavnosti so dobili obutev in obleko kot zaščitno sredstvo za delo v jami.

Kar se tiče neposrednih rudarskih zahtev je bil štrajk bolj učinkovit kot vsi napori predstavnikov rudnika pred štrajkom. Toda globlji vzroki štrajka niso bili povsem odstranjeni. Proizvodno

delo rudarjev je bilo še dolgo po tem nizko vrednoteno, in to je bil kasneje vzrok za štrajke tudi po drugih premogovnikih.

Ocene o delovanju sovražnih elementov so si nasprotovale. Najprej je bilo rečeno: „čeprav je prišlo do štrajka, se protisocialistične parole in tendence niso pojavile“, in kasneje: „delavci so se v času štrajka vedli disciplinirano“. Malo kasneje so organi rudnika in občine „ostro obsodili vse negativne izpade in destruktivno kritiko te sovražne parole. Od organov oblasti so zahtevali, naj primerno ukrepajo proti posameznikom, katerih preteklost je negativna in dvomljiva.“

V sredstvih javnega obveščanja ni bilo nikakršne vesti niti komentarja o štrajku. Številni pa so bili sestanki, na katerih je bilo zamenjanih precej političnih vodij, predvsem Zveze komunistov Rudnika, občine in okraja. Na teh sestankih so precej poudarjali obstoj sovražne dejavnosti v času štrajka in v času štrajka pomanjkljivo budnost političnih organizacij, posebno pa njihovih vodij.

b) Štrajk rudarjev v Zagorju ob Savi

V znamenje solidarnosti s trboveljskimi rudarji je okrog 1.200 rudarjev Rudnika črnega premoga Zagorje ob Savi 16. januarja 1958 nastopilo enodnevni štrajk. Trboveljski rudarji so rudarje iz Zagorja ob Savi pozivali k solidarnosti v štrajku preko telefona in pismenih sporočil.

V štrajku so sodelovali vsi zaposleni v Rudniku — delavci in uslužbenci vseh kvalifikacij in izobrazbenih ravni. Štrajkali so prav tako člani Zveze komunistov, sindikalnega odbora in samoupravnih organov.

Rudarji so med štrajkom zahtevali naslednje:

- 1) za kolektiv in delavce, ki so štrajkali, ne smejo slediti nikakršne sankcije;
- 2) vsi delavci morajo vsako leto brezplačno dobiti obleko in obutev;
- 3) ker norme niso realne — glede na večji učinek — naj jih ponovno proučijo;
- 4) premog naj se brezplačno deli v isti količini kot leta 1945;
- 5) nedeljsko delo naj se ne šteje v plačo;
- 6) zagotovljeni naj bodo prazni vozički;
- 7) ljudem, ki odidejo na slabše plačano delovno mesto, naj bo zagotovljena plača glede na njihove kvalifikacije;
- 8) hranarina naj se izplačuje za 13. delovni dan in ne kot dotlej — za 26.;
- 9) vzporedno z višanjem cen naj se višajo tudi plače;
- 10) zunanjim delavcem naj se poveča plača za eno tarifno postavko;
- 11) za dneve štrajka naj bodo delavci plačani;
- 12) invalidi, ki odidejo iz jame na nižje vrednotena delovna mesta, naj sestavljajo posebno skupino;
- 13) službene dolžnosti naj bodo razrešeni naslednji tovariši: Franc Požnenel — delavec, Pavel Tomažič — upravnik podružnice socialnega varstva v Zagorju, Stefan Flisek — upravnik stanovaljske skupnosti v Zagorju, ing. Stane Zabornik — direktor Rudnika;
- 14) v tarifnem pravilniku naj se zagotovi 13. plača, do katere naj ima pravico vsakdo, ki ima za sabo 11 mesecev rednega staža v podjetju;
- 15) barake v Kisovcu naj popravijo ali porušijo in zgradijo nov blok;
- 16) vsakih 40 % viška naj se izplača 31. januarja v tekočem letu;
- 17) če izda Izvršni svet nalog, naj se letna bilanca zaključi do 31. marca, se naj na podlagi te zaključitve razdeli višek do 1. maja;
- 18) deputat (brezplačni premog) naj se v prihodnje knjiži med materialne stroške. Ta predlog mora proučiti Republiški odbor sindikatov.

Te zahteve je na dan štrajka, 16. januarja, na izredni seji proučil delavski svet, še pred štrajkom pa je probleme proučil Upravni odbor na sejah 8. in 15. januarja. Delavci pa tega niso vedeli. Zato je za štrajk v Zagorju ob Savi obveljalo, da je samo pospešil reševanje že znanih zahtev rudarjev, da pa je to, kljub vsemu, bil predvsem štrajk solidarnosti s trboveljskimi rudarji, ki so štrajkali tri dni. Toda tudi v tem rudniku so sledili izredni politični ukrepi, podobni tistim v Trbovljah. Delavski svet je imel sejo 21. januarja. Sklepe redne seje Delavskega sveta Rudnika Zagorje z dne 21. januarja 1958 podajam v celoti:

„Poleg članov delavskega sveta so sestanku prisostvovali tudi član CK ZKS in član Izvršnega odbora sindikalne podružnice.“

Dne 16. januarja 1958 je imel Delavski svet sejo, sklicano v izrednem stanju, nastalem v našem rudniku. Na omenjeni seji je bilo sklenjeno, naj današnja seja reši postavljena vprašanja. Razen tega so posamezni člani dali dodatne predloge, o katerih delavski svet še ni razpravljal.

Glede na sprejete sklepe izrednega zasedanja, glede na dodatne predloge in kot rezultat širokega posvetovanja z organi oblasti in političnim vodstvom, ugotavlja Delavski svet naslednje:

- 1) S sklepom ZIS z dne 31. decembra 1957 so se zvišale cene črnega premoga za 5,2 %, z veljavnostjo od 1. januarja 1958. Od tega dne dalje tudi naš rudnik prodaja premog po novih cenah.
- 2) Rudnik Zagorje je s svojim poslovanjem in aktivnostjo kolektiva dosegel v letu 1957 tolikšen uspeh, da bo lahko do 31. januarja 1958 izplačal še po 50 % od mesečnih plač. S tem bo izplačan skupni višek v znesku 141 % mesečne plače, alinea plača in pol, iz česar je razvidno, da bo dejansko izplačana 13. plača in še 41 % viška.
- 3) Način in čas izplačevanja 13. plače in eventualnega viška za leto 1958 bosta določena z novim tarifnim pravilnikom, do česar pa mora zavzeti stališče celotni delovni kolektiv.
- 4) Upravni odbor je na predlog sindikalne podružnice 8. januarja 1958 načelno že sklenil, da bo predlagal Delavskemu svetu, naj odobri vsakoletno dodeljevanje po ene delovne obleke in po enega para obutve vsem članom kolektiva. Z današnjim sklepom je ta predlog sprejet.
- 5) Vagončki za prevoz jalovine bodo v prihodnje vračani (priznani) po vrstnih številkah.
- 6) Tistim kategorijam delavcev in uslužbencev, ki so po dosedanjem tarifnem pravilniku prejemali plačo, nižjo od 10.000 dinov za 26 delovnih dni, se poveča tarifna postavka za eno skupino.
- 7) Izgubljena mezda (za čas štrajka) bo izplačana vsem članom kolektiva v višini tarifne postavke. To velja za vse tri izmene 16. januarja in za prvo imeno 17. januarja 1958. Delavcem, ki so tega dne redno izvajali svojo dolžnost, bo izplačana polna mezda.
- 8) Gradnja novih stanovanj v Borovniku, in s tem v zvezi likvidacija barak, je zagotovljena za leto 1958.
- 9) Način izplačevanja invalidov je že določen z našim tarifnim pravilnikom, in sicer tako, da invalidi prejemajo svojo tarifno postavko ali pa tarifno postavko slabše plačanega delovnega mesta in razliko od socialnega zavarovanja.
- 10) Posledic za udeležence v dogodkih 16. 1. 1958 ne bo. Odločno zavračamo neupravičeno in neodgovorno vmešavanje posamez-

nikov v tehnične, personalne in druge upravne zadeve. Takšna praksa bi povzročila anarhijo, ki ne bi bila v skladu z interesi kolektiva.

- 11) Zahtevo po spremembi razpona v tarifnem pravilniku so take, da bi bil razpon 1 : 3. O tem naj odloča Republiški odbor sindikata rudarjev in metalurgov Slovenije, v skladu s tarifnimi pravilniki drugih rudnikov.
- 12) Delavski svet zahteva od Občinskega narodnega odbora in odbornikov — članov našega kolektiva, naj storijo vse, da bi preprečili neupravičeno rast cen in kakršnekoli špekulacije na račun potrošnika.
- 13) Na predlog izrednega zasedanja Delavskega sveta, ki se nanaša na revizijo norm, na plačevanje nedeljskega in nadurnega dela ter za razdeljevanje deputatnega premoga, je Delavski svet sklenil: a) tehnični sekretar Rudnika naj revidira norme za vsa dela, pri katerih so se spremenili delovni pogoji; b) plačevanje nadurnega in nedeljskega dela v smislu predloženih zahtev je možno reševati v skladu z zakonskimi predpisi (Uprava Rudnika mora oblikovati primeren predlog in ga predložiti pristojnim organom); c) količine in kriterij za razdeljevanje deputatnega premoga ostajajo enaki kot doslej. Zahteve posameznih članov kolektiva, naj bi se deputatni premog delil po kriteriju iz leta 1947, Delavski svet ni mogel sprejeti. S sprejetjem takega kriterija bi imeli pravico do deputatnega premoga samo kopači in priučenici kopači, ki so v Rudniku zaposleni najmanj 8 let.

Na ta način bi polovica delavcev in uslužbencev Rudnika izgubila pravico do deputatnega premoga. Takšna rešitev nikakor ne bi bila primerna, zato je Delavski svet zavrnil to zahtevo. Vendar je bil Delavski svet mnenja, da mora to vprašanje rešiti Republiški odbor sindikata rudarjev enotno za vse slovenske rudnike.

- 15) Delavski svet je sprejel vse zahteve, ki spadajo v njegovo pristojnost. Nekaterih zahtev — kot na primer reševanje personalnih vprašanj v drugih podjetjih in ustanovah — ni mogel sprejeti in jih bo predal v pristojnost ustreznih organov.

Iz vsega povedanega je razvidno, da sta Upravni odbor in Delavski svet v sodelovanju s sindikalno podružnico in organizacijo ZKS pretresla vrsto problemov, ki težijo delavce, in nekatere od njih tudi ugodno rešila. Upravni odbor in Delavski svet nameravata v najkrajšem času ravno tako rešiti tudi vsa druga vprašanja.

Žalostni dogodki minulih dni, kakor tudi nenormalni način reševanja problemov in podjetju, kakršen v socialistični družbi ni možen, sta vredna vsega obsojanja. V našem demokratičnem sistemu delavskega in družbenega samoupravljanja imajo delovni ljudje za uresničevanje svojih upravičenih zahtev na razpolago vrsto institucij in zakonskih predpisov. Pri tem pa se moramo seveda opirati na interese in ekonomske možnosti našega podjetja in naše celotne skupnosti.

Energično obsojamo vse neodgovorne elemente, ki so v teh dneh poskušali zapeljati naše rudarje in jih izkoristiti za svoje umazane cilje. Vse umazane laži in neodgovorne obtožbe na račun sindikata, Delavskega sveta, Upravnega odbora in direktorja, kakor tudi razne sovražne parole, so širili in podpihovali ljudje z dvomljivi

vo preteklostjo. V interesu delovnih ljudi je, da jih ožigosamo kot naši socialistični skupnosti sovražne elemente. Zato bo Delavski svet v bodoče obsodil vse take neupravičene izpade in zahteval od organov oblasti, da proti njim ukrepajo v skladu z našimi zakonskimi predpisi.

Sprejeto enoglasno.

Sklepe je podpisal predsednik Delavskega sveta Drnovšek Franc, za delovno predsedstvo pa Krautberger Ivan in Kovačič Albert.

Zanimivo je, da se je po štrajku izredno angažirala tudi organizacija žensk v Zagorju. Zveza ženskih društev v Zagorju je v zvezi z omenjenimi štrajkoma sprejela posebno resolucijo. Tekst resolucije se glasi takole:

„Članice Zveze ženskih društev, zbrane na izrednem sestanku dne 20. januarja 1958, so po vsestranski razpravi o zadnjih dogodkih v Rudniku Trbovlje in Zagorje sprejele naslednjo resolucijo:

1. Obsojamo podtalno delovanje, ki je rudarje pod vplivom nekaj razgrajev, ki nimajo nikakršnih pravic zastopati interese delavcev, pripravilo do tega, da prekinejo delo in s tem povzročijo veliko materialno in politično škodo vsemu delovnemu ljudstvu Jugoslavije.
2. Obžalujemo, da so tudi nekatere žene nasledile podpihovanjem in da so se obnašale tako, kot da rudarji štrajkajo v pogojih kapitalističnega režima.
3. Ugotavljamo in poudarjamo, da ima delavski razred danes oblast v svojih rokah, da so delovni ljudje iz svojih vrst izvolili svoje predstavnike v organe oblasti, v organe delavskega samoupravljanja, družbenega upravljanja, da imajo delavci in uslužbenci svoje sindikalne organizacije itn. Delavci lahko preko teh organov vedno iznesejo svoje težave in upravičene zahteve. Kdor dela drugače, pljuje po pridobitvah narodno-osvobodilnega boja, po pridobitvah delavskega razreda in po našem socialističnem razvoju. Tak človek je sovražnik delovnega ljudstva.
4. Takšni ljudje so s podpihovanjem in podtalno propagando pripravili rudarje do dejanja, ki nima nič skupnega z bojem za izboljšanje življenjskega standarda.
5. Zato zahtevamo, naj se takšni elementi odstranijo iz delovnega kolektiva, ker so pod masko boja za izboljšanje standarda samo škodili kolektivu; to so počeli samo v oziru na svojo osebno korist ali pa zaradi kakšnih drugih sovražnih tendenc.

Verjamemo, da bodo rudarji svoje vrste znali sami očistiti razrednih sovražnikov.

Resolucija nosi datum 20. januar 1958.

Od vseh, ki so na kakršenkoli način ocenjevali štrajka v Trbovljah in Zagorju ob Savi, je bila organizacija žena v kvalificiranju teh dveh štrajkov „najbolj revolucionarna“. Resolucija izrecno govori o organizatorjih štrajka kot o razrednih sovražnikih, o samem štrajku pa pravi, da je povzročil „veliko materialno in politično škodo vsemu delovnemu ljudstvu Jugoslavije“, da je delavce, ki so prekinili delo, napeljala in zapeljala „nekaj razgrajev“ itd.

Centralni svet Zveze sindikatov Jugoslavije je imel 3. marca 1958 sestanek s predstavniki centralnih odborov strokovnih sindikatov. Prva točka dnevnega reda je bila razprava o pismu CK. Po

zapisniku s tega sestanka je takratni podpredsednik Centralnega sveta Zveze sindikatov Jugoslavije Ivan Božičević, ko je začel sestanek, „v grobih obrisih seznanil prisotne s tem, kako je prišlo do objave pisma CK.“ Med drugim je poudaril, da trboveljski štrajk ni bil glavni razlog, temveč je neposredni povod za objavo pisma. Božičević je „ravno tako informiral prisotne o vzrokih za trboveljski štrajk.“ O štrajkih v Trbovljah in Zagorju so na tej seji govorili samo mimogrede, v sklepih pa nista omenjena.

Štrajka rudarjev v Trbovljah in Zagorju je proučil Centralni komite Zveze komunistov Slovenije na izredni seji 17. januarja 1958. Dokumentov s te seje nimam, sredstva javnega obveščanja pa niso o njej objavila ničesar.

Sekretariat Centralnega odbora Sindikatov rudarskih in metalurških delavcev Jugoslavije je imel 23. januarja 1958 svojo 23. sejo, na kateri je bila prva točka dnevnega reda „Informacija o primeru v Trbovljah in Zagorju“. Temu sestanku so prisostvovali tudi Ivan Božičević, predstavnik sindikatov Slovenije (Bogdan Stegenšek) in predsednik sindikalne podružnice rudnika Zagorje. Na sestanku so podali kronologijo obeh štrajkov, vendar brez kakršnihkoli kvantitativnih podatkov. Med drugim je bilo rečeno: „Počakati moramo na sklepe CK Slovenije, toda v naših pojasnilih ne bi smeli prikazati kolektivov rudnika Trbovlje in Zagorje kot sovražnih“ (Anton Sturm). „Po zaključeni razpravi je bil sprejet sklep, naj tovariši v Centralnem odboru napišejo informacijo o teh dogodkih, kakor tudi o vsem, kar je ukrenil Centralni odbor — ustno ali pismeno — in o tem, kar je bilo sklenjenega v zvezi s ceno premoga in drugim.“

Opozarjam na dejstvo, da sta bila prva dva štrajka v najrazvitejšem delu Jugoslavije — v Sloveniji, v premogovniških z dolgo tradicijo razrednega boja in s starim delavskim razredom.

NECA JOVANOV

RADNIČKI ŠTRAJKOVI U SFRJ

OPOMBE

- 1) Raziskave je izvedel avtor teksta; sestavil je vprašalnike, organiziral anketiranje in obdelal rezultate.
- 2) Viri: (1) „Informacija u vezi sa slučajem u Trbovlju i Zagorju i o nekim problemima u rudarstvu“ (1958); (2) „Zapisnik sa XXIII sednice Sekretarijata Centralnog odbora rudarskih i metalurških radnika Jugoslavije, održane u Beogradu, 23. I. 1958. godine“; (3) „Sastanak sa centralnim odborima, 3. mart 1958. godine“ (Ti dokumenti se nahajajo v Zgodovinskem arhivu Sveta Zveze sindikatov Jugoslavije pod številko 0.6, 044-4 iz 1958/59); (4) Skupščina občine Trbovlje: „Podatki o prekinutvi dela“, št. 14—7/69-3/5 z dne 27. 8. 1969 in (5) Skupščina občine Zagorje ob Savi, št. 023-4/69, z dne 18. 8. 1969: „Dajemo na postavljena vprašanja naslednje odgovore.“
- 3) Gre za že omenjeno pismo Izvršnega komiteja Centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije iz leta 1958.

Prevedla: TINKA SKOK

»BRATI ALTHUSSERJA« V

In če povsod prikazuje Marxovo nekritičnost nasproti Heglu, potem se je moralo zgoditi, da se Althusser ne opira le na Stalinovo kritiko Hegla, ampak najde korenine za svoj osrednji očitek Heglu, da gre pri njem za spekulativni empirizem, že pri Feuerbachu.¹ Ne da bi Althusser ni mogel najti pri Marxu nobene podlage za svojo kritiko Hegla, obratno je odkril, da tisto, „kar je bilo narejeno za Hegla, velja enako za Marxa“, tako da je pri njem kritika Hegla le ena od oblik njegove kritike Marxa. Na mesto historične analize, v kateri so bila obstoječa družbena razmerja razumljena v svojem nastanku, razvoju in nujnem propadu, kar je za Althusserja le ostankanje na empiričnem nivoju mišljenja, ki le razgrajuje obstoječe, ne da bi bilo „konstruktivno“, preseže Althusser Feuerbacha z vsemi njegovimi konstrukcijami, ki so bile že prehud odmak od Kanta. Če je torej bil za Marxa in Hegla čas teren za razumevanje in pripravljanje nujnega propada „družbene totalnosti“, za Kanta pa obratno — kakršnen empiričen ali obči pojem, temveč nujna predstava a priori, čista forma čutnega zrenja, torej tudi že nekaj danega, si Althusser postavi nalogo, da bo izhajajoč iz marksistične koncepcije družbene totalnosti „skonstruiral marksistični pojem historičnega časa“. To pomeni, Althusserjevo mišljenje je samo odkrilo, da je njegova naloga v tem, da se giblje od ene svoje konstrukcije k naslednji, da ni njegov namen analiza dejanskosti, ampak konstrukcija pojmovne dejanskosti v formi „marksistične koncepcije“, v formi, ki zagotavlja uspeh na hitro postavljenih konstrukcij, ker je vtis nečesa novega.

Althusser se sklicuje na Stalinovo in Feuerbachovo kritiko Hegla, ki sanj hkrati že zaobsega kritiko Marxa, razgradi torej Marxovo kritiko politične ekonomije tako, kakor da bi bil šele on tisti, ki jo resnično razvije naprej, hkrati pa poskuša tudi Leninovo kritiko Heglove logike razviti naprej le tako, da likovno vso njeno stvarno vsebino. Ena sama njegova parafraza, da razkoda jdro njegovih falsifikacij Lenina: „Sto petdeset let sem ni nihče razumel Hegla! Da bi razumeli Hegla, bi bilo potrebno temeljito študirati in razumeti Marxov 'Kapital'“.²

Le na prvi pogled se zdi, da ima ta parafraza neko racionalno vsebino, in sicer zato, ker na Leninov stavek, da je treba preštudirati Heglovo Znanost logike, da bi razumeli 'Kapital', odgovarja, da je tudi obratno za razumevanje Hegla potrebno preštudirati 'Kapital'. Toda tako poenostavljen teren študija ne ustreza niti tistemu, kar je hotel Haug, kajti zdaj bi bilo za razumevanje 'Kapitala' treba študirati še več od 'Kapitala' samega. Hkrati pa v tako postavljeni študijski nalogi ni zaobsežena razlika med 'Kapitalom' in Znanostjo logike. In če Althusser že ni videl med njima nobene vsebinske razlike, ni torej videl, da je Marxova teorija vrednosti kritika dejanskosti tudi v tem, da spada vanjo filozofija, in torej kritika Heglove logike, mu je bila toliko pomembnejša formalna razlika in teoretsko okleščan 'Kapital', kot ga pač sam razume, postavil na začetek študija. S tem ustvarja vtis, kakor da je nadvse kritičen, kajti zavrnil ni le Hegla in njegovega „empirizma“, oporekal je tudi Marxa in Leninu. Z Althusserjem se je torej premaknila zgodovina filozofije in prikazal je, kakor da mu je to uspelo, ne da bi pri tem

kakorkoli šla v izgubo tista vsebina, ki sta jo razvila Lenin in Marx. Tako vsaj slavijo Althusserja njegovi epigoni, in on jim rad prepušča, da naredijo kaj od tega namesto njega.

Dejansko pa je Althusser sam najslabši epigon. Pri Leninu se je to mesto glasilo tako:

„Ni moč do kraja doumeti Marxovega 'Kapitala' in zlasti ne njegovega I. poglavja, če nisi preštudiral in doumel vse Heglove Logike. Torej nihče od marksistov ni doumel Marxa pol stoletja sem!“³

Imelo je torej ta pomen, da za razumevanje 'Kapitala' ni potrebno študirati poleg 'Kapitala' karkoli, ampak izrecno ravno Znanost logike, in sicer ne s paberkovanjem, ampak v celoti. Althusserjeva parafraza, naj je še tako videti samo obrati tega mesta, pa nikakor ne pove, da je za razumevanje Heglove logike treba obratno preštudirati Marxov 'Kapital', še posebej ne ves.

Obratno je v njej izrecno rečeno, da do Althusserja 150 let nihče ni razumel Hegla, in torej tudi ne Marx. On je sicer napisal kritiko politične ekonomije, vendar ni vedel, kaj je opravil, kajti to ve šele Althusser. Zdaj je tudi jasno, zakaj je Althusser prej zanikal, da bi bila med Heglom in 'Kapitalom' neka principierna razlika. Ker je Marx po Althusserjevem mnenju napisal 'Kapital', ne da bi razumel Hegla, tudi ni nenavadno, da je moral priti šele Althusser, da pojasni 'Kapital', in da je lahko Marx napisal ta tekst, ne da bi ga mogel razumeti. Od tod se Althusserjeva zatrditvenja, da v Marxovem tekstu ne govori tisto, kar je v njem izrečeno, ampak tisto, kar je v njem zamolčano, torej njegov manko, tudi ne kažejo več le kot posebna oblika uporabe strukturalističnih fraz, ampak kot čisto določna kritika teorije vrednosti. Namreč kot kritika teorije, ki si ni bila na jasnem o svojem bistvu, in da tisto, kar se je njej prikazovalo, se pravi Marxu, razredni značaj teorije vrednosti, ni bilo njeno stvarno teoretsko jedro, temveč je takšno jedro „skonstruiranje marksističnega pojma historičnega časa“ in drugih pojmov. In res ni prišlo Marxu nikoli na misel, da bi konstruiral takšne in drugačne pojme.

V tej kratki parafrazi pa je povedano še več. Čeprav je ukradena pri Leninu, v njej tudi za Lenina tako kot Marxa velja, skupno z njegovo analizo Heglove Znanosti logike in Kapitala, da je eden od mnogih, ki v teh 150 letih niso razumeli ne Hegla in ne Kapitala. Althusserjeva zamera Leninu je toliko večja in njegov gnev zato toliko bolj neizprosni, ker je ravno Lenin postavil nalogo študija Znanosti logike, in ker je ob tem postavil kot najpomembnejše razumevanje prvega poglavja Kapitala, ki da ga še posebej ni mogoče razumeti brez študija Hegla, in je s tem najostreje izzval Althusserja, ki je prvo poglavje Kapitala obratno razglasil za neprimerno za študij na začetku, v njem obseženo teorijo blagovnega fetišizma pa za zablodo. Konflikt Althusserja z Leninom je torej neizogiben, tudi če bi njuna prikaza Althusser sam ne postavil v zvezo. Vendar se tu hkrati najjasneje razodeva Althusserjev način, da ravno tiste teoretske napore, ki najbolj izrecno stojijo v nasprotju z njegovim lastnim nazorom, zavrne in ohromi ravno tako, da prikazuje, kakor da jih je razvil naprej.

Če torej reče, da 150 let sem nihče ni razumel Hegla in njegove Znanosti logike, ker je študiral Hegla, ne pa 'Kapital', je treba pri tem slišati tudi Althusserjevo molčanje, ki pove, da tudi 'Kapitala' ni nihče razumel, ker so vsi prebirali 'Kapital' in niso odkrili, da ga niso razumeli, ker niso študirali Althusserja. Šele z njim postaneta govorica in molčanje eno in isto, on nam pove nekaj le, kadar molči, in le njegov teoretski molk je tisto, kar je od njega dejansko mogoče slišati.

OPOMBE

- 1 — „Reči je bilo mogoče, da je bila Heglova filozofija ‚spekulativni empirizem‘ (Feuerbach)“, Althusser, Lire le Capital I, str. 119
- 2 — Althusser, Lenine devat Hegel, Lenine et la philosophie, Maspero 1975, str. 89
- 3 — Lenin, Filozofski zapisi, str. 47

III. KONGRES SAMOUPRAVLJAVCEV

TEZE ZA PRIPRAVO III. KONGRESA SAMOUPRAVLJALCEV
JUGOSLAVIJE

(prispevek študentov)

Razvoj socializma in graditev pogojev brezrazredne družbe postavlja pred svetovni proletarijat in delavski razred vsake države naloge, kakršnih v svoji zgodovini še ni imel. Za uresničevanje teh nalog so enako pomembne tako zmage kot porazi in napake. V tej graditvi ni enotne sheme, vsakokratni položaj in konkretne okoliščine postavljajo pred delavski razred nove zahteve, nove naloge. V Jugoslaviji vodi delavski razred razredni boj v pogojih in okvirih socialističnega samoupravljanja — v obliki diktature proletariata.

Znotraj tega boja se pojavljajo vedno nova praktična in teoretična vprašanja, na katera je potrebno odgovorjati z akcijo. To je tudi osnovna naloga kongresov samoupravljalcev Jugoslavije: oceniti že doseženo in zastaviti revolucionarno akcijo za naprej. Sedanji III. kongres je še posebej aktualen in pomemben. Pripravljamo ga v času ekonomske krize, ki je pokazala zobe praktično na vseh področjih. Povečana stopnja nezaposlenosti, zmanjšanje realnih osebnih dohodkov, štipendij, stanovanjske stiske, povišanje cene, izgube v delovnih organizacijah, neenakomeren razvoj, ki je podvržen profitni logiki, kritična stopnja zadolženosti države, vse to je v veliki meri posledica nezadostno razvitih samoupravnih odnosov, kar omogoča stihijsko gospodarsko politiko vsem planom navkljub, odtujevanje osnovnih samoupravnih pravic delavcev in s tem zanikanje in onemogočanje samoupravnega socialističnega sistema — revolucionarne politične in ekonomske oblasti delavskega razreda. Sedanje obdobje, ki ga uradno imenujemo obdobje boja za ekonomsko in politično stabilizacijo, je zato istočasno obdobje zaostrenega razrednega boja. Bitka, ki jo moramo dobiti, je ekonomska, politična in splošno družbena. Pri sedanji ekonomski krizi ne gre samo zato, da jo odpravimo, premagamo, gre za način, kako bomo to izpeljali. Boj za razrešitev krize mora biti istočasno boj proti etatistično-birokratskemu načinu odločanja in vodenja gospodarske politike, boj proti monopolom, boj proti skupinsko-lastniškemu (podjetniškemu) odnosom v produkciji, boj proti tehnokratizmu in ostalim, samoupravljanju sovražnim silam, boj za uveljavljanje dohodkovnih odnosov, za dejansko odločanje delavcev o pogojih in rezultatih dela, za odločanje delavcev o delitvi celotnega prihodka, za realno vrednotenje dela (živega in minulega) in v teh okvirih, na teh načelih boj za porast produktivnosti dela, izvozno usmeritev gospodarstva, zmanjšanje porabe. Samo tako ne bo breme stabilizacije padlo na ramena delavcev, samo tako bomo lahko tudi v stabilizaciji zmanjševali socialne razlike in krepili samoupravne pomenose. Razrešiti krizo v obstoječih produktivnih odnosih bi pomenilo ohraniti sedanja priležnosti naše družbe ali pa celo njihovo krepitev — predvsem birokracije. In ravno v tem je to tudi bitka za politično krepitev oblasti delavskega razreda in za njegovo odločno vpliv v vseh sferah družbenega življenja, od kulture do znanosti, od trgovine do politike. Na vprašanja kako? pa morata odgovoriti predkongresna javna razprava in kongres sam.

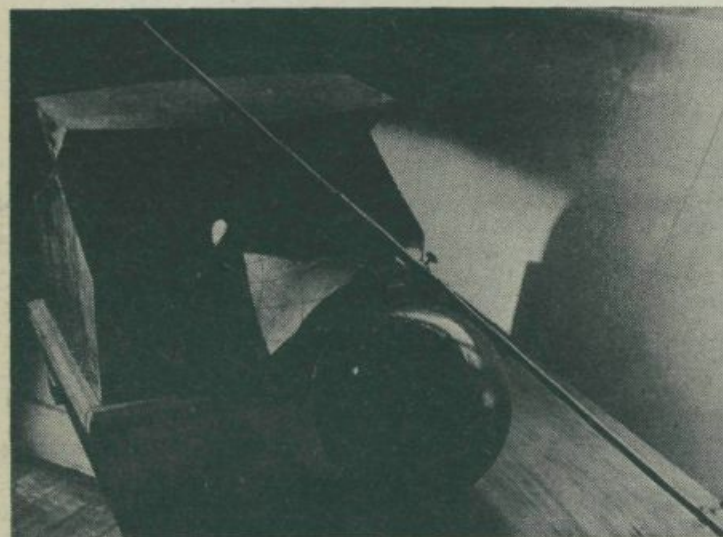
Študentje in samoupravljanje

Razvoj samoupravljanja študentov je šel skozi več faz in v vsaki izmed njih smo dobili (ali pa si izborili) več samoupravnih pravic in tudi dolžnosti. Sedanji tripartitni sistem nas postavlja v enakopraven položaj s pedagoškimi delavci in uporabniki pri vseh tistih vprašanjih, o katerih lahko samoupravno odločamo. Ta omejena pravica do samoupravljanja nas postavlja v vlogo, kjer sicer lahko odločamo skupaj z drugimi o vsebini in organiziranosti študija; o materialnih pogojih študija, ki omogočajo to vsebino, pa ne moremo — odločati — vsaj samoupravno ne. Sedaj možni vplivi so vplivi po ovinku, po sferi politike, predvsem ZSMS. Omenjena

Samoupravna organiziranost študentov in njihov dejanski položaj

Celotno področje vzgoje in izobraževanja je kot vsaka družbena dejavnost vezano na svobodno menjavo dela. Od razvitosti in obsega te svobodne menjave je odvisno, kako se bo šolstvo razvijalo. Še bolj očitno je to na univerzah, kjer se ta sfera prepleta z znanostjo. Šele ob razviti svobodni menjavi dela in ob združevanju dela in sredstev na dohodkovnih osnovah lahko govorimo o združenem delu. Vendar večji del šolstva in znanosti še vedno temelji na proračunskem sistemu financiranja, kar vleče za sabo vrsto negativnih posledic, predvsem pa zavira razvoj tistih področij, ki so še posebejnega pomena za razvoj gospodarstva in celotne družbe. Ta preživel sistem omogoča in celo zahteva razne birokratske in administrativne posege. V praksi je večinoma popolnoma neizdelan odnos med razvojem bazičnih („teoretskih“) in aplikativnih („praktičnih“) znanosti. V sedanjem času gospodarske krize prihaja na tem področju do absurda, ko na eni strani v srednjeročnih planih razvoja SRS in SFRJ postavljamo znanost in njen razvoj (in s tem razvojem celotnega višjega in visokega šolstva) za enega bistvenih faktorjev stabilizacije našega gospodarstva in prodora na svetovni trg, na drugi strani pa kot faktor, ki avtomatično in brezpogojno ogroža akumulacijo gospodarstva (enako kot je dogmatsko postavljeno za osebne dohodke in družbene dejavnosti ter investicije nasploh). Odgovor na ta absurd je lahko v sedanjem položaju samo vzpostavitev odnosov socialistične samoupravne svobodne menjave dela in dolgoročnega planiranja. Uveljavljanje raznih prioriteten list razvoja, na podlagi katerih bi razne raziskovalne in izobraževalne skupnosti delile „budžetska“ sredstva, pomeni administrativno birokratski način odločanja, za katerega se je v praksi že večkrat pokazalo, da je nesprejemljiv. Po drugi strani si nekateri predstavljajo, da je svobodna menjava dela isto kot tržne zakonitosti menjave. Uvajanje tega načela pojmujejo kot nujnost v boju proti birokraciji v socializmu. Vendar ta „nujna“ oblika boja proti birokratizmu ne pomeni nič drugega, kot spustiti skozi velika vrata zakon vrednosti v taki obliki, kakršno je sodobni kapitalizem že zdavnaj prerasel, to pomeni vračanje v zgodovino za več desetletij in popolnoma stihijsko delovanje celotnega gospodarstva. To bi posamezne fakultete in inštitute potisnilo v popolno odvisnost od večjih, monopolističnih podjetij pri nas, druge pa bi potisnilo na rob vsakega razvoja, ali pa bi propadle. Da takšen razvoj ni mogoč, je jasno. Že uveljavljanje takega koncepta bi v največji možni meri zaostriilo sedanja, že obstoječa, protislovja in porajalo nova, in to bi sedanjo krizo samo še poglobilo.

Kako vzpostavljati svobodno menjavo dela v posameznih okoliščinah? Kako lahko povežemo do sedaj ločene sfere oblikovanja konkretnih študijskih programov, zagotavljanja opremljenosti fakultet, funkcioniranje štipendijske politike, gradnje študentskih domov v celovit, enoten sistem samoupravnega odločanja, ki bo tudi učinkovit? Kako zagotoviti aktivno, učinkovito vlogo študentov samoupravljalcev v tem sistemu? Kako uporabiti sistem samoupravnega odločanja na univerzi (sedanjega, oz. kako tega spreminiti) kot orožje, s katerim bi pomagali delavcem v njihovem boju, da bi lahko oni (in ne institucije!) odločali o razporejanju ustvarjenega dohodka, in to odgovorno odločali, da bi skupaj, na teh osnovah, uveljavljali svobodno menjavo dela? Kako uveljaviti svete letnikov, da bodo res osnovna samoupravna celica in ne zgolj formalizem brez moči? Katera so tista področja, s katerimi bi se moral ukvarjati svet letnika in o njih odločati, pa sedaj odločajo drugi? Ali bi zamenljivost delegatov pripomogla k boljšemu stiku med delegati v fakultetnem in univerzitetnem svetu ter med njunimi organi in študentsko samoupravno „bazo“? Kako organi-

pravica do samoupravljanja izhaja¹⁾ iz osnovnega principa samoupravljanja, da pravica do samoupravljanja izhaja iz dela in²⁾ da študij ni delo in da se samoupravljanja študenti v času študija šele učimo (praktično in teoretično). Po drugi strani pa bi ravno ta specifični položaj študentov zahteval še širše samoupravne pravice in dolžnosti, seveda ob predpostavki, da je študij takšno delo, ki ne samo omogoča, temveč tudi zahteva (potrebuje) samoupravljanje, da bi se lahko uspešno vključil v nadaljnji socialistični razvoj naše družbe. Gre predvsem za področje materialnih pogojev študija, kamor spadajo tudi življenjski pogoji študentov, in za kadrovske politike ter zaposlovanje.

Postavljajo se naslednja vprašanja: Ali sedanji samoupravni položaj študentov dovolj zagotavlja naš vpliv na kvaliteto študija in ali nas dovolj veže v vlogo soodgovornih subjektov vzgojno izobraževalnega procesa, da bi tako prerasli funkcijiranje procesa produkcije kadrov, kjer je študent zgolj blago (objekt) in lahko odloča le o stvarih, ki so že prej določene z materialnimi pogoji? Če ta položaj tega ne omogoča, katere samoupravne pravice bi študentje še morali imeti in v katerih samoupravnih organih in telesih bi morali imeti svoje delegate? Kako vrednotiti (kvalitativno) delovni prispevek študentov na VTO in v družbi, da bi lahko samoupravljali tudi pri materialnih vprašanjih, če ne ustvarjajo dohodka?

zirati delovanje svetov letnikov, da bo čim bolj učinkovito in da bo s tem pritegnilo čim večje število študentov? S kakšnimi sredstvi doseči, da gradiva za samoupravno odločanje ne bodo več tako obsežna, nepregledna in nerazumljiva, kar že v osnovi onemogoča široko samoupravno odločanje in zato ostane le-to v rokah ozke skupine ljudi, ki si vzamejo dovolj časa za študij teh gradiv? Kakšen vpliv imajo družbeno politične organizacije, predvsem ZSMS, na razvoj in delovanje samoupravljanja na univerzi in kaj bi še morale storiti? Kako organizirati samoupravo v študentskih domovih, da bomo tudi tam dosegli cilje, kakršne si postavljamo drugje?

Ali sedanji status študenta sploh omogoča enakopravno vključevanje študentov v sistem samoupravnega odločanja na vseh področjih, kjer bi to bilo potrebno? Ali je potrebno, da začnemo študij vrednotiti kot družbeno potrebno delo in da tako dosežemo kvalitativni premik v razvoju samoupravnih odnosov in da s tem vplivamo tudi na razrešitev sedanje gospodarske krize, da se ta ne bo reševala v starih okvirih? Kakšne naloge ta status delavca postavlja pred študente? Kako bi to vplivalo na celoten vzgojno izobraževalni proces? Kakšna bi morala biti vloga družbeno političnih organizacij na univerzi pri teh vprašanjih?

TOMAŽ KRAŠOVEC

RUBRIKA:

pisma bralcev

UREDNIŠTVO!

Prosim, da mi ne pošiljate več „vaše“ revije Tribuna na naslov
Mateja Fazarinc
Celjska cesta 24
63212 Vojnik

Mogoče, če prenesete kritiko, ki je sicer ne obešate na svoja razmišljanja bi vam rada objasnila nekatere misli, ki jih vi razširjate v člankih.

Prvič: Ni mi niti malo všeč ton, v katerem so pisani članki, saj je v njih preveč nekakšnega demagoškega prijema, ki večini študentov ni ravno blizu.

Drugič: Iz vaših člankov diha nekakšna razbijaška miselnost, ki išče vzroke za negotovanje kjerkoli se le da.

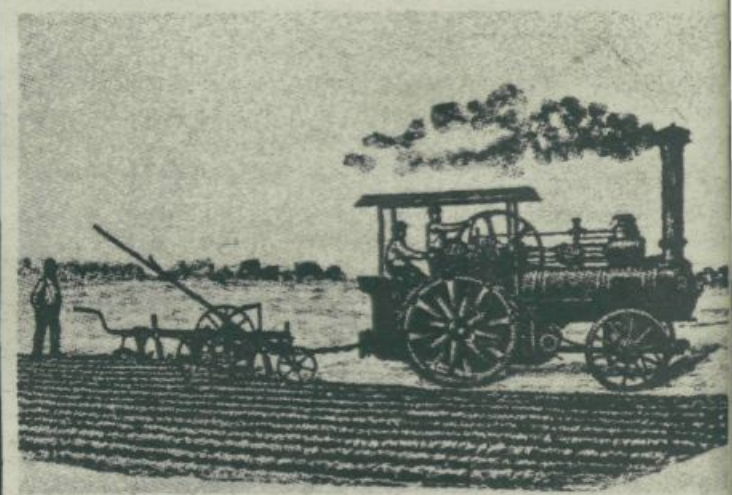
Tretjič: Izredno negativno presenečenje me je prevzelo, ko sem videla ilustracije na temo brucov. Ne gre le za vprašanje takta ampak tudi estetike. Kaj res mislite, da vsi študentje prihajajo v Ljubljano gledat Ljubljanske penise.

Četrtič: Pa tudi vaša super anketa (prepevdana številka) je kritiko doživela v Delu, s katero se popolnoma strinjam.

S tovariškimi pozdravi

Tekst, ki si ga ravnokar ogledujete in razmišljate, ali bi ga prebrali ali raje ne, je po eni strani posledica avtorjeve vega bivanja v Moskvi in čudnih stvari, ki so se mu tam dogajale, po drugi pa plod prizadevanja družbene redakcije RS, da svojim poslušalcem predstavi sodobno teorijo države. Pri pisanju sem predvsem želel „zatumbati teoretski tekst“ predelati tako, da se ga da poslušati po radiju in od tega kaj imeti; torej je bilo treba tisto glavno sporočilo, ki naj bi po eni strani kritično ovrednotilo Leninov tekst (ki je skrit v njegovih odgovorih in intervjuju) ter pokazalo, kako se ta reflektira v sovjetski stvarnosti, prelini iz besednega modrovanja v samo strukturo oddaje. Tako se pri branju marsikaj tistega prijetnega, ki se je rodilo v sami realizaciji (pri kateri so mi pomagali tuji in domači priznani umetniki Magda Lennon, Oriana Fallaci, Iztok Saksida—Jakac in Tone Dalara, ki je s svojim kikirikanjem prijetno popestril dogajanje) izgubi, kajti ni besed, s katerimi bi lahko popisali tople domače trenutke pri Iljičevih, ko je Krupska postregla s kavo in ni na svetu stavka, s katerim bi lahko izrazil svoj ponos, ko je Lenin odslovil Stalina ker se je pogovarjal z mano.

Torej tisto, kar je pred vami na papirju ni več oddaja, ampak tekst, vendar pa je v njem še vedno ohranjeno tisto glavno jedro oddaje; tako mi ne preostane drugega, kot da ga prepustim vašim nežnim očem v branje.

TRIBUNA, ŠTUDENTSKI ČASOPIS
izdaja ZK ZSMS, LJUBLJANA
Trg osvoboditve 1/II, soba 86

UREDNIŠTVO: Mitja MARUŠKO — glavni urednik; Bojan KORSIKA — odgovorni urednik; Bojan KORSIKA, Igor BAVČAR — teorija; Rudi PODGORNİK, Dušan TURK — naravoslovje; Andrej DRAPAL — matematika; Mojca DOBNIKAR — tajnica; Marjetka ŠUSTERŠIČ — lektorica; Danilo ANTONI — likovna in tehnična oprema; Matjaž HRIBAR — distribucija, Franc MILOŠIČ — posebne naloge. Stalni sodelavci: Ivo GULIČ, Miha KOVAČ, Jože NOVAK, Tomaž KRAŠOVEC.

IZDAJATELJSKI SVET: Bojan KLENOVŠEK, Primož HAINZ, Mile ŠETINC, Silvin LESNIK, Samo HRIBAR, Tomaž KRAŠOVEC, Jože PETROVČIČ (predsednik), Igor BAVČAR, Bojan KORSIKA, Franc MILOŠIČ, Mitja MARUŠKO.

URADNE URE so vsak dan od 10. do 13. ure v prostorih uredništva. DEŽURSTVA posameznih uredništev: ponedeljek — matematika, torek — univerza, sredo — prodaja in likovna oprema, četrtek — naravoslovje, petek — teorija; glavni in odgovorni urednik — vsak delovnik. Redni JAVNI SEŠTANKI uredništva so vsak četrtek ob 17. uri. Rokopisov ne vračamo in pisem uredništvu ne honoriramo. Pisma uredništvu ne smejo presegati 7,5 strani (pol avtoske pole). Celoletna naročnina je za dijake 50 din, za ostale 100 din. Številka žiro računa: 50101-678-47303, z obveznim pripisom: za TRIBUNO. TIŠK: Tiskarna Ljudska pravica v Ljubljani. Priprava za tisk: IBM Dnevnik. Oproščeni temeljnega davka na promet po pristojnem sklepu št. 421-1/70 z dne 22. januarja 1973.

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA!

18. BRUMAIRE VLADIMIRJA ILJIČA ULJANOVA

Vladimir Iljič živi v skromni hišici na Rdečem trgu v Moskvi. To je zelo blizu vladne palače, vendar ga njegovi nasledniki ne obiskujejo prepogosto. Zato pa je toliko več preprostih ljudi, ki prihajajo predvsem podnevi. Sprejema jih od 9 do 17. ure, zato mu nikoli ni dolgčas. Lahko bi celo rekli, da ima srečno življenje.

Sam sem se v Moskvi mudil v juliju mesecu, ko se je nad mesto zgrnilo pravo žgoče poletje. Lenina sem obiskal okoli poldneva. Povedal sem mu, da sem iz Ljubljane, z radia Študent in da bi z njim rad naredil intervju o njegovi teoriji države. Žal je bil zelo zavzet z obiskovalci, zaupal pa mi je, da ga muči nespečnost, in da naj ga, če utegnem seveda, obiščem ponoči, ko bova ob čašici vodke in papiroški lahko prijetno pokramljala.

Z veseljem sem sprejel njegovo povabilo. Na pot sem se odpravil okoli polnoči, ko so nebo prekrili težki oblaki; bilo je soparno, v zraku so visele debele deževne kaplje. V mestu so ugašala zadnja razsvetljena okna. Iz neke oddaljene ulice se je razlegalo petje popolnoma pijanega Venedikta Jerofejava, ki je želel še pred nevihto najti kako primerno vežo. Mimo mene je hušnila senca; bil je Razkolnikov, v strahu pred zločinom bežeč pred kaznijo. Toda tudi on bo položil glavo na blazino in začel svoj sanjski beg, tovariši, le naš očka in učitelj Lenin v takih nočeh ne more spati. Stal sem na Rdečem trgu; tišino so začeli sekati prvi poki deževnih kapelj, ki so se razletavale na še vedno vročem betonu. V sobi Vladimirja Iljiča je gorela luč in videl sem ga, kako sklonjen nad papirji kadi cigareto za cigareto. Namenil sem se proti njegovim vratom. T am je stal stražar, ki je pazil, da Vladimir Iljič ne bi odšel.

STRAŽAR: „Ko idjot? Stoj!“

MIHA: „Pa evo, to sam ja. Dogovoren sam sa drugom Vladimir-rom.“

STRAŽAR: „Eta ne vazmožna tovarišč. Ti ne uvidiš što drug rabotajet? Ja ne mogu nikogo pustit dalje. Što možet skazat tovarišč Suslov? A etat ta tvoji džins očien harošij.“

letih prejšnjega stoletja, torej v času, ko so v zahodni Evropi ustanavljali II. internacionalo. Vendar je industrijska revolucija potekala sila počasi, saj jo je oviral močan državni birokratski aparat, ki se je rekrutiral večinoma iz vrst plemstva. V deželi ni bilo nikakršne demokratične tradicije; vse institucije, ki si jih je evropsko meščanstvo priborilo v prvi polovici prejšnjega stoletja (parlament, stranke, svoboda tiska, skratka vse, kar je nujno za delovanje liberalnega kapitalizma), so v Rusiji še okoli leta 1900 delovale kot anarhistične papore.

Toda razvoj je terjal svoje in februarja 1905 je prišlo do meščanske revolucije ki jo je — tako kot vse meščanske revolucije — izbojevalo delavstvo. Car je moral obljubiti parlament, za sedeže v njem pa so se spopadle stranke, ki so zastopale interese vseh slojev, od plemstva do delavstva, katerega je zastopala socialdemokratska stranka. Le-ta je delovala polilegalno, v času, ko si je carizem znova opomogel, pa je morala ponovno v ilegalo in izgnanstvo. Pretresali so jo hudi notranji razkoli, saj se je že na svojem tretjem kongresu razcepila na menjševike in boljševike. Slednji so bili trdno prepričani, da je v Rusiji mogoče izvesti proletarsko revolucijo, zato so organizirali delavstvo in čakali na svojih pet minut. Priložnost se je ponudila leta 1917, ko se je Rusija izčrpala v prvi vojni in so se začeli vojaki in delavci spontano upirati. Oblast so prevzeli proti koncu oktobra s pomočjo kronštadskih mornarjev in petrograjskih kovinarjev. Iz tega časa je tudi znamenito Leninovo delo Država in revolucija.

MIHA: „Ko sva že pri tem, kako vi definirate državo, ali je to za vas parlament, predsednik vlade, državna himna in podobno, ali kaj drugega?“

LENIN: „Država je predvsem državni aparat; parlament je institucija čvekanja, pesek v oči preprostemu ljudstvu. Zato je nova družbena struktura nemogoča brez predhodnega razbitja tistega aparata, ki ga je zase zgradila buržoazija.“

državno monopolni kapitalizem in se državni aparat krepi. Boj buržoaznih strank v parlamentu pomeni boj za uradniške in vojaške službe. Saj študiraš sociologijo, pa verjetno veš, da se presežna vrednost lahko odtuji na več različnih načinov.“

Za ekonomsko nestimuliran razvoj produkcijskih sil je seveda potreben močan državni aparat, z močno policijo in vojsko. Toda mlada država uradništva ni imela; vsi komunisti, ki bi bili zaradi svojih revolucionarnih izkušenj upravičeni voditi ta proces, so padli ali v revoluciji ali v državljanski vojni. Tako jim ni preostalo drugega, kot da rekrutirajo nekdanje carske uradnike, ki so se mahoma prelevili v zavedne partije. Seveda so popolnoma ohranili nekdanje navade; v novo nastalem državnem aparatu delavci praktično niso imeli nobene besede pri odločanju. Priznali niso nobenih ekonomskih zakonov, temveč se je vse odvijalo v skladu s planom. Vse, kar je ušlo diktaturi aparata, je ta preprosto uničil. Tako so 1929 ustanovili tako imenovane gulage, ali po domače koncentracijska taborišča. Prvi so vanje prišli ljudje, ki so obogateli za časa nepa, torej bogati kmetje, kaj kmalu pa so jim sledili številni komunisti. Mnogi stari revolucionarji so bili izgnani v Sibirijo, deželo, kjer je večina preživela mladost v carističnem izgnanstvu. Kasneje so na udar prišli številni intelektualci, v času najhujših čistk pa so streljali trinajst in štirinajstletne otroke, pobili poveljnike rdeče armade ter najvplivnejše stare revolucionarje. Vse to je v dialektični povezavi s frakcijskimi boji znotraj partije omogočilo, da se je zgodilo tisto, kar je bivšemu carističnemu aparatu najbolj ustrezalo: oblast se je navidezno skoncentrirala v enih rokah.

MIHA: „Vzemiva, da v neki hipotetični deželi revolucionarna marksistična stranka osvoji oblast. Nenadoma se nekdanji revolucionarji, ki so prej vso svetovno zgodovino jemali kot komedijo, znajdejo na oblasti. Menim, da se tu znajdejo v skušnjavi, da, kot bi dejal Marx, začno jemati svojo komedijo za svetovno zgodovino. Z

MIHA: „Daj, čovječe, nemoj puno mnogo da zajebavaš. Vlada i stari smo ratni drugovi. Znamo se čak iz Zimmerwallda, gdje smo proveli nekoliko dana zajedno. Gle, pa to je zanimljivo, kako mi slično gradženi.“

STRAŽAR: „U tebeja pokoja žvačka? Eto značit, što ti jes drug i vremja prevjod revoluciji? Mogu li ja poskusit tvoj džins? Nu ... tak ... spasi ba. Epa tak, možeš ujt na polovinu časa. Počekaj ... no, ... harašo. Tebeja ne smajot nikto vidjot.“

Kaj sem hotel? Oblekel sem njegove hlače, pobral uher in stopil. Domovanje Vladimirja Iljiča je bilo skromno, pravzaprav je imel samo veliko sobo, sredi katere je stala steklena postelja. V kotu je imel pisalno mizo, po sobi je bilo razmetano polno knjig, ki jih je čez dan skrival pod posteljo. V oči mi je padel zadnji letnik Tribune in gora stripov iz serije Alan Ford. Vključil sem magnetofon, potrkal, vstopil in pozdravil.

MIHA: „Pozdravljeni, tovariš Lenin.“

LENIN: „Le hlabro naprej. Dajte, vsedite se, Nadežda je spekla različne piroške. Kako je kaj s proletarsko revolucijo pri vas? Če se prav spomnim ste iz Ljubljane, z radia Študent?“

MIHA: „Ja, ravno sedaj delamo serijo oddaj o državi. Saj veste, časi se spreminjajo, vse raste, tudi države. Vi ste bili eden prvih, ki se je ukvarjal s tem problemom, ob tem, da ste dejali precejšen poudarek na državni aparat, pa se mi je zdelo, da bi bilo v času, ko postaja kontrola skoraj že vsemogočna, zanimivo slišati človeka, ki je živel v času, ko so se začeli ti problemi porajati. Končno ste postavljali tudi alternative.“

LENIN: „Ja, res, že v naših časih smo sanjali, kako bi bilo lepo, če bi država odmrila. Vendar mora prej proletarijat z nasilno revolucijo osvojiti oblast ter dobiti proizvodilne sile v svoje roke. Šele potem se lahko konstituira proletarska država, ali bolje, poldržava, lednja pa naj že v sebi nosi kali odmiranja. Proletarska država je torej proletarijat, organiziran kot razred na oblasti, njegov cilj pa mora biti ukinitiv slehernega izkoriščanja in sleherni države.“

Carska Rusija je v 19. stoletju veljala za eno najkonzervativnejših evropskih držav, prislužila si je celo častni naslov —žandar Evrope. Njeno gospodarstvo je bilo nerazvito, saj se večino potrebnih stvari predstavljali kmetje, ki so bili vpeti v poljedelne odnose. Proces prvobitne akumulacije kapitala se je začel v devetdesetih

Mlada sovjetska država se je morala že ob svojem rojstvu spopasti s številnimi težavami. Predvsem ji je na mejah grozila nemška armada, znotraj pa jo je najedala državljanska vojna. Trockemu je manj kot v letu dni iz nič uspelo narediti rdečo armado, z Nemci pa so podpisali premirje. Hujše je bilo z gospodarstvom in poljedelstvom, ki je bilo povsem uničeno, v deželi pa je bilo treba do konca izvesti prvobitno akumulacijo kapitala. V zimi 1920–21 je izbruhnila huda lakota, od katere je umrlo 7 milijonov ljudi, 20 milijonov pa jih je umrlo zaradi epidemije tifusa.

Tu je imela mlada sovjetska oblast na voljo dve rešitvi: prvič, da prizna, da jim za vstop v socializem „manjka“ kapitalistična faza in nato sprosti tržno gospodarstvo, dovoli privatno lastnino in se sama takorekoč umakne z oblasti. In drugič, da produkcijske sile razvije sama, to je umetno in z zunanjimi ukrepi. Seveda se je odločila za drugo pot, ki je zahtevala centralizirano upravljanje od zgoraj navzdol, po drugi strani pa z novo ekonomsko politiko omogočila določene koncesije tržnemu mehanizmu. Seveda je to pri levičarjih povzročilo bes; rodila se je Delavska opozicija, ki sta jo vodila Kollontajeva in Šljapnikov. Zavzemali so se predvsem za uvedbo odločanja od spodaj navzgor, sindikati pa naj bi delavce ščitili pred državo, ki se je hote ali ne hote znašla v vlogi tistega, ki akumulira presežno vrednost. Nezadovoljstvo je bilo tako globoko, da so se leta 1920 začeli delavski nemiri, upirali pa so se predvsem tisti, ki so revolucijo tudi začeli, torej kronštadski mornarji in sindikat kovinarjev.

MIHA: „To me je spomnilo na dogajanje v Italiji. Poglejte, tam so komunisti praktično postali del vladajočega sistema, po drugi strani pa skupine levih radikalov skušajo z diverzantskimi akcijami uničiti državo ter se s tem postavljajo izven zakona.“

LENIN: „Hja, saj je tudi mene v carski Rusiji lovila policija. Vendar sem bil vedno proti anarhističnim akcijam, še bolj mi pa gre na živce, če kak marksist postane del buržoaznega sistema, saj se spominjaš, kako smo se skregali z II. internacionalo. Kajta naloga revolucije je uničenje državnega aparata, ne pa njegovo izboljšanje. Zato vse parlamentarne stranke, tudi tiste, najbolj demokratične, s svojim delovanjem znotraj sistema krepijo državni aparat in s tem onemogočajo akcijo revolucionarnega proletariata. Tega se moramo še posebno zavedati v času imperializma, ko nastaja

drugimi besedami, sami sebe jemljejo kot utelešenje revolucije, od tu do točke, kjer ta marksistična stranka začne funkcionirati kot oblast, ki objektivno zavira napredek in dela, da bi ohranila svoje pozicije, pa je zgolj korak.“

LENIN: „Mislim, da je to bolj hipotetičen kot realen problem. Poglej pariško komuno: fantje so brez kakega pretiranega teoretičnega znanja vedeli, da je treba razbiti buržoazni državni aparat in vpeljati svojega. Takrat uradniki niso imeli nobenih posebnih finančnih privilegijev, ukinili so reprezentanco, njihove plače so bile enake delavskim. Najpomembnejše je, da so bili vsi neposredno odgovorni ljudstvu, zato se jih je dalo zamenjati praktično kadarkoli. Torej ni bilo kakih večnih funkcij in torej tudi ne oblasti. V takih pogojih dvomim, da bi se ti lahko razpasli birokracija in poklicna vojska, ki je verjetno najbolj represivno orožje države.“

Na tem mestu ne bi rad razpravjal, ali ima stalinizem kot družben pojav svoje korenine v infrastrukturi socialističnega gospodarstva, ali pa je zgolj domena njegove superstrukture. Jasno je, da se poleg sprememb v ekonomski bazi zgodi bistven premik tudi v tistem, kar Althusser imenuje ideološki aparat države. Vse do revolucije je bila cerkev tista, ki je državljane pripravljala v subjekte carske Rusije. Do tistega premika, ki je značilen, nujen za prehod iz fevdalne v meščansko družbo, ko cerkev zamenja šola, v Rusiji še ni prišlo. Metamorfoza represivnih ideoloških aparatov se zgodi torej po revoluciji, saj so se boljševiki še kako zavedali pomembnosti šole. Toda bolj ali manj je očitno, da država religijo umetno lahko prepove, potrebe po njej pa ne more odpraviti kar tako. S smrtjo Lenina se je rodil nov bog, z odprtjem mavzoleja na Rdečem trgu je nova božja pot dobila svoj cilj. Prav presenetljivo je, kako nekateri Stalinovi govori v svoji strukturi spominjajo na maše, pridige in litanije. Prav on je bil očitno najprimernejši, da postane predstavnik in tolmač Lenina na Zemlji, torej prav tista oseba, ki jo je državni aparat tako krvavo potreboval. S takimi manevriranjem je iz boja za oblast izločil vse svoje stare tovariše, s katerimi je delal leta 1917 revolucijo, in se sam naselil na vrh uradniške piramide.

MIHA: „Žal je pariška komuna trajala samo nekaj mesecev.“
LENIN: „Seveda, saj ni bila del svetovne revolucije. Pa tudi sam se vedno bolj nagibam k mišljenju, da državnega aparata ne

moremo uničiti naenkrat. Predvsem je treba narediti takega, ki že v svoji strukturi nosi lastno ukinitev. Delavski razred, ki ima v rokah oblast, najame nadzornike in kontrolorje, ki so nujno potrebni v razvitih družbah. Seveda imajo ti enako plačo kot delavci, pa še pod njihovim stalnim nadzorom so."

MIHA: „Bojim se, da je sodobni svet tako zapleten, da je tudi za to potrebna organizacija in država."

LENIN: „Da, tu gre predvsem za to, da se proletarci in kmetje prostovoljno organizirajo v komune in vzamejo v svoje roke državno oblast, torej govorimo, tu o proletarski oblasti in državi. Prostovoljna akcija komun razbije institucijo privatne lastnine, temu sledi nacionalizacija tovarn, železnic, zemlje in tako naprej."

MIHA: „Vzemiva, da ta proces ne poteka gladko in da si mora razred, ki ga izvaja, pomagati z vojsko in izdelanim uradniškim aparatom. Kako naj se jih znebi, oziroma kaj bi bilo po vašem treba storiti, da ti ne bi predstavljali zametka novega državnega aparata?"

LENIN: „Preprosto, enostavno jim je treba vzeti njihov raison d'être. Spomni se na Engelsa, na njegov koncept mestne samouprave, ki je glavna sestavina demokratičnega centralizma. Prav s tem se prepreči vsakršno odločanje od zgoraj navzdol. Ko se bo komuna enkrat čvrsto usidrala, bodo uradniki izginili kar sami od sebe, poklicnih vojakov pa ne rabiš, saj je tak sistem vsak pripravljen braniti."

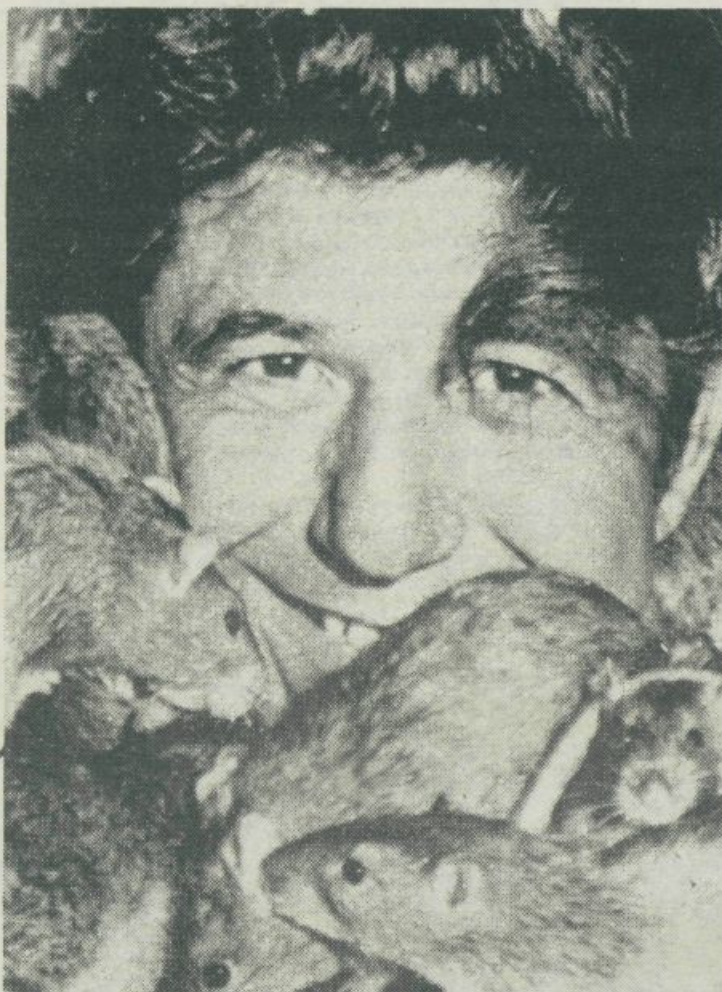
Zmotili bi se, če bi zgolj Stalina obtoževali za čistke, preganjanja in koncentracijska taborišča, kajti tudi sam je bil samo ujetnik aparata, ki se je obnašal tako, kot so to zahtevale okoliščine. Če bi na mesto generalnega sekretarja prišel Trockij, situacija v SZ verjetno ne bi bila dosti drugačna. Zanimivo je tudi, da je Stalin eden redkih vladarjev v zgodovini, ki ni bil kreten ampak filozof in propagandist ideologije, ki je precej nasprotovala resnični situaciji v Rusiji; očitno je bila prav ta slepa vera v pravilnost vsega, kar se dogaja v SZ, poleg precejšnjega razvoja proizvodnih sil, tisto, kar je omogočilo preživetje novemu državnemu aparatu. Resnici na ljubo je treba povedati, da je imel ta v rokah tudi odlična tehnična sredstva za izpiranje možganov: radio, film in tisk. Vedeti moramo, da masovni mediji v carski Rusiji niso bili kaj prida razviti, večina ljudi pa je živela v fevdalizmu. Seveda je bila ta deviška siva materija odlično sredstvo za obdelavo in manipulacijo in to — hudičevo preprosto manipulacijo, ki se človeku zahodne Evrope zdi smešna in naivna. Kajti čim razvitejša so proizvodjalne sile, toliko bolj zviti morajo biti ideološki aparati. — Kakorkoli že, sloj birokratov si je kaj hitro zagotovil oblast v deželi, ki je bila prepričana, da po pravilni poti plove v pravičen socializem.

MIHA: „Poglejva še malo ekonomsko strukturo te socialistične družbe. Vsekakor bo v tej družbi — ki bo morala imeti visoko razvite proizvodne sile, prihajalo do menjave proizvodov in presežne vrednosti. Tu se potem avtomatično postavi vprašanje kako odpraviti odtujevanje presežne vrednosti, pa tudi, čisto kot tehničen problem, kako meriti količino vložnega dela posameznika, ki je vloženo v celotno proizvodnjo in se mu mora vrniti v obliki materialnih dobrin?"

LENIN: „Mislim, da je delitev po delu domena buržoaznega prava, ki temelji na privatni lastnini. Poglej: če ima nekdo štiri

otroke in zasluži isto kot nekdo, ki je sam, je objektivno revnejši tisti s štirimi otroki. Zato se mora v socializmu pojaviti delitev po sposobnostih in po potrebah, kar naj bi bila naloga prve faze poti v komunizem."

Vendar bi se zmotili, če bi nov sloj birokratov izenačili z nacionalno buržoazijo. Edino, kar oba razreda družijo, je to, da sta na oblasti ter se zaradi tega enačita z narodom in določenim družbenim redom. Toda mesta v sovjetskem aparatu niso dedna; res je sicer, da otroci funkcionarjev lažje dobivajo uradniško mesto kot otroci delavcev, toda to še zdaleč ni pravilo. Prav tako imajo funkcionarji določene finančne ugodnosti, vendar ne živijo bistveno bolje od tako imenovanih vzornih delavcev. Očitno je tu zmožnost ideološke manipulacije ter sposobnost biti bolj enak med enakimi pred državo tisti pogoj, ki zagotavlja vstop v čislani sloj, v prostor vsemogočne in brezspolne oblasti.

ALIAS

Skoraj vedno pride kakšen pogovor na Aliasa.

Vsi ga imajo za zelo smešnega. Zato vedno vprašam:

„Je kaj novega od Aliasa?"

„Oh, spet sedi. Oni so ga spet zaprli. So kar prišli in ga odpeljali."

„Zakaj?"

Stara pesem. Samo tokrat je bila Ljubljanka. Pozvonila je in ga pregovarjala in on ji ga pokaže, no saj veš kaj.

Prišla je dol in mi povedala, jaz ji pa svoje, „Kaj hočete od tega človeka? Zakaj ste zvonili? On vam sploh nič ni naredil!" Ampak kje, spizdila je takoj po šerife in ga prijavila.

Poklical me je iz postelje, „Živijo, spet sem naredil!" „Zakaj to delaš?" ga jaz vprašam. „Kaj pa jaz vem, je rekel. „Vem, da ne smem." je odgovoril."

„Kolikokrat je že to naredil?"

„Oh bog, kva pa jaz vem, osemkrat ali desetkrat. On to kar nadaljuje. Ima enega dobrega advokata, pizda precej dobrega advokata," „Kermu pa ste dali njegovo luknjo?"

„Oh, mi ne oddajamo njegove luknje. Mi jo zmeram prosto držimo, razumeš, za njega. Sem ti že nakladal o noči, ko je bil pijan in je po Tivoliju okrog skakal čisto nag in ena DC — 9 je letela čez nas in on pokaže gor na luči in on kaže s prstom in kriči,

„Jaz sem bog! Jaz sem luči naredil v nebesa!"

„Sranje, to mi še nisi povedal."

„Na eno pivo, potem pa ti bom povedal," je rekel.

Jaz sem začel piti.

vsakdanjost

/ČISTO ENOSTAVEN DAN/

Poslušaj, šel sem k frizerju. Vreme je bilo lepo, vse je bilo o.k., dokler mi ni nekaj zaštekalo . . . Mislim, sedel sem in čakal, da bi prišel na vrsto in vzel v roke ilustrirano revijo —

Zmerom isto sranje. Babe z visečimi joški itd. In jaz listam naprej in vidim, poslušaj, vidim enega orientala nekje na prostem s sabljo. Spodaj pa piše, da ima točen udarec in tako herojsko naprej. Slika kaže, kako on v tem trenutku dvigne sabljo — na sliki pa je tudi en drug orientalec z zaprtimi očmi, ki kleči. Potem: CAK!! In on je še zmerja klečal, ampak brez glave in vidi se natančno odsekan vrat. Še kri ni špricnila, tako hitro mu jo je odstranil. In potem še druge slike obglavljanja in še en foto, kjer so bile vse te glave na travi, brez ostalega in nanje je sijalo sonce, glave pa so zgledale, kakor da bi še živele, kot da se niso sprijaznile s tem — in potem reče frizer:

„Naslednji prosim."

In jaz grem na stol in moja glava je šla gor in njegova glava reče moji glavi:

„Kako bi rad?"

In jaz rečem: „Na srednje . . ."

In on je z gledal kar zadovoljno in kar dobro se mu je zdelo biti skupaj z zadovoljnimi ljudmi. Hočem ga vprašati zaradi tistih glav, ampak rekel sem si, mogoče mu gre to na kurac, ali pa bo prišel na kakšne neumne misli, ali pa bo kaj rekel, da ne bova prišla naprej. Bil sem tiho. Poslušal sem ga kako reže lase in mi naklada o svojih otrocih. In jaz se poskušam koncentrirati na njegove otroke. Vse je bilo slišati tako lepo in logično, ampak vseeno sem moral še vedno misliti na te glave. Ko je bil gotov, me je obrnil in jaz pogledam in moja glava je bila še gor. O.k., sem mu rekel in vstal, plačal in mu dal veliko tringelta.

Šel sem ven in videl gospo, ki je imela glavo gor in tudi ljudje v avtomobilih so imeli glave. Vsi so imeli glave. Bolje je bilo, da bi se na joške koncentriral, sem si mislil, saj so boljše vse te viseče in polne in okrogle stvari, ali pa velike pičke, ali pa te dolge, lepe noge. Sex je še zmeraj ena dobra stvar, ali ne. Ampak ta dan sem si zafušal. Na vsak način bom moral to prespat, da pozabim na te glave. Človek biti ni tako lahko . . . preveč stvari se dogaja . . .

Pogledam v izložbo in vidim mojo faco in mojo glavo in moja rdeča glava je imela en bel cigaret spredaj in moja rdeča glava je imela žalosten pogled in moji glavi ni bila všeč frizura in jaz grem naprej mimo hiš s pohištvom, mačkami in psi in ljudmi, vsi so se še enkrat zmazali.

In jaz grem naprej in vržem cigareto stran in vesel sem bil, da imam še glavo gor, mojo glavo.

Vincenc de Toni

TEORETSKA PRILOGA TRIBUNE

KARL MARX

H KRITIKI POLITIČNE EKONOMIJE

(4. nadaljevanje)

Obdobje suspenzije gotovinskih plačil Bank of England je bilo komaj kaj plodnejše z vojnimi poročili kot z denarnimi teorijami. Depreciacija bankovcev in rast tržne cene zlata nad novčno ceno sta med zagovorniki banke znova obudili doktrino o idealni meri. Klasično konfuzno je konfuzen pogled izrazil lord Castlereagh; ko je enoto mere denarja označil kot „a sense of value in reference to currency as compared with commodities /občutje vrednosti glede na sredstva obtoka v primerjavi z blagi/“. Ko so okoliščine, nekaj let po pariškem miru dovolile obnovo gotovinskih plačil, se je isto vprašanje, ki je mučilo že Lowndesa v času Viljema III., postavilo v komaj kaj spremenjeni obliki. Izjemna državna zadolženost in nakopičene privatne zadolženosti, nastale v obdobju dolgem 20 let, obvezujoče obligacije itd., vse to je bilo kontrahirano v depreciiranih bankovcih. Se naj vse to vrne z bankovci, ko 4672 funtov šterlingov 10 šilingov teh bankovcev sicer po imenu ne predstavlja, zato pa dejansko 100 funtov 22 karatnega zlata? Thomas Attwood, bančnik iz Birminghama, je nastopil kot Lowndes redivivus. Nominalno naj bi upniki dobili toliko šilingov, kolikor jih je bilo nominalno kontrahiranih, vendar če smo imenovali po stari kovni stopnji šiling 1/78 unče zlata, potem naj se sedaj krsti 1/90 unče za šiling. Attwoodovi privrženci so poznani kot birminghamska šola /of/ „little shillingmen“. Prepri o idealni meri denarja, ki se je začel 1819, je 1845 še zmeraj trajal, kdaj med sirom Robertom Peelom in Attwoodom, modrost slednje, v kolikor se veže na funkcijo denarja kot mere, je izčrpno povzeta v naslednjem citatu:

„Sir Robert Peel sprašuje v svoji polemiki z birminghamsko trgovsko zbornico: Kaj bo reprezentiralo vaš funtni novček? Kaj je en funt? ... Kaj se, nasprotno, razume s sedanjo enoto mere vrednosti? ... 3 funti šterlingi 17 šilingov 10 1/2 penijev, pomeni to unčo zlata ali njeno vrednost? Če samo unčo, zakaj ne bi imenovali stvari z njihovim imenom in namesto funt šterling, šiling, penij raje ne govorili ounce, pennyweight in gran? Vrnili bi se tako k sistemu neposrednega, menjalnega trgovanja ... Ali pa pomenijo vrednost? Če je unča 3 funtom šterlingom 17 šilingom 10 1/2 penijem, zakaj je v različnih časih vredna zdaj 5 funtov šterlingov 4 šilinge, potem 3 funte šterlinge 17 šilingov 9 penijev? ... Izraz funt (t) se veže na vrednost, vendar ne na vrednost, ki je fiksirana z nespremenljivim utežnim delom zlata. Funtni je idealna enota ... Delo je substanca, v katero se raztopijo produkcijski stroški, ki /to delo/ podeli relativno vrednost tako zlatu kot železu. Katerokoli že posebno računsko ime se bo uporabljalo, da bi se označilo dnevno in tedensko delo nekega človeka, takšno ime izraža vrednost producirane blaga.“⁵⁶

Z zadnjimi besedami se megljena predstava o idealni meri denarja razbline in na plano prode njihova prava miselna vsebina. Računska imena zlata, funt šterling, šiling itd., naj bi bila imena za določene kvante delovnega časa. Ker je delovni čas substanca in immanentna mera vrednosti, bi ta imena tako dejansko predstavljala vrednostne proporce same. Drugače povedano, domneva se, da je delovni čas resnična enota mere denarja? S tem izstopimo iz birminghamske šole, mimogrede pa še pripomnimo, da je doktrina o idealni meri denarja znova pomembno zaživel v sporu o konvertibilnosti ali nekonvertibilnosti bankovcev.

Če prejme papir svojo denominacijo od zlata ali srebra, je novčeva konvertibilnost, njegova zamenljivost za zlato in srebro, ekonomski zakon, pa naj piše v pravnih zakonih karkoli že. Tako bi pruski papirni tolar, čeprav zakonsko inkonvertibilen, nemudoma depreciiral, če bi v običajnem prometu veljal manj kot srebrni tolar, praktično torej ne bi bil konvertibilen. Konsekventni zastop-

niki inkonvertibilnega papirnatega denarja v Angliji so se zato zatekli k idealni meri denarja. Če so računski imena denarja, funt šterling, penij itd., imena za določeno vsoto, vrednostni atomi, ki jih neko blago vsrka zdajle več, naslednjič manj ali pa odda v zamenjavi z drugimi blagi, /potem/ je angleški novček za 5 funtov npr. prav tako neodvisen od svojega razmerja do zlata kot od tistega do železa in bombaža. Ker bi ga njegov naziv prenehal teoretsko izenačevati z določenim kvantom zlata ali kateregakoli blaga, bi že sam pojem izključil možnost, da bi zahtevali njegovo konvertibilnost, tj., njegovo praktično izenačenje z določenim kvantom specifične reči.

Prvi je sistematično razvil nauk o delovnem času kot neposredni enoti mere denarja John Fray.⁵⁷ Centralno banko zadolži, da preko svojih podružnic zagotovi določanje delovnega časa, ki je porabljen v proizvodnji različnih blag. V zameno za blago prejme producent oficialni certifikat o vrednosti, tj., potrdilo o sprejemu za toliko delovnega časa, kolikor ga njegovo blago vsebuje,⁵⁸ in ti bankovci za 1 delovni teden, 1 delovni dan, 1 delovno uro itd. se hkrati uporabljajo kot nakaznice za ekvivalent vseh drugih blag,⁵⁹ ki so vskladiščena v bančnih dokih. To je temeljno načelo, skrbno izpeljano v detaljih in povsod operto na obstoječe angleške ustanove. V takšnem sistemu, pravi Gray.

„bi bilo za vse čase mogoče, da se z denarjem prodaja tako zlahka, kot se sedaj z denarjem kupuje; produkcija bi bila enakomerna in nikdar usahnjen vir povpraševanja.“⁶⁰

Plemenite kovine bi izgubile svoj „privilegium“ glede na druga blaga in

„zavzele mesto, ki jim na trgu pripada, ob maslu in železu in suknu in kaliku, in njihova vrednost ne bi bila za nas nič bolj zanimiva kot diamantova.“⁶¹

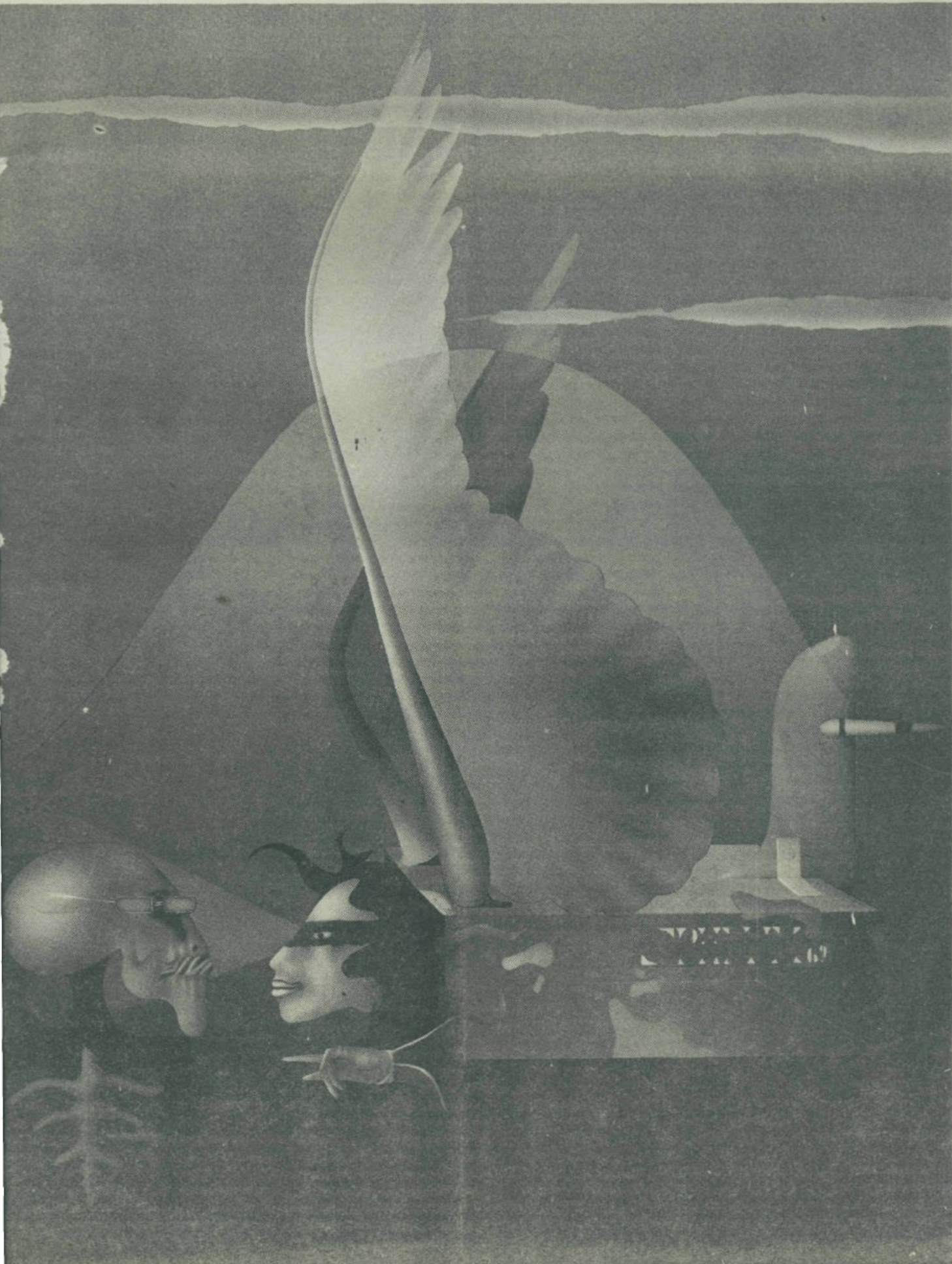
„Ali naj ohranimo našo umišljeno mero vrednosti, zlato, in držimo takrat uklenjene produktivne moči dežele, ali pa naj se obrnemo k naravni meri vrednosti, ki delu, in sprostim produktivne moči dežele?“⁶²

Saj, če je delovni čas immanentna mera vrednosti, zakaj ob njej še druga zunanja mera? Zakaj se menjalna vrednost razvije v ceno? Zakaj cenijo vsa blaga svojo vrednost v nekem izključenem blagu, ki se tako spremeni v adekvatni obstoj menjalne vrednosti, denar? Ta problem je moral rešiti Gray. Namesto da bi ga rešil, si je vtepel misel, da bi se blaga lahko med seboj neposredno navezovala druga na drugo kot produkti družbenega dela. Drugo na drugo pa se lahko vežejo le kot to, kar so. Blaga so neposredno produkti, oposameznjenih neodvisnih privatnih del, ki se morajo s svojo odtujitvijo v procesu privatne zamenjave potrditi kot obče družbeno delo, oziroma: delo, ki je utemeljeno s produkcijo blag, postane družbeno delo šele z vsestransko odtujitvijo individualnih del. Če pa je Grayeva podmena, da je delovni čas, ki je vsebovan v blagih, neposredno družbeni /delovni čas/, potem vključuje v podmeno, da je /ta delovni čas/ skupnostni delovni čas oziroma čas direktno asociiranih individuov. Tako neko specifično blago, namreč zlato in srebro ne bi moglo neposredno stopiti pred ostala blaga kot inkarnacija občega dela, menjalna vrednost ne bi postala cena, pa tudi uporabna vrednost ne bi postala menjalna vrednost, produkt ne bi postal blago, in s tem bi bila odpravljena podlaga občanske produkcije same. Tega pa Gray nikakor ni menil. *Produce naj se producira kot blaga, vendar pa naj se jih ne zamenjuje kot blaga.* Gray je izpeljavo te pobožne želje prenesel na narodno banko. Po eni strani omogoča družba v obliki banke neodvisnost posameznikom — (jih osvobodil) pogojev privatne zamenjave in po drugi strani jim dopusti nadaljevanje produkcije, ki temelji na privatni zamenjavi. Notranja konsekvence pa vendar žene Graya k temu, da zanika enega za drugim občanske produkcijske pogoje, čeprav bi hotel „reformirati“ le denar, ki izhaja iz zamenjave blag. Tako spremeni kapital v narodni kapital,⁶³ zemljiško lastnino v narodno lastnino,⁶⁴ in če pogledamo njegovi banki pod prste, ugotovimo, da ne opravlja le - z eno roko - sprejema blaga in - z drugo - izdaje certifikatov o dobavljenem delu, temveč regulira produkcijo samo. V svojem poslednjem spisu, „Lectures on money“ v katerem poizkuša Gray boječe prikazati svoj delovni denar kot čisto občansko reformo, se zapleta v še bolj kričeče nasprotje.

Vsako blago je neposredno denar. To je bila Grayeva teorija, izpeljana iz njegove nepopolne in zato napačne analize blaga. „Organska konstrukcija „delovnega denarja“ in „narodne banke“ in „blagovnih dokov“ je le sanjska tvorba, v kateri se kot privid postavlja dogma kot zakon, ki obvladuje svet. Dogma, da je blago neposredno denar oziroma posebno delo privatnega individuum, ki je v njem /blagu/ vsebovano, neposredno družbeno delo, ni že s tem resnična, da verjame neka banka vanjo in operira v skladu z njo. Bankrot bi v takšnem primeru prevzel prej vlogo praktične kritike (kot pa zgolj ustavitve plačil). Kar pa je Grayu skrito in njemu samemu po imenu prikrito, namreč to, da je delovni denar ekonomsko zvoneča fraza za pobožno željo, da bi se odradilo denarja, z denarjem menjalne vrednosti, z menjalno vrednostjo blaga in z blagom občanske oblike produkcije, je tako rekoč naravnost povedano pri nekaterih angleških socialistih, ki so pisali deloma pred Grayem deloma za njim.⁶⁵ Gospodu Proudhonu pa in njegovi šoli je bilo pridržano, da pridigajo degradacijo denarja in vnebohod blaga z resnobno kot jedro socializma in da tako razrešijo socializem v elementarni nesporazum o nujni povezanosti blaga z denarjem.“⁶⁶

2. Cirkulacijska sredstva

Potem ko je blago v procesu prepustitve (predaje prejelo obliko, ki je primerna/sposobna za cirkulacijo, in zlato svoj denarni značaj, bo cirkulacija protislovja, ki jih vključuje proces zamenjave blag, hkrati prikazal in rešila. Dejanska zamenjava blag in družbeni menjava snovi, poteka v menjavi oblik, v kateri se dvojna narava blag razpre kot uporabna vrednost in menjalna vrednost njihova lastna menjava oblike pa se hkrati kristalizira v določenem oblikah denarja. Prikaz te menjave oblike je prikaz cirkulacije. Kar smo videli, da je blago le tedaj razvita menjalna vrednost, če liči predhodni svet blag in z njim dejansko razvita delitev dela.

Ko sedaj čok sladkorja postane zlato, postane prodajalec kupec. Ti določeni socialni značaji nikakor ne izvirajo iz človeške individualnosti nasploh, temveč iz razmerij zamenjave med ljudmi, ki svoje produkte producirajo v določeni obliki blaga. To so tako malo čisto individualna razmerja, ki se izražajo v razmerjih med kupcem in prodajalcem, da se med seboj povežejo le, v kolikor je zanikano njihovo individualno delo, namreč, v kolikor postane to denar s tem, ko ni delo nobenega individuumu. Kot je zato trapasto, da te ekonomske občanske značaje kupca in prodajalca dojamemo kot večne družbene oblike človeške individualnosti, je tudi butasto, da se ob njih solzimo,⁶⁹ ker da odpravljamo individualnost. So nujen prikaz individualnosti na temelju določene stopnje družbenega produkcijskega procesa. V nasprotju med kupcem in prodajalcem se ob tem izraža antagonistična narava občanske produkcije še tako površinsko in le formalno, da pripada /je to nasprotje lastno tudi predobčanskim družbenim oblikam, s tem ko zgolj zahteva, da se individui navezujejo drug na drugega kot imetniki blaga.

Če sedaj opazujemo rezultat $B - D - B$, potem se skrči na snovno menjavo $B - B$. Blago se zamenjuje za blago, uporabna vrednost za uporabno vrednost in postajanje blaga denar, oziroma blago kot denar, je uporabljeno le za posredovanje te snovne menjave. Denar se pojavi zato kot zgolj menjalno sredstvo blag, ki mu daje značaj cirkulacijski proces, tj., kot cirkulacijsko sredstvo.⁷⁰

Da bi zato, ker cirkulacijski proces blag zamre v $B - B$ in se zato zdi, da je zgolj menjalno trgovanje, z denarjem posredovano, oziroma, ker $B - D - B$ sploh ne razpade le v dva izolirana procesa, temveč se hkrati prikazuje njuno razgibano enotnost, hoteli sklepali, da obstaja le enotnost in ne /tudi/ ločitev med kupom in prodajo, je mišljenjska manira, katere kritika sodi v logiko in ne v ekonomijo. Kot razkosa ločitev kupa in prodaje v procesu zamenjave lokalno-samonikle, navajeno skromne, domače trapaste ovire za družbeno snovno menjavo, je hkrati to oblika občega raztrganja sopripadajočih momentov in njihovih strjenosti/določenosti drugega zoper drugega, z eno besedo, občja možnost trgovinskih kriz, samo da le zato, ker je nasprotje med blagom in denarjem abstraktna in občja oblika vseh nasprotij, ki jih vsebuje občansko delo. Denarna cirkulacija lahko torej poteka brez trgovinskih kriz, vendar ne more priti do krize brez denarne cirkulacije. Ta pa pomeni le to, da lahko tam, kjer delo, ki je oprto na privatno menjavo, še ni napredovalo do obrazenja denarja, še toliko manj proizvaja fenomene, ki predpostavljajo poln razvoj občanskega produkcijskega procesa. Zdajle lahko izmerimo globokost kritike, ki bi odstranila vse „zadrege“ občanske produkcije z odpravo „privilegija“ in s tako imenovanim „racionalnim denarnim sistemom“. Naj kot vzorec za ekonomistično apologetsko zadostuje reklo, ki je razvpito kot izjemno bistroumno. James Mill, oče znanega angleškega ekonoma Johna Stuarta Mila, pravi:

„Nikdar ne more manjkati kupcev za vsa blaga. Kdor koli že ponuja blago na prodaj, zahteva, da prejme v zamenjavi zanj neko blago, in je kupec že zaradi enostavnega fakta, da je prodajalec. Kupci in prodajalci vseh blag morajo zbrati ohraniti ravnotežje z metafizično nujnostjo. Če je prisotnih več prodajalcev kot kupcev nekega blaga, mora biti več kupcev kot prodajalcev nekega drugega blaga.“⁷¹

Mill vzpostavi ravnotežje tako, da cirkulacijski proces spremeni v neposredno menjalno trgovanje, potlej pa vtihotapi v neposredno menjalno trgovanje figuri kupca in prodajalca, ki si ju izposodi pri cirkulacijskem procesu. Če naj govorimo po njegovo, potlej v takšnih momentih, ko so vsa blaga neprodajljiva, kot npr. v Londonu in Hamburgu v določenih momentih trgovinske krize v letih 1857/58, dejansko obstaja več kupcev kot prodajalcev enega blaga, denarja, in več prodajalcev kot kupcev vsega drugega denarja, blag. Metafizično ravnotežje med kupi in prodajami se omejuje na to, da je vsak kup že tudi prodaja in vsaka prodaja že tudi kup, kar ni nikakršna posebna tolažba za varuhe blag, ki teh ne morejo niti prodati, torej tudi ne kupiti.⁷²

Ločevanje prodaje in kupa omogoča /že/ z enostavnim trgovanjem množino navideznih transakcij pred dokončno definitivno zamenjavo med producentom blag in konzumentom blag. Usposobi tako množico parazitov, da se vsilijo v produkcijski proces in oplenijo ločitev. To pa znova pomeni le to, da je z denarjem kot občo obliko občanskega dela omogočen razvoj njenih /ločitve/ protislovij.

b. Otok denarja

Dejanska cirkulacija se sprva prikazuje kot množica slučajno drug ob drugem potekajočih kupov in prodaj. V kupu kot v prodaji si blago in denar stojita nasproti v zmeraj isti navezanosti, prodajalec na strani blaga, kupec na strani denarja. Denar kot cirkulacijsko sredstvo se zato zmeraj pojavlja kot kupno sredstvo, s katerim so postale njegove razlikovane določitve neprepoznaljive v nasprotnih fazah blagovne metamorfoze.

V istem aktu preide denar v prodajalčeve roke, s katerim preide blago v kupčeve roke. Blago in denar tečeta torej v nasprotni smeri, in ta snovna menjava, v kateri stopi blago na eno stran in denar na drugo, se izvršuje hkrati na nedoločeno mnogih točkah celotne površine občanske družbe. Prvi korak pa, ki ga naredi blago v cirkulaciji, je hkrati njegov zadnji korak.⁷³ Če se premakne z mesta, ker priteguje zlato ($B - D$), ali zato, ker ga priteguje zlato ($D - B$), s tem enim sunkom, to eno snovno menjavo, izpade iz cirkulacije in preide v konsumpcijo. Cirkulacija je nenehno gibanje blag, vendar zmeraj drugih blag, in vsako blago se giblje le enkrat. Nobeno blago ne začne druge polovice svoje cirkulacije kot isto blago, temveč kot neko drugo blago, kot zlato. Isti kos zlata ali identični individuum zlata, ki je v aktu $B - D$ enkrat menjal mesto z nekim blagom, se nasprotno znova pojavi kot izhodišče za $D - B$ in tako že drugič menja mesto z nekim blagom. Kot je iz rok kupca B prešlo v roke prodajalca A , preide zdaj iz A -jevih rok, ki je postal kupec, v roke C -ja. Oblikovno gibanje denarja blaga, njegova premena v denar in njegova vzvratna premena iz zlata oziroma gibanje celotne metamorfoze blag se torej prikazuje kot vnanje gibanje istega kosa denarja, ki je dvakrat menjal mesto z dvema različnima blagoma. Kakor se kupi in prodaje dogajajo razdrobljeno in slučajno drug ob drugem, tako si stojita zmeraj v dejanski cirkulaciji nasproti kupec in prodajalec, in denar, ki se pomakne na mesto blaga, je moral, preden je prišel v roke kupcu, že enkrat menjati mesto z nekim drugim blagom. Po drugi strani preide slej ko prej znova iz rok prodajalca, ki je postal kupec, v /roke/ nekega novega prodajalca in s tem pogostim ponavljanjem menjave svojega mesta izraža medsebojno spletenost metamorfoz blaga. Isti kosi denarja se torej pomaknejo, v zmeraj nasprotnih si smereh, proti razgibanim blagom, eni pogostejše, drugi poredko, z nekega mesta cirkulacije proti drugemu, in opišejo tako daljši ali krajši cirkulacijski lok. Ta različna gibanja istega kosa denarja si lahko slede edinole v času, kot je mnogost in razdrobljenost kupov in prodaj pojavlja v hkratnih, prostorsko druga ob drugi potekajočih menjavah mest med blagom in denarjem.

vsote. — Kot je prodaja hkrati kup, tako je kup hkrati prodaja, $D - B$ hkrati $B - D$, vendar pripada tukaj iniciativa zlatu oziroma kupcu.

Če se vrnemo zdajle k celotni cirkulaciji $B - D - B$, se pokaže, da preide v njej neko blago celotno zaporedje svojih metamorfoz. Hkrati pa se dogaja to, da med tem, ko začneja /to blago/ prvo polovico cirkulacije in se izvršuje prva metamorfoza, stopi neko drugo blago v drugo polovico cirkulacije, izvršuje svojo drugo metamorfozo in izpade iz cirkulacije, medtem ko neko tretje blago vstopi v cirkulacijo, se prebije skozi prvo polovico svojega kurza in izvršuje prvo metamorfozo. Celotna cirkulacija $B - D - B$ kot celotna metamorfoza nekega blaga je torej zmeraj hkrati konec celotne metamorfoze nekega drugega in začetek celotne metamorfoze nekega tretjega blaga, torej zaporedje brez začetka in konca. Če označimo za razjasnitev in za razlikovanje blag različno B -ja obeh ekstremov, npr. kot $B' - D - B''$, lahko razvidno izpeljemo naslednje. Prvi člen $B' - D$ ima prav res za podmeno D kot rezultat nekega drugega $B - D$, je torej sam le zadnji člen v $B - D - B'$, medtem ko se drugi člen $D - B''$ v svojem rezultatu $B'' - D$ sam prikazuje kot prvi člen $B'' - D - B'''$ itd. Pokaže še, da lahko zadnji člen $D - B$, čeprav je D rezultat le ene prodaje, prikažemo kot $D - B' + D - B'' + D - B''' + \text{etc.}$, ga lahko torej razdrobimo na množico kupovanj, tj., množico prodaj, tj., množico prvih členov novih celotnih metamorfoz blag. Če se torej celotna metamorfoza blag ne prikazuje le kot člen verige metamorfoz nekega posameznega gibanja brez začetka in konca, temveč mnogi takšnih verig, se predstavlja cirkulacijski proces blagovnega sveta, ker prehaja vsako posamezno blago cirkulacije $B - D - B$, kot neskončno prepletena zmotnjava verig teh gibanj, ki se na neskončno različnih točkah nenehno končujejo in vedno znova začnejo. Vsaka posamezna prodaja ali posamezno kupovanje pa hkrati ostaja kot enako veljaven in izoliran akt, in njega dopolnjujoči akt je lahko z njim časovno in krajevno ločen in se ne dogaja kot nujno navezujoče se nadaljevanje.

S tem ko vsak posebni cirkulacijski proces $B - D$ ali $D - B$ obrazi, kot premena nekega blaga v uporabno vrednost in drugega

blaga v denar, kot prvi in drugi stadij cirkulacije, v dveh smereh samostojno točko mirovanja, po drugi strani pa vsa blaga pričenejo v svoji skupnostni oblikovanosti občega ekvivalenta, zlata, svojo drugo metamorfozo in se postavijo na izhodišče druge polovice cirkulacije, se zvrsti v dejanski cirkulaciji poljuben $D - B$ na poljuben $B - D$, drugo poglavje življenjepisa nekega blaga na prvo poglavje življenjepisa poljubnega drugega. A npr. prodaja železa za 2 funta šterlinga, premakne pa kupovanje na kasneje. Sočasno kupi B , ki je 14 dni prej prodal 2 quarterja pšenice za 6 funtov šterlingov, z istimi 6 funti šterlingi krilo in hlače /firme/ Moses and Sons, izvrši torej $D - B$ ali drugo metamorfozo blaga pšenica. Oba ta akta $D - B$ in $B - D$ se pojavita tukaj le kot člena verige, ker v D , zlatu, izgleda /neko/ blago kot /vsako/ drugo in v zlatu ni več prepoznavljivo, če gre za metamorfozirano železo ali metamorfozirano pšenico.

V dejanskem cirkulacijskem procesu se prikaže torej $B - D - B$ kot neskončno slučajna nametanost pisanih členov; ne kot njihovo gibanje v nasprotnih fazah, temveč kot zgolj agregat mnogih slučajno druga ob drugi in druga za drugo potekajočih prodaj in kupovanj. Oblikovna določenost procesa je tako zbrisana in za toliko popolneje, kolikor je vsak posamezen cirkulacijski akt, npr. prodaja, hkrati svoje nasprotje, kupovanje, in nasprotno. Po drugi strani je cirkulacijski proces gibanje metamorfoz blagovnega sveta in jih mora zato v svoji celotnosti tudi zrcaliti. Kako jih reflektira, to bomo opazovali v naslednjem oddelku. Tukaj le še pripomnimo, da v $B - D - B$ oba ekstrema B nista navezana na enak način na D . Prvo B se do denarja kot občega blaga vede kot posebno blago, medtem ko se denar do drugega B kot posameznega blaga vede kot obče blago. $B - D - B$ lahko abstraktno logično reduciramo na sklepno formulo $P - O - Po$, v kateri je posebnost prvi ekstrem, občost strnjujoča sredina in posameznost obrazi poslednji ekstrem.

Posesniki blag so stopili v cirkulacijski proces kot varuhi blag. Znotraj njega si stopajo v nasprotni obliki nasproti kupci in prodajalci, eni poosebljeni v čok sladkorja, drugi poosebljeni v zlato.

Blagovna cirkulacija B — D — B se v svoji enostavni obliki izvrši v prehodu denarja iz roke kupca v tisto prodajalca in iz roke prodajalca, ki je postal kupec, v tisto nekega novega prodajalca. Metamorfaza blaga je s tem dokončana in s tem tudi gibanje denarja, v kolikor je njegov izraz. Ker pa se nenehno producirajo nove uporabne vrednosti kot blaga in se jih mora vedno znova vreči v cirkulacijo, ponavljajo in obnavljajo B — D — B isti posestniki blaga. Denar, ki ga kot kupci trošijo/izdajajo, se vrne v njihovo roko, kakor hitro se znova pojavijo kot prodajalci blaga. Trajno obnavljanje blagovne cirkulacije se tako zrcali v tem, da denar ne samo trajno /kroži/ iz ene roke v drugo, temveč hkrati še opiše skupek različnih manjših krogotokov, pri tem izhaja iz neskončno različnih točk in se vrača k istim točkam, da bi znova ponovil isto gibanje.

Če se oblikovna menjava blag pojavlja kot zgolj menjava mesta denarja in ohranja kontinuiteto cirkulacijskega gibanja samo denar, ko naredi blago zmeraj le en korak v nasprotni smeri glede na denar, denar pa zmeraj opravi drugi korak za blago in reče P, kjer pravi blago O, potem se zdi, kot da je izhodišče celotnega gibanja denar, čeprav blago vleče denar spravlja njega. Ker pa se denar povrh vsega zmeraj pojavlja v tej zvezi kot kupno sredstvo nasproti blagu, kot tako pa razgiblje blaga le z realizacijo njihovih cen, se celotno gibanje cirkulacije pojavi tako, da menjuje denar mesto z blagi, s tem ko realizira njihove cene, najsi bo to v hkrati drug ob drugem potekajočih, posebnih aktih cirkulacije, ali pa v sukcesivno potekajočih, ko isti kos denarja po vrsti realizira različne blagovne cene. Opazujemo napr. B — D — B' — D — B'' — D B''' etc. ne oziraje se na kvalitativne momente, ki postanejo v dejanskem cirkulacijskem procesu neprepoznaljši, potem se pokaže le ista monotona operacija. D, potem ko je realiziral ceno B-ja, po vrsti realizira ceno od B' — B'' itd. in blaga B' — B'' — B''' itd. stopijo zmeraj na mesto, ki ga je zapustil denar. Zdi se, da spravlja denar blaga v cirkulacijo, s tem ko realizira njihove cene. V tej funkciji realiziranja cen cirkulira trajno denar sam, ko enkrat zgolj menja mesto, drugič preide kakšen cirkulacijski lok, tretjič opiše majhen krog, kjer/na katerem izhodišče in točka povratka sovpadata. Kot cirkulacijsko sredstvo ima svojo posebno cirkulacijo. Oblikovno gibanje procesirajočih blag se zato pojavlja kot posebno gibanje, ki posreduje zamenjavo na sebi negibnih blag. Gibanje cirkulacijskega procesa blag se torej prikazuje kot gibanje denarja /1858 zlata; po MEW/, kot cirkulacijsko sredstvo — v denarnem obtoku.

prevaja D. Jovan; april 1981

v /poševnih oklepajih/ so prevajalkina dopolnila in pojasnila, kadar je / (poševna črta) med dvema besedama/izrazoma, pomeni dvojnico ali miselni obrat

opombe

56. „The Currency Question, the Gemini Letters“, London 1844, str. 266-272 in drugod.

57. John Gray, „The Social System. A Treatise on the Principle of Exchange“, Edinburgh 1831. Prim. od istega avtorja: „Lectures on the nature and use of money“, Edinburgh 1848. Po februarjski revoluciji je Gray poslal francoski začasni vladi spomenico, v kateri jo podučuje, da Franciji ni potrebna „organisation of labour /organiziranost dela/“, temveč „organisation of exchange /organiziranost zamenjave; oboje po MEW/“ načrt slednje pa je popolno razvit v denarnem sistemu, ki ga je on izvalil/si ga zamislil. Vrli John ni slutil, da si je šestnajst let po izidu „Social System“ dal patentirati isto odkritje domiselni Proudhon.

58. Gray, „The Social System etc.“, str. 63. „Denar naj bi bil samo potrdilo o sprejemu, dokaz za to, da je njegov lastnik prispeval ali določeno vrednost k obstoječemu nacionalnemu bogastvu ali pa si pridobil pravico do omenjene vrednosti od kogarkoli, ki jo je prispeval.“ /MED dodaja za nacionalno bogastvo: to the national stock of wealth; prevajalka/.

59. „Produkt, ki je prej prejel cenitveno vrednost, pustimo, da se ga vložiti v banki in se ga dvigne zmeraj, kadar se ga potrebuje, pri čemer se samo z običnim soglašanjem določi, da sme tisti, ki je kakršnokoli vrsto lastnine vložil v predlegamono narodno banko, dvigniti iz nje enako vrednost, karkoli že ta vsebuje, namesto da bi bil prisiljen, da dvigne isto reč, ki jo je vložil.“ N.n.m. str. 67/68.

60. N.n.m., str. 16.

61. Gray, „Lectures on money etc.“, str. 182.

62. N.n.m. str. 163.

63. „Vodenje poslov neke dežele naj temelji na narodnem kapitalu.“

John Gray, „The Social System etc.“, str. 171.)

64. „Zemljo se mora spremeniti v nacionalno lastnino“ (n.n.m.298).

65. Glej npr. W. Thompson, „An Inquiry into the distribution of wealth etc.“, London 1828. Bray, „Labour's wrongs and labour's remedy etc.“, Leeds 1839.

66. Kot kompendij te melodramatske denarne teorije lahko navedemo: Alfred Darimon, „De la reforme des banques“, Paris 1856.

67. „Denar je dveh vrst, idealen in realen; in uporablja se ga na dva različna načina, da bi /z njim/ cenili reči in da bi jih /z njim/ kupovali. Za cenitev je primeren idealen denar, kakor tudi realen in morda tudi še bolj. Druga uporaba denarja je ta, da z njim kupujemo reči, ki jih cenijo... Cene in kontrakti se cenijo z idealnim denarjem.“

(Galiani, n.n.m., str. 112 sl.) in udejanijo z realnim denarjem.

68. To seveda ne ovira tega, da bi bila tržna cena blag nad njihovo vrednostjo ali pod njo. Ta obzir pa je tuj enostavni cirkulaciji in pripada povsem drugačni sferi, ki jo bomo šele kasneje opazovali, ko bomo preiskovali razmerje med vrednostjo in tržno ceno.

69. Kako zelo so lepe duše začudene že ob povsem površinski obliki antagonizma, ki se prikazuje v kupu in prodaji, pokaže naslednji izveček iz knjige gospoda Isaaca Pereira „Lecon sur l'industrie et led finances“, Paris 1832. Da je to isti Isaac, ki je kot iznajditelj in diktator /finančne ustanove/ Credite mobilierD razvpit pariški borzijanec, hkrati kaže, na kakšen način je kritika ekonomije sentimentalna. Gospod Pereira, takrat eden St. Simonovih apostolov, pravi: „Ker so individui izolirani, drug od drugega ločeni, naj bo to pri svojem delu ali pa v konsumpciji, zato obstaja med njimi zamenjava produktov njihovih respektivnih obrti. Iz nujnosti menjave izvira nujnost, da se določi relativno vrednost predmetov. Ideji o vrednosti in o menjavi sta torej tesno povezani, in obe izražata v svoji dejanski obliki individualizem in antagonizem... Vrednost produktov se lahko določi le zato, ker obstajata prodaja in kup, drugače povedano, antagonizem med različnimi členi družbe. Le tam se lahko ubadamo s ceno, z vrednostjo, kjer obstajata prodaja in kup, kar pomeni, /le tam/, kjer je individuum prisiljen, da se bori, da bi si priskrbel predmete, ki so nujni za ohranitev existence.“ (N.n.m., str. 2, 3 in drugod.)

70. „Denar je le sredstvo in gibajoča moč, medtem ko so za življenje koristna blaga cilj in namen.“ Boisguillebert, „Le detail de la France“, 1697, v Eugene Daires „Economistes financiers du XVIII. siecle“, zv. I, Paris 1843, str. 210.

71. Novembra 1807 je v Angliji izšel spis Williama Spenca za naslovom: „Britain independent of commerce“, katerega načelo je razvil še naprej William Cobbett v svojem „Political Register“ v bolj drastični obliki „Perish commerce“. Temu nasproti je James Mill objavil 1808 svoj „Defence of commerce“, kjer že najdemo v tekstu argument, ki je izposojen iz njegovih „Elements of political economy“. V svoji polemiki s Sismondijem in Malthusom o trgovinskih krizah si je J. B. Say prisvojil ljubko najdbo, in ker se ne da povedati, s kakšnim novim domislekom bi politično ekonomijo obogatila ta komični „prince de la science /knez znanosti; po MEW/“ — njegova zasluga je prej njegovo enako nepristransko nerazumevanje vseh svojih sodobnikov — Malthusa, Sismondija in Ricarda —, so njegovi kontinentalni občudovalci raztrobili, da je Say vzdigovalec zaklada o metafizičnem ravnotežju med kupi in prodajami.

72. Manira, s katero prikazujejo ekonomski različne oblikovne določenosti blaga, lahko bržda razberemo iz naslednjega primera: „Če je denar v naši posesti, potem zadostuje le ena menjava, da si prisvojimo predmet želje, medtem ko moramo napraviti pri drugih surplus produktih dve, od katerih je prva (oskrba z denarjem) mnogo težja od druge.“ Opdyke, G., „A treatise on political economy“, New York, str. 287 do 288. „Višja prodajljivost denarja je prav učinek oziroma naravna konsekvence manjše prodajljivosti blag.“ (Corbet, Th., „An inquiry into the causes and modes of the wealth of individuals etc.“, London 1841, str. 117.) „Denar ima to lastnost, da se ga da zmeraj zamenjati za to, kar meri.“ Bosanquet, „Metallic, Paper and Credit Curreny etc.“, London 1842, str. 100. „Denar, lahko zmeraj kupi druga blaga, medtem ko druga blaga ne morejo zmeraj kupiti denarja.“ Tooke, Th., „An Inquiry into the Currency Principle“, 2. izd., London 1844, str. 10.

73. Isto blago je lahko večkrat kupljeno in znova prodano. Tako ne cirkulira le kot zgolj blago, temveč s takšno določenostjo, ki ni prisotna na ravni enostavne cirkulacije, enostavnega nasprotja med blagom in denarjem.

pojasnila

A. To pojmovanje lorda Castlereagha najdemo v „Debates in the House of Commons on Sir R. Peel's Bank Bills of 1844 and 1845, Reprinted verbatim from 'Hansard's Parliamentary Debates'“, stolpec 14.

B. Ker je prevajalkino izhodiščno načelo pri brkljanju s prevajalnim tekstom, da poišče besedno gnezdo ali družino v njem in poišče vzpostaviti podobno gnezdo v slovenskem jeziku, se ji kdaj pa kdaj pripeti, da mora za nazaj izvesti popravek. Tokrat navajam najprej popravek, nato pa dva primera oblikovanja. erscheinen — pojaviti (se) darstellen — prikazati (se) vorstellen — predstaviti bedeuten — pomeniti kaufen — einkaufen — verkaufen — handeln

— entausserung — veraeusserung = kupiti — (na)kupovati — prodajati — trgovati — otujiti — odsvojiti ausschliessen — ausschliessend — ausgeschliessen — ausschliesslich = izključiti/—evati — izključujoč (nekaj/nekoga drugega) — izključen (nekaj je takšno, da je izključeno, da bi bilo uresničeno) — izključno (samo, le to bo storjeno)

C. bankrot — ustavev izplačil, gospodarski polom, stečaj /po SSKJ/ suspensija — odlog, ustavev (v bančništvu plačil, preneha vzpostavljati dolžniško-upniških razmerij med žiro računi bank) obligacija — vrednostni papir, ki prinaša vplačniku obresti in je podlaga za vračilo posojila /2. pomen po SSKJ/ depreciacija — prim. 3. nadaljevanje

D. Credit mobilier (Societe generale de credit mobilier) — francoska delnična banka, katere poslovanje je temeljilo na drznih borznih spekulacijah, s katerimi se je ustvarjalo fiktiven denar za gradnjo železnic po Evropi. O tem več v Marxovem pismu, ki je s komentarji objavljeno v Problemih — Razpravah 201-202.

E. V tokratni prevajalkini margini k prevodu je omenjena ena od značilnosti Marxovega pisanja. Na to omemo se navezuje naslednja besedna skupina: schaffen — erschaffen — hervorbringen — herstellen — zeugen — erzeugen — produzieren — zustandebringen — arbeiten — tun — machen = stvariti — ustvariti — proizvesti — izdelati — plditi/narejati — zapoditi/ /narediti — producirati — vzpostaviti — delati — početi/ počenjati — storiti; pri tem moram poudariti, da ne gre za prepis iz Dudnovega slovarja sinonimnih in sodnih besed niti iz Tomšiča, temveč za skupino izrazov, ki se je specifično izoblikovala pri pregledovanju prevajanega Marxovega teksta.

MARGINA K PREVODU

Med prevajanjem tekstov, ki obravnavajo temo, ki mi ni povsem znana, uberem zmeraj dvojno pot seznanjanja. Ena je branje teksta, ki ga naj prevedem; druga prebiranje sorodne literature v slovenskem jeziku. Tako si oblikujem besedišče, seznanjam s posebnim izrazjem stroke, posredno pa tako s stroko kot tudi vedo. Zame je prevajanje obrtniško brkljanje z jezikom, za katero se nabira znanje in izkušnje od vsepovsod.

Ponazoritev teh misli je izkušnja, ki se mi je zgodila pred kratkim, ko so se mi strnila različna branja med razreševanjem tako imenovanega prevajalskega zapleta. Med prebiranjem študije „Aspekte“ v knjižici Theodorja W. Adorna „Drei Studien zu Hegel“ sem naletela na omemo pogostosti rabe različnih pojmov za delo, delovanje, izdelovanje v Heglovih spisih. Na omemo se mi je povezala v asociaciji z Marxovo analizo dela in opažanjem, da uporablja Marx izrazje različnih ekonomistov — predvsem angleških in ameriških — v stavkih, ki povsem ustrezajo Heglovi skladnji in njegovemu razvijanju misli. Zato sem si najprej razvila Marxovo besedno gnezdo v prevajanem tekstu za pojme o delu in izdelovanju (prim. pojasnilo E), hkrati pa še iskala slovenske tekste o denarju, v katerih bi našla ustrezno slovensko ekonomistično izrazje. Tako sem si razvila naslednji koncept, s katerim si pomagam pri razjasnjevanju nejasnih mest:

Marx načrtno uporablja na določenih mestih določene pojme za besedno družino „delati—izdelovati“, pri čemer je važnejši tisti presežek, zaradi katerega se ti pojmi razlikujejo. Ti pojmi, ki imajo predvsem vlogno povedka, so povezani z izbrano in načrtno uporabo izrazja različnih ekonomistov (ob angleških je potrebno omeniti še italijana Galianija: Ferdinando Galiani, „Della moneta“).

Ohranjena je totaliteta subjektovga dojetja družbenega dogajanja — to je ohranjanje Heglovega načina razvijanja misli —, hkrati pa prebita: z rabo ekonomskega izrazja omogoči Marx realnemu prodor v subjektivno samoosvedanje. Znotraj govora računa tako Marx s tistim, kar samo ni govor, pa tega določa. Zato sem tudi prevedla mesto, ki se v izvirniku glasi, „ko reče blago A, reče denar B“, tako, da sem upoštevala pred tem razvito formulo Heglove dialektike (v nemščini je tako: Schlussform B — A — E; B = Besonderheit, A = Allgemeinheit, E = Einzelheit. V slovensščini se formula glasi P — O — Po; P = posebnost, O = občost, Po = posameznost), torej tako, ko reče blago O, reče denar P.

Kaj se zgodi pri takšnem združevanju dveh raznorodnih področij, o tem se lahko poučimo v dveh nadvse zanimivih knjigah, ki potrjujeta gornji koncept, hkrati pa razgrinjata bogato gradivo: Lawrence Krader, „Etnologija i antropologija u Marxa“. Zagreb 1980. S. S. Praver, „Karl Marx in svetovna literatura“. Ljubljana 1981.

Svojo tezo pa lahko ponazorim še z nečim.

Prevajani tekst predstavlja prvo povzemanje „Očrtov za kritiko politične ekonomije“ (če odmislimo tukaj na prvi rokopis teksta „H kritiki politične ekonomije“, prim. objavo v MED 20, pa tudi omemo v spremni besedi v MED 19), v enem od odlomkov teh „Očrtov...“ je Marx zapisal misli o metodi politične ekonomije (MEID IV—33). Sam je dosledno uresničeval tam opisano razliko med politično ekonomijo kot vsakdanjem razumevanjem ekonomskih pojavov in kot znanostjo, ki je sistematično znanje, pa tudi že kritika. Prvo vrsto spoznavanja, seznanjanja pomenijo njegovi časopisni članki (predvsem za „New York Daily Tribune“), drugo pa njegov tekst „H kritiki politične ekonomije“. V obdobju ekonomske krize 1857 in kasneje je teklo vzporedno Marxovo pisanje za časopis in priprava prevajanega teksta za objavo. Prav iz tega Marxovega razumevanja pa lahko izpeljemo razlago, zakaj imajo primeri v Marxovem tekstu tako drugačno vlogo kot v Ricardovi knjigi „Načela politične ekonomije in obdavčenja“.

THATCHERIZEM

THATCHERIZEM IN „SOCIALNA DRŽAVA“

V Britaniji se eksperimentira z najbolj dalekosežnim poizkusom v „novo-desničarski“ politiki na zahodu.

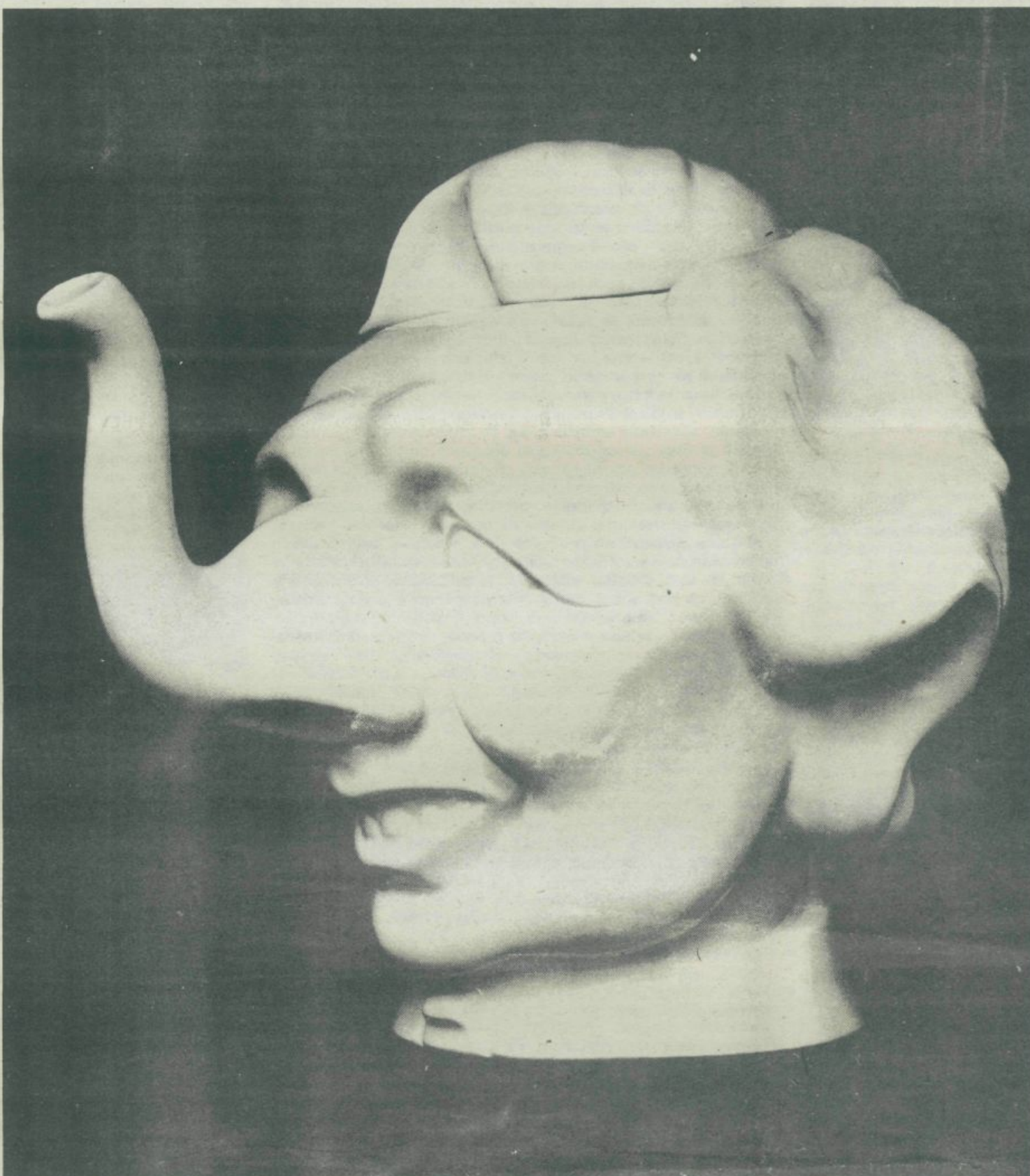
Minister, kako pravzaprav bo zmanjševanje števila domov za ostarele revitaliziralo britansko ekonomijo? (Robin Day v radijskem razgovoru z ministrom vlade)

Da je britanska „socialna država“ danes napadena, tolikanj je jasno. Toda zakaj? Kakšna je narava tega napada? Kako se razlikuje „novi konzervativizem“ Thatcherine vlade od „tradicionalnega“ toryjevstva Macmillana in Heata? Kakšna je zveza med vladino ekonomsko-monetarno politiko in njenim nasprotovanjem „socialni državi“? In ali bo sploh delovalo? To so nekatera vprašanja, ki se jih hočem tu na kratko lotiti.

stanovanjski izgradnji in izobraževalnih programih, vzdignil predpisane obremenitve in ponovno zmanjšal zaposlovalne servise za to leto, je bil plan za to naslednje skrčenje v socialni potrošnji določen že pri odhajajoči laburistični vladi.

Potem je v novembru 1979 in marcu 1980 Thatcherina vlada povzela dva zamaha več s sekiro po „socialni državi“ in določila resničen padec v njenih virih za leto 1980/81. Še enkrat so stanovanjska gradnja, izobraževanje in socialna pomoč posameznikom glavne tarče, tako da se je socialno zavarovanje nadalje skrčilo. Toda načrtovani so celo daljnosežnejši odtegljaji za nadaljnji dve leti. Seveda pa je takojšnji vpliv na veliko služb večkrat slabši kot pa sugerirani goli povpreček. Na primer, naraščajoče število starejših ljudi v populaciji pomeni, da socialna pomoč posameznikom, kot tudi stanovanjska pomoč potrebuje vsakoletno 2 % rast

obsegu, kajti občinske rente ostro naraščajo (kar bo nadalje „opogumljalo“ prodajo občinskih hiš), ob tem pa so novi stanovanjski programi obrnjeni do kosti kot se pojavljajo tudi nova kontrola nad občinskimi direktno delavskimi departmaji. V izobraževanju bo zaustavljen trend k vsestranskosti, najemnine za čezmorske študente bodo vezane na njihovo polno ekonomsko ceno in novo podpirana prostorska shema predvideva več javnega denarja za privatne šole. V socialnem zavarovanju pa obstoječi proračun označuje najpomembnejši napad na socialne pravice od konca vojne: pomoč štrajkajočim družinam je zmanjšana za 12% na teden, kratkoročne pomoči za bolne, nezaposlene in nezmožne so bile preiščljeno zmanjšane s tem, da so se povišale samo za 11,5 % pa tudi z njihovim obdavčenjem v tem letu, rast otroških doklad je odložena za pozneje, in končno, ukinjene so kratkoročne pomoči

ODETEGLJAJI

Sedanja kriza „socialne države“ ima kvantitativno in kvalitativno dimenzijo. Poglejmo si vsako posebej. Od sredine 70. let sta, najprej laburistična potem toryjevska vlada uspešno poskušali zadržati prehodno visoko rast izdatkov za največje socialne službe (usluge?) (glej tabelo). Med letoma 75/6 in 77/8 je laburistična vlada znižala stroške za stanovanjsko gradnjo in izobraževanja, zadržala izdatke za socialno pomoč posameznikom enake in zaradi tega stabilizirala socialne stroške v celoti. Novo institucionalizirani sistem gotovinskega limita je opravil svoje delo, posebej v zmanjševanju za lokalno oblast namenjenih socialnih služb.

V zadnjem letu laburistične vlade se je z dopustitvijo 2 % porasta v celoti (po dovoljeni spremembi iz otroškega davčnega odbitka v otroške doklade — prav lažno „povečanje“ stroškov za socialno zavarovanje) pojavilo majhno zmanjševanje kontrole nad socialnimi izdatki. Planirana potrošnja za naslednje leto 1979/80 ni dovoljevala nobene rasti, markirala pa je spremembo v ciljih odtegovanja iz lokalnih predvidenih služb v predvideni centralni socialni in zdravstveni sistem zavarovanja. Četudi je toryjevski proračun junija 1979 postavil nadaljnje takojšnje odtegljaje v

samo da zadrži tempo. Tako celo mirovanje v rezultatih izdatkov pomeni padec v kvaliteti mnogih socialnih služb. Dalje, planirani odtegljaji za to leto bazirajo na inflacijski stopnji 16,5 % kar je očitno podcenjeno. Če pa bo vlada vztrajala še na njenih gotovinskih limitih bo resnični vpliv na službe veliko slabši kot pa ga sugerira tabela.

Namera konservativcev, da progresivno reducirajo vire za socialne službe označuje novo stališče: prejšnji stroškovni plan laburistične vlade je anticipiral nadaljnji porast, po „začasnem“ znižanju, ki je bil nujen zaradi ekonomske krize. Vendar je pomembno poudariti, da je ta kvantitativni napad na „socialno državo“ bil iniciiran s strani Wilson/Callaghanove administracije v letu 1975: politika konservativcev je preprosto več (ali bolje manj) od istega. V obračanju k kvalitativnim vidikom politike bomo videli bolj jasno določujočo ideološki preokret, ki jo vodi Thatcherina administracija.

IDEOLOŠKI NAPAD

Njene politične spremembe vključujejo naslednje. Občinski zakupniki imajo pravico kupovati njihove hiše v zelo širokem

povezane s plačami (toda ne davki povezani s plačami). Celot državni upokojeanci bodo utrpeli padec v realnem dohodku, odkar 16,5 % povišanje nedvomno zaostaja povišanju cen.

Zbirajoč skupaj niti te politike, vidimo glavni namen v tem, da se reprivatizira cele „socialne države“ (stanovanjska izgradnja, izobrazba), da se zvišujejo obremenitve potrošnikom (zdravstvo, stanovanjska izgradnja) in eksplicitno odločitve, da se v socialnem zavarovanju oslabi organizirani delavski razred, in da se odpre prepad med „zaslužnimi“ in „nezaslužnimi“ tožniki in opogumi plačevanje delovne storilnosti (in to ob istem času, ko so nekatere zaposlovalne sheme eliminirane in bo nezaposlenost eskalirala). Da ne omenjamo opogumljanja policije, služb reda in zakona, ali očitnega napada na napredno izobraževanje. Težko se je izogniti temu, da je „socialna država“ napadena s strani novega konservativizma najmanj toliko z ekonomskimi kot z ideološkimi razlogi. Nekaj njegovih politik (podpirana prostorska shema, npr. prodaja občinskih hiš) pa bo vzdignilo lastno ceno, tudi državni blagajni.

RESTRUKTURIRANJE „SOCIALNE DRŽAVE“ POD THAT-CHERJEVO

V politični ekonomiji „socialne države“¹ sem dokazoval: „So štiri poti med ostalimi, na katerih država delujoč na dolgoročni interesih kapitala, lahko razreši restrukturiranje „socialne države“ v času ekonomske krize kot je sedanja: s postavitvijo bolj učinkovite reprodukcije delovne sile, z odstranitvijo poudarka v socialni kontroli destabiliziranih grup v družbi, z rastjo produktivnosti v socialnih službah in z možnostjo reprivatizacije delov „socialne države“.

Kakorkoli dokazoval sem tudi, da ta proces restrukturiranja potrebuje situiranje znotraj globalne strategije antikriznega delovanja in znotraj te so bile in so v Britaniji tudi danes dopustne dve alternativne kapitalistične strategije: radikalna desna strategija in „korporativistična“ strategija. Laburistična administracija v letih 74/79 je prakticirala degenerirano formo korporativizma, ki je bil naraščajoče zvođenjen z nekaterimi elementi monetarizma. Na volitvah leta 1979 je bila jasno izražena izbira (vsaj v južni polovici Anglije) za čisto obliko strategije desnega krila: Toda kateri so ključni elementi „novega konservativizma“ in kako le-ti vplivajo na restrukturiranje „socialne države?“

V odgovoru na to vprašanje bi se približal nekaterim predhodnim člankom v Marxism Today. Peter Leonard² raziskuje različne poti na katerih se vrši restrukturiranje pod socialno demokracijo in pod „radikalno desnico“. Skupno z zgodnejšimi članki Stuart Hall-a³ in Andrew Gamble-a,⁴ je poudaril specifično vlogo političnih in ideoloških elementov v tem posebnem odgovoru na sodobno krizo britanskega kapitalizma. Želel bi premisliti zveze med temi in torijevsko ekonomsko strategijo, ki jo je analiziral Michael Bleaney.⁵

Glede na Hall-a in Gamble-a, je thatcherizem politična formacija, ki kombinira principe „družbene tržne ekonomije“ z novim „avtoritarnim populizmom“. Družbena tržna ekonomija predstavlja povratek na nekatere od naukov liberalizma 19. stoletja; omejena vloga za državo, poudarek na odgovornosti posameznikov in podobno. V Britaniji in v anglo-saksonskem svetu je ta v generalnem prevzela formo oživiljanja monetarizma kot ga predstavlja Milton Friedman. Populizem predstavlja poziv na nacionalne interese, ki so predpostavljeno nad razrednimi interesi, zasnovan je na ideologiji nevtralnega tržišča, ki deluje v interesu vseh. V njegovih napadih na primer (populizma-op. prevajalca) na imigrante, na tiste, ki prejemajo socialno pomoč in na sindikate, poudarja potrebo po močni državi, ki predstavlja nacionalne nadrazredne interese. Tako se thatcherizem jasno loči od popolnoma avtoritarnih gibanj. Grobo rečemo je thatcherizem torej; monetarizem + avtoritarni populizem, kjer obe netivi te ideologije jasno dopolnjujeta ena drugo.

CENTRALNOST „SOCIALNE DRŽAVE“

Kar se bojuje za naše stališče je pozicija „socialne države“ v srcu naslednjih dveh nizov. „Socialna država je centralna tarča za radikalno desnico v obeh pogledih. Prvič, ker baje povzroča celo višjo davčno stopnjo, proračunski deficit, znižuje nagrajevanje delovne storilnosti in dobrega gospodarjenja in ker povzroča nabrekli razred neproduktivnih delavcev. Drugič, ker opogumlja „mehko“ nastopanje proti kriminalu, imigrantom, lenobi, neodgovornosti, štrajkarjem, seksualnim blodnjam itd. Ekonomske odredbe in populistično zaklinjanje sta vpreženi skupaj in njuna primarna tarča je sfera izdatkov državne odgovornosti, državne regulacije, in z državo zagotovljena pomoč, kar vse konstituira moderno „socialno državo“. Kot je poudaril Hall, se ta nova desničarska ideologija ni pojavila iz zraka; potrebno jo je bilo konstruirati, tako da se je uporabilo eksistirajoče elemente. In kot je pokazal Gamble, morala je biti zvarjena znotraj partijskega političnega programa, ki bi bil uspešen na volitvah.

Proces restrukturiranja „socialne države“ je sedaj lahko situiran znotraj politične formacije radikalne desnice. Prvič, kvantitativna vloga odtegljajev sledi iz naukov monetarizma: striktna kontrola denarnih zalog, substancialna redukcija v nivoju državnih izdatkov in davkov in premestitev na indirektno obdavčevanje. Zaradi njenega vpliva na denarne zaloge je ključni objekt politike redukcija v potrebah javnega zadolževanja (ali na obrestne mere, če so bili državni vrednostni papirji prodani nebančnemu sektorju). Dajajoč obvezo na nižje davčne stopnje z namero, da se opogumi nagrajevanje delovne storilnosti in investiranje, je to moralo vključevati celo najhitrejšo zmanjševanje javnih izdatkov. Dajajoč obvezo za višje izdatke za obrambo, je to moralo vključevati še večje odtegljaje v socialnih in ekonomskih izdatkih. To je imelo še drug namen, da se oslabi silo organiziranega delavstva z višjo stopnjo nezaposlenosti (in z grožnjo s še večjo stopnjo, /nezaposlenosti-op. prev./ če bi mezdne zahteve bile „pretirane“). Namen je uporabiti tržne sile (skupno z novimi zakonskimi restrikcijami), da se reducirajo realne mezde in narastejo profiti. Odtegljaji v „socialnih mezdah“, na primer reduciranje stanovanjske podpore, ali socialnega zavarovanja posameznikov, pomenijo naraščanje pritiska, da se reducira delavski delež v nacionalnem dohodku. Ta /kvantitativna vloga — op. prev./, torej predvideva indirektno pot za opogumljanje profitnosti in reinvestiranja v britanski industriji, celo če upravičeno monetaristična vlada kot je obstoječa, zavrača vsakršno odgovornost za stopnjo nacionalne ekonomske rasti.

Drugič, kvalitativni premiki v socialni politiki so oblikovali ponovno uveljavitev individualizma, samo-zaupanja in družinske odgovornosti in ukinili kolektivno socialno skrb povojne ere. Sedanje namere, da naprtijo nacionalni učni načrt in „zvišujoče standarde“ javnemu izobraževanju predstavlja borbeni primer socialnega programa novega konservativizma. V mnogočem, toda ne v vsemu, dopolnjujejo ti kvalitativni premiki absolutno zmanjšanje v izdatkih: zmanjševanje socialne pomoči tistim, ki so končali z delovno dobo, prihranjujoč denar in zvodnike za protiberaško mentaliteto novega populizma. Ta dva seta sil sta skupno proizvedla najbolj nepopustljiv napad na „socialno državo“ od vojne, kajti restrukturiranje „socialne države“ se je začelo že prej.

BLAGINJA POD KAPITALIZMOM

Da bi razumeli zakaj je „socialna država“ danes napadena, moramo najprej razumeti, zakaj se je tako značilno razvijala v tem stoletju in posebej po drugi svetovni vojni. Ta del sumira analize, ki so v večji meri razvite v moji knjigi. „Socialna država“ v modernih kapitalističnih deželah podrazumeva javno denarno pomoč (kot so pokojnine), posebno javno pomoč (kot je izobraževanje), javno reguliranje individualnih in korporacijskih aktivnosti (kot je konzumentna in delovna zakonodaja in davčni sistem. Ta kompleks ukrepov služi za dve glavni nalogi: reprodukcijo delovne sile in za vzdrževanje in kontrolo nezaposlene populacije. Oboje vključuje kvantitativne in kvalitativne vidike; država zagotavlja direktno ali indirektno minimalni nivo konsumpcije za različne skupine populacije in ob istem času modificira modele socializacije, vedenja in sposobnosti znotraj populacije. Ker je „socialna država“ kapitalistična ob istem času, ko zagotavlja pomoč (najemanje javnih stano-

vanj, na primer, ali izobraževanje ali dodatna pomoč), vsiljuje tudi sankcije in kontrolo.

Te naloge lahko grupira in konstituira državna organizacija socialne reprodukcije. Kot je poudaril Engels, je reprodukcija prav toliko esencialna aktivnost v vseh družbah, kot je to produkcija. Proces socialne reprodukcije je referenčen s procesi biološke reprodukcije, ekonomske konsumpcije in socializacije: na kratko bolj kot blago in uslužnostne dejavnosti, so v procesu produkcije „proizvedeni“ individui kot družbena bitja. Jasno, da je tu krucialno vlogo igrala in jo še nadalje igra družina, toda ko se sklicujemo na državno organizacijo socialne reprodukcije, se klicujemo na način, kako je „socialna država“ modificirala in delno dopolnila družino v 20. stoletju. Z dodatno pomočjo skrbstvenimuslimslužbenem za otroke, je „socialna država“ danes globoko vključena v ta proces. Toda naša definicija nas spominja tudi na to, kako sporen je ta proces: po vsemu se prav radikalna desnica sprašuje po strahospoštvalni vlogi države, družine in tržišča v sferi socialne reprodukcije.

Reprodukcija je samo ena od aktivnosti moderne kapitalistične države. Modificirajoč analizo James O'Connor-sa v knjigi „Fiskalna kriza države“⁶, lahko identificiramo tri osnovne funkcije, ki jih država predstavlja:

1. akumulacija
2. reprodukcija
3. legitimnost/represija

Prva se pojavlja znotraj vseh načinov, s katerimi država poskuša ohraniti ugodne pogoje za akumulacijo kapitala. Tretja se nanaša na vse tiste načine, s katerimi država namerava ohraniti družbeni red in medtem z družbeno kontrolo ob istem času poskuša zavarovati socialno harmonijo in se izogniti bolečim konfliktom (bolečim, za državo in privatni kapital). Socialne politike jasno implicirajo te druge naloge moderne države: na primer nekatere politike (kot je shema za plačilo presežka, ali deli višjega šolstva) so oblikovane tako, da se doseže ekonomska pomoč za privatni sektor; medtem druge (tako kot nekateri vidiki izobraževanja) predstavljajo družbeno kontrolno službo in druge, ki pomagajo legitimirati sistem in reducirajo spore v družbi. Tako je „socialna država“ vključena v vsa tri področja aktivnosti, tako da bi lahko dokazal, da je primarna skrb države v ohranjanju in adaptiranju socialne reprodukcije.

„SOCIALNA DRŽAVA“ REZULTAT KONFLIKTA

Toda ta teza ne stori nič drugega kot zagotavlja ogrodje za razumevanje posebnih socialnih politik kot so tiste Thatcherine vlade. V resnici to stori mukoma, zato obstaja nevarnost znotraj zgornje ocene, da se moderno „socialno državo“ razlaga v kategorijah funkcij, ki jih predstavlja v kapitalistični družbi — skratka, nevarnost, neobdelane funkcionalistične ocene. Toda razredni konflikt, posebej pritisk organiziranega delavskega razreda, je igral glavno vlogo v nastanku in razširitvi socialnih služb. V resnici je za mnoge britanska „socialna država“ otrok delavskega gibanja in povojne delavske vlade. Kako se lahko to sprijazni s tisto vlogo, ki smo jo dokazovali, ko država igra vlogo zavarovanja akumulacije kapitala, socialne reprodukcije in političnega legitimiranja?

Kratek odgovor je, da je „socialna država“ vektor dveh setov političnih sil: „pritisikov od spodaj“ in reform od zgoraj“. Prva se navezuje na nešteto poti po katerih razredna gibanja skupno z družbenimi in skupinskimi gibanji zahtevajo socialne reforme, da bi zaščitile, ali razširile lastne interese. To lahko rezultira iz političnih skupin pritiska znotraj države na eni strani do direktnih akcij in uličnih spopadov na drugi strani. „Reforme od zgoraj“ se navezujejo na različne poti, po katerih skuša država uveljaviti socialne reforme, ki bodo služile dolgoročnim ekonomskim, socialnim in političnim interesom kapitala, ali posebnim sekcijam kapitala. Država ne predstavlja tega avtomatično: potrebuje vsaj izvršilna in administrativna sredstva in obliko politične mobilizacije. Verjamem, da so ta s toliko večjo lahkoto pridobljiva, kolikor bolj je centraliziran državni aparat, na primer, močnejša je vloga eksekutive in samostojnih javnih služb nasproti parlamentu bolj lahko prenesejo le-ti kratkotrajne pritiske predstavnikov posebnih kapitalističnih interesov in dolgoročno lahko vsiljujejo, bolj razredno orientirano strategijo. Rad bi dokazal, da sta se ta dva seta političnih sil oba okrepila in delno ojačila eden drugega zadnjih 40. let, posebej v Britaniji. Njuno razmerje je peljalo v dve posebej opazni obdobji socialnih reform v štiridesetih in šestdesetih letih. Med drugo svetovno vojno so bile etabrirane osnove Keynesijanske „socialne države“. Četudi so bile mnoge reforme uzakonjene s povojno Attlejevo vlado, je jasno, da je bila večina produkt vojne koalicijske vlade (Beveridgejevo poročilo, Butlerjev izobraževalni zakon). Predstavljale so rezultat pritiskov od spodaj-radikalizem vojne obdobja in duha „ne iti nazaj v trideseta leta“ — plus od zgoraj vodene reforme-spoznanja politične in ekonomske nujnosti za večjo državno odgovornost za ekonomsko dogajanje, jasno skozi Keynesijansko zahtevo tehnokratskih vodstev. Tako sta v Britaniji Keynes in Beveridge predstavljala povezan odgovor na predvojno krizo osredotočujočo se vsak zase na zahtevo managmenta (dela, toda samo dela ekonomske sfere) in na zahtevo sfere socialne reprodukcije. Skupaj sta formirala robove „povojnega dogovora“ med kapitalom in delom, kar se je pokazalo kot tako uspešna osnova za povojno prosperiteto.

ŠESTDESETA IN SEDE MDESETA LETA

V šestdesetih in zgodnjih sedemdesetih letih se vidi novi val reform, kot tudi počasno restrukturiranje ekonomske in socialne politike v soočanju s padajočo stopnjo akumulacije v Britaniji. Razvoj dohodkovne politike, industrijska strategija, modifikacija Beveridgeovih principov socialne varnosti, ekspanzija visokega šolstva: vse to je predstavljalo nadaljnjo širitev državne intervencije in tesnejše prilagajevanje ekonomske in socialne politike. Zopet je obstajal pritisk od spodaj, od delavskega gibanja z večjo defenzivno ekonomsko močjo in od novih socialnih in grupnih gibanj; in pritisk od zgoraj, ker so reformatorji in zagovorniki kapitala razumeli omejeno vlogo Keynesijanske politike in zagovarjali bolj sistematično ekonomsko in socialno intervencijo z namero restrukturirati britanski kapital v soočanju z čezmorsko konkurenco, domačimi razrednimi pritiski in padajočo stopnjo profita.

Zopet je torej laburistična volilna zmaga v letu 1964 signalizirala preokret v tej smeri in mnogo posamičnih reform je bilo začeti v zadnjem letu tedanje konservativne vlade.

Tako britanska „socialna država“ predstavlja rezultat naraščajočega pritiska delavskega razreda za ekonomske in socialne reforme, modificiranega z željo po bolj centraliziranem državnem aparatu, torej da se restrukturira socialna in ekonomska politika tudi zaradi lastnih razlogov države. Delno je povojna Keynesijanska „socialna država“ producirala njen lasten moment za nadaljnjo državno intervencijo, da bi zavarovala ekonomsko rast in kapitalistično akumulacijo, in to znotraj novega ravnotežja razrednih sil, ki ga je pomagala tudi sama formirati. To sledi iz tega, ker je razvoj Keynesijanske ekonomske politike in moderna socialna politika medsebojno povezani in je formiral dva centralna programa povoj-

nega političnega konsenza med partijami. Zaradi tega ni nobeno presenečenje, če sta se oba programa našla napadena s strani radikalne desnice.

„SOCIALNA DRŽAVA“ IN EKONOMSKA KRIZA

Toda kakšna, če sploh kakšna, je zveza med razsipno „socialno državo“ in padajočo ekonomijo? Ali je britanska ekonomska kriza rezultat prerazlega javnega sektorja, kot bi to hotela imeti sedanja vlada, ali pa je to dvojje nepovezljivo? Moje osebno stališče je, da obstaja zveza, toda ne tako enostavna, ali nedvoumna, kot to sugerira novi konservativizem. Končno sedanje poročilo EGS kaže, da so vladni izdatki, kot del nacionalnega družbenega bruto produkta, nižji v Veliki Britaniji, kot v ostalih deželah EGS. Na drugi strani socialistični reformatorji, ki zanikajo vsakršno zvezo in ki neprestano ponavljajo Keynesijansko zdravilo za vse, o potrebi za več javnih izdatkov, z namenom, da nas izvlečejo iz recesije, delajo samo medvedjo uslugo socialističnemu gibanju. Keynesijanska država producira nova protislovja, kot taka delujoča znotraj okvirjev privatno kapitalistične ekonomije. Ni mogoče, da državni izdatki neizprosno rastejo v deležu nacionalnega bruto produkta, brez neugodnih konsekvenc za lasten domači kapital. Katere so torej te omejitve?

V glavnem bo vpliv „socialistične države“ na kapitalistično ekonomijo odvisen od odgovora na več vprašanj, posebej na naslednja:

1. Kdo plačuje davke? V odgovoru na to moramo spoznati, da oba, tako kapital kot delo, posedujeta ukrepe za poizkus prehoda na višje davke-via višje cene ali višje obdavčenje mezd.

2. Po katerih kriterijih se distribuira socialna pomoč? Ali je dominantno distribuirana po kriteriju potreb, ali pa se upošteva položaj moških in žensk na trgu delovne sile, vpliv na nagrajevanje delovne storilnosti in podobno? Z drugimi besedami, ali socialne politike spodkopavajo ali dopolnjujejo mehanizem tržišča?

Splošno rečeno bi bil vpliv „socialne države“ na politiko akumulacije kapitala bolj ugoden, čimbolj bi se plačevalo davke prej za delo kot za kapital, čimbolj bi se zasledovalo tržne kriterije v distribuiranju in dodeljevanju pomoči in čimbolj bi socialna in ekonomska politika bili integrirani. Toda jasno, čimveč socialnih politik se spremeni v tej smeri, tembolj lahko le-te ovirajo socialno reprodukcijo in politično legitimnost.

VPLIV NABRITANSKI KAPITALIZEM

V luči tega se postavlja vprašanje, kakšen je vpliv „socialne države“ na britanski kapitalizem? V odgovoru na to moramo imeti pred očmi dve za Britanijo svojski dejstvi. Prvič, pozicija Britanije znotraj svetovne ekonomije je zahajajoča, in globoko zasejana šibkost ekonomske strukture je nad-vsiljena s svetovno razširjeno recesijo, ki označuje konec povojnega booma. Drugič, defenzivna ekonomska moč britanskega sindikalnega gibanja je obvarovala strategijo industrijskega restrukturiranja, začeto s strani laburistične in konservativne vlade od zgodnjih šestdesetih let, ko je bila uspešno uporabljena (Purdy, Jacques).⁷ To defenzivno, močno, decentralizirano delavsko gibanje z ekstenzivno osnovno tovarniško organizacijo pa je tudi oviralo restrukturiranje „socialne države“. V nasprotju z ZDA, je Britanija razvila set socialnih služb uporabnih v glavnem bolj za celotno populacijo kot pa za določeno privilegirano strato znotraj nje. Toda v nasprotju na primer s

Švedsko in ZRN, te službe niso ozko integrirane z ekonomsko politiko z namenom večje mobilnosti dela in za opogumljanje participacije delovne sile. Občinska stanovajska politika, na primer, lahko se omejuje mobilnost dela, ki ga kapital zahteva in s tem ovira operacije tržišč dela. Dalje so britanski sindikati uveljavili, nepomembno vzdigujoč davčne nivoje in periodično dohodkovno njihovo do sredine sedemdesetih let, to da so davčne obremenitve njihovih članov ostale znatno počasne rasti. Toda zopet v nasprotju s Švedsko to ni bilo izvedeno z načinom korporativnega stila socialne pogodbe, ki bi prinašala nekaj otipljivih benefcij tudi za kapital. V miliji relativnega ekonomskega upadanjja je jasno, da je britanski „socialni sistem“ prispeval k ekonomski krizi s pospeševanjem inflacije in spodkopavanjem tržnih mehanizmov. Toda ti dve potezi se zadržujeta na posebni smeri socialne politike, ki se je razvila v povojni Britaniji in ki smo jo zgoraj opisali. Potem mi goče ni presenetljivo, da so se monetaristični in populistični napadi na „socialno državo“ etablirali prav v Britaniji. S padcem keynesijanstva in padcem progresivne degeneracije korporativističnega eksperimenta laburistične vlade se je po socialni pogodbi iz leta 1974 odprl prostor, ki so ga hitro in pred vsemi izkoristili, najprej Powell, predvsem pa Thatcherjeva in Joseph. Poraz levice na referendumu za vstop v EGS pod vodstvom laburistične vlade v letu 1975, je pomagal pripravi tla za ta premik v desno. Domača populistična ideologija, ki sta jo analizirala Hall in Gamble; odpor britanskega kapitala, da se odloči za kontinentalni stil intervencionizma; in padec laburističnega vodstva, da razvije alternativno strategijo, da se za zamenjavo izsušeno zdravilo za vse-keynesijanstva, vse to je pustilo odprto pot za prazen tek davčnega blagostanja in se kulminiralo v zmagi novega konservativizma na zadnjih volitvah. Levica je svojemu porazu doprinesla tudi s porazom v tem, da bi se poenotila okoli določene koherentne prehodne strategije kot alternative tako laburističnemu reformizmu kot novemu konservativizmu. Alternativna ekonomska politika sprejeta na konferenci laburistične partije 1973. leta predstavlja pomembno stopnjo v tem procesu ponovnega premisleka. Toda kot je dokazal Hodgson⁸, je le-to predstavilo levo krilo laburistične partije, posebej skupina okoli Tribune — a ob tem da parlamentarna politika ni sprejemala mobilizacije na lokalnem nivoju, je to kastriralo njeno socialistično vsilbino in pomenilo, da se je zelo malo razlikovala od korporativističnega razloga intervencionizma.

Rezultat tega je, da se v Britaniji preizkuša najbolj dalekosežen poizkus v „novodesničarski“ politiki v zahodnem svetu. Thatcherina vlada sama je prejela blagoslov Milтона Friedmana. Njen izidečni namen je, da napada delavsko gibanje na ekonomskih in bazičnih frontah. Na spremembe v politiki, ki smo jih opisali prej, se lahko vse pokažejo kot prispevek k temu namenu: legalne sankcije proti sindikatom, masovna nezaposlenost na način ostre monetarne kontrole, odtegotvanje socialne pomoči družinam stavekajočih, redukcija socialnih plač na več frontah, in preokret v bolj avoritarno prakso na področju sociale. Ta spremembe predstavljajo koherentno strategijo, da se opravi z britansko krizo, strategija usmerjena v srca povojne keynesijanske „socialno državne“ pogodbe.

Še nekaj o pisanju neresnic

Glasilo SZDL "Delo" je v sobotni prilogi z dne 18. aprila 1981, na strani 20, objavilo govor tov. predsednika RK SZDL Mitje Ribičiča, ki ga je le-ta imel na posvetu s predsedniki in sekretarji občinskih, obalnih in mestnih konferenc SZDL ter predsedniki medobčinskih svetov SZDL v torek 31. marca 1981.

V zadnji tretini zadnjega stolpca je moč prebrati "še nekaj o študentski "Tribuni". Citiramo:

"Še nekaj o študentski "Tribuni". Govorijo, da številke Tribune plenimo. Res je, zaplenili smo eno, ker je pisala neresnične stvari. Toda bolje od jeze in prepovedi "Tribune" bi bilo povedati resnico o vseh zadevah, o katerih navaja neresnične podatke. Bolje kot da se prepiramo, zakaj se stvari glede štipendij tako dramatisirajo, bi bilo povedati, kaj dela naša skupščina za štipendije, kakšni so rezultati, in zahtevati, naj "Tribune" te rezultate objavi in naj se odgovorno obnaša do delavskega razreda, ki tudi v Sloveniji daje veliko denarja za naše fakultete! (podčrtano Uredništvo)

Tov. Mitje Ribičič skuša povedati resnico, vso resnico Tribune neresnice, zahteva Tribune odgovornost, pri tem pa pozablja na svojo odgovornost.

Bodimo resnični, kolikor je resnično obvestilo v "Delu" z dne 20. novembra 1980. Citiramo:

"Jemljeno javno tožilstvo v Ljubljani je dne 19.11.1980 na podlagi pooblastila zakona o prepovedi zlorabe prepovedi tiska in drugih oblik informiranja izdalo začasno prepoved razširjanja 3. številke študentskega "asopisa "Tribuna" z dne 19.11.1980 ter hkrati sodišču predlagalo, da izreče trajno prepoved razširjanja te številke "Tribune".

Javno tožilstvo se je za tak ukrep odločilo, ker je ob pregledu tega "asopisa" ugotovilo, da je v njem objavljena pesem, ki grobo in vulgarno sramoti SPRJ, verska čustva obanov in hudo žalj moralo. Objava pesmi bi utegnila imeti za posledico vznemirjanje javnosti.

Takšna vsebina pesmi predstavlja razlog za prepoved razširjanja tiskanih stvari po sveznih in republičkih predpisih."

Iz istega področja dodajamo:

107. člen KZ SRS

(1) Kdor o kom trdi ali raznaša kaj neresničnega, kar lahko škoduje njegovi časti ali dobremu imenu, neprav ve, da je to, kar trdi ali raznaša, neresnično.

se kaznuje z denarno kaznijo ali zaporom do enega leta.

(2) Če je dejanje iz prvega odstavka tega "lena storjeno s tiskom, po radiju, televiziji ali z drugim sredstvom javnega obveščanja ali na javnem shodu, se kaznuje z zaporom do enega leta.

(3) Če je tisto, kar se neresnično trdi ali raznaša, takega značaja, da ima ali bi lahko imelo hude posledice za o'kodovanca, se storilec kaznuje z zaporom od treh mesecev do treh let.

Zgoraj navedena dejstva jasno pričajo, da je tov. Mitja Ribičič dne 31. marca 1981 razširjal neresnice, kar je dne 18. aprila 1981 priobčilo tudi Delo. Upamo, da se lahko verodostojnost zapisa zanesemo.

O neresničnih podatkih v "Tribuni" pa smo pripravljene popledati resnici "neresnice" v oči. Za to nam ni potrebno obrekovanje. Takazali smo tudi nasprotno, ko smo objavili popravke nepopolne (neresnične?) informacije v "Tribuni" št. 18 z dne 8. aprila 1981.

Tov. Mitji Ribičiču se "zahvaljujemo" ker nas je tako enakopravno uvrstil v vrste problemov netašnih skupin, organizacij itd., kot so to nacionalisti na kosovu, opozicija v kulturi, cerkveni krogi itd.

Prav gotovo je Univerza Edvarda Kardelja spregledala to resnično dejstvo, ko je 12. aprila 1981 podelila "halo plaketo" študentskemu "asopisu Tribune".

Tov. Mitjo Ribičiča pa prosimo, da v bodoče postreže z manj neresnicami, kajti če je komu omogočen pristop do resnic, je to zagotovo tov. predsedniku RK SZDL Mitju Ribičiču.

Uredništvo

BODOČE PE RSPEKTIVE ZA THAT CHERIZEM

Ali bo delovalo? V poskusu odgovora na to vprašanje bi pozval, da se vrnemo na vsako od treh funkcij moderne države, ki so bile prej omenjene.

1. akumulacija

Vsi ekonomski prognozerji se sedaj strinjajo, da so vsaj do leta 1983 peskovske za britanski ekonomski temne. The Economist (2-8. 2. 1980) — brez dvoma najbolj potr—predpostavlja za leto 1981 padec 2,5 % v družbenem bruto proizvodu, padec proizvodnih investicij za 12,5 % porast nezaposlenosti do dveh milijonov in skladu z glasno navzdol usmerjeno mero, inflacijo še vedno trdno na dvoštevlični cifri in obstoječi proračunski deficit navkljub trem milijardam od severnomorske nafte. Ekonomsko politična grupa prognozerjev iz Cambridgea je še bolj pesimistična, predpostavljajoč 8 % padec v družbenem bruto proizvodu od leta 1979—1981. Tako je torej deflatorna monetarna politika sedanje vlade zagotovila krepko osnovo za prenovitev profitabilnosti in kapitalistične akumulacije v kratkoročnem in srednjeročnem obdobju: namesto tega počnejo stvari še veliko slabše.

Odtegljaji v socialnih izdatkih bodo imeli vpliv, ne samo na prejemnike pomoči, temveč tudi na dele privatnega kapitala. Kakor se je po eni strani do sedaj iz potrošnje kapitala porodil glavni sunek odtegljajev, tako je po drugi strani vladna zahteva na primer po outputu gradbene industrije dramatično padla. Najavljene novi odtegljaji bodo samo pospešili ta problem. polovica izdatkov za nacionalni zdravstveni sistem se na primer sestoji iz kupčij privatnih in nacionaliziranih sektorjev kapitala (zdravila, hrana, nafta, elektrika), tako da državni odtegljaji tukaj direktno škodijo privatni industriji. Celo, če bo vlada uspela naprtiti bodoče odtegljaje na prehodne izdatke, javni sektor zaposlovanja in mezdne nivoje, bo to še vedno imelo multipliciran efekt na output privatnega sektorja. Namera zakladnika, da reducira javni sektor s tem, da si spretno prisvoji 8,5 milijarde v letu 1980, torej samo 3,3/4 % družbenega bruto produkta, bo samo pospešilo že sedaj globoko recesijo.

Kači se lahko zgodi, da ima lahko politika, ki namenoma označi, da bo revitalizirala britanski kapitalizem, tako nasprotni efekt? To se naslanja na protislovje znotraj procesa akumulacije, ki ga je daleč nazaj opisal Marx. Da se kapitalistična akumulacija bati producirati z uspešno eksploatacijo dela znotraj produkcijskega procesa; drugič, ti profiti morajo potem biti realizirani z blagovno menjavo v procesu cirkulacije. Ta dva procesa sta sedaj v protislovju. Keynesijanska politika podotrzanja, da ob tem dolgoročno prispevala k padajoči stopnji profita in spodkopala produkcijo presežne vrednosti. V reakciji na to sedanja vlada namerava prekriti z delom, brez poslabšanja, da zviša stopnjo eksploatacije, toda ko ti dela, bo poslala v kratkoročnem obdobju domače pogoje za realizacijo te presežne vrednosti. To so rezultati deflatorne politike v plačilni kapaciteti in padajoče profitne meje (dokler izvoz ne more rasti, da pokrije izgube, je to scenarij, ki izgleda naraščajoče neprijetno). Skratka, višji državni izdatki olajšujejo realizacijo profita v kratkem obdobju, toda nasprotujejo produkciji profita v daljšem obdobju, kjer pa odtegljaji v izdatkih lahko pomagajo v produkciji profitov v daljšem obdobju, povečujejo njihove stroške v krajšem obdobju. Zaključek je, da pristop, ki se opira na tržne sile, da razvije akumulacijo v daljšem obdobju, slabša svoje perspektive v kratkem in srednjem obdobju.

2. reprodukcija

Novi konservativizem verjame, da se je „socialna država“, torej državna organizacija socialne reprodukcije, razvila predaleč, da sta s tem procesom spodkopani individualna in družinska odgovornost in da ju je potrebno obnoviti. Toda na račun česa se lahko ta proces dvajsetega stoletja obrne nazaj? Po moje bo problem priveden s substancialnim razrušenjem socialnih servisov še večji, dejstvo, ki se reflektira v neodločnosti celo sedanje vlade v uporabi odtegljajev v izdatkih na primer v zdravstvu. Prvič, vrgel bo večje breme nazaj na posamezne družine in posebej na ženske znotraj njih (Moroney⁹ dokumentira ogromno breme porojeno na primer s skrbjo žensk v srednjih letih za njihove starejše sorodnike). Toda naraščajoče število konvencionalnih nekonvencionalnih razpadov z ločitvami in rastočimi deli le-teh se ne rekonstruirajo. Število otrok, ki živijo z enim od staršev, se večja, kar dodatno povečuje zahtevo, na primer za dopolnilno pomoč. Toda tudi žensko gibanje je sedaj stališče, „nazaj k družini“, kot dokazuje njegov uspeh z namerami, da se razveljavi zakon o abortusu. Drugič, socialne potrebe niso nekaj objektivno nedefiniranega; one so prisotne in nove so vzbujene v procesu razrednih in socialnih konfliktov. Špinski so bazirane gibanja kot so ženska pomoč ali Zakonski centri so pomagali prepoznati in definirati določene osebnostne probleme kot tudi nove socialne potrebe. Zaradi tega tudi imamo (v Britaniji — op. prev.) državne socialne servise, kar se je tudi ob vpeljavi potreba po zdravstveni pomoči. Teh odkritij ni lahko pozabiti in dobitkov v socialni zaščiti ni lahko odpraviti.

Thatcherizem torej v napadu na keynesijansko „socialno državo“, tvega regeneracijo mnogih problemov, reševanju katerih je bila ta politika prvenstveno namenjena; masovna nezaposlenost, obnovljena revščina (posebej med otroci), neenak regionalni razvoj in urbano razpadanje med drugimi. Toda obstajale bodo namere, da se zavre proces, ki je bil proizveden v popolnoma različnem milieju, kot je bil tisti v tridesetih letih. Dva faktorja sta se spremenila: pričakovanje po socialnih pridobitvah sedaj eksistira v večini populacije; in obstajajo nova gibanja postularana na „socialni državi“, razširjujoč in braneč socialne in skupinske pridobitve.

HAZ ARDERSKA OPERACIJA

3. Legitimiteta/represija

Obstoječa vlada išče legitimnost svoje politike v ideologiji ekonomskega realizma in avtoritarnega populizma, toda to lahko postane zlomljiva baza zaradi več razlogov. Prvič, čisto lahke konsekvence so hazardske, ker je, kot smo opisali zgoraj, neposreden vpliv njene politike v slabšanju recesije, nezaposlenosti in v nižjih realnih dohodkih. Nekateri monetaristi ocenjujejo, da je dolgoročni razpon njihove politike v konfliktu z volilnim ciklusom liberalne demokracije, drugi obžalujejo pritisk, ki jih ta naprtuje na „popularno“ vladno politiko (nekaj vendarle manjka v čilskem monetarističnem eksperimentu) ali pa vodijo ostro ideološko ofenzivo, da prepričajo volilce, da je njihova pot naprej, edina gotova. Toda znotraj konservativne stranke same se je izgradil prst proti Thatcherini vladi, da moderira svojo monetaristični cilj, če naj celo ne naredi obrat za 180°. Drugič, ena petina delovne sile je zaposlena pri centralni, ali pri lokalnih vladah in ima direktne interese v ohranjanju stopnje javnih izdatkov in zaposlovanja.

Dalje, večina populacije so potrošniki socialne pomoči na ta ali oni način in mnogi od njih se srečujejo s padajočim standardom na določenih sektorjih, tudi, če podpirajo vladno surovo objektivnost. Tretjič, raste strah (žrtve posmrtno pred bristolom uporom) pred nevarnostjo za zakon in red in pred porastom odprtih socialnih razlik in konfliktov, ki jih bo obstoječa vladna politika še pospeševala. Naraščajoča nezaposlenost med mladimi, ki zapuščajo šolo, ali pa gibanja občinskih stanovajskih območij, ki ostaja po prodaji boljših občinskih stanovanj, sta dva primera politične nevarnosti v prevelikem razrušenju družbeno zagotovljene pomoči. Resnica je, da vlada razvija bolj represivno strategijo na določenih področjih, „socialne države“ in znotraj njih na splošno politiko zakona in reda, toda škoda njeni legitimnosti ne sme biti podcenjena posebej, če se glavina opozicije proti njeni politiki razvija med tistimi, ki so zaradi nje najbolj prizidati. In končno, namera Thatcherje vlade, da preišči depolitizirano področja družbenega življenja z odrekanjem odgovornosti države in njihovo vrnitvijo v anonimnost trga, kar je samo po sebi politično nesprejemljivo. Po nekaj desetletjih, v katerih je država sprejela odgovornost za stopnjo zaposlenosti, je sedaj pravo hazarderstvo zahtevati njeno pomoč skozinsko.

PROT I LEVI ALTERNATIVI

Poskušal sem sugerirati nekaj problemov, s katerimi bo verjetno v bližnji bodočnosti soočen thatcherizem. Zavedam se, da sem v procesu podcenil mnogo moči thatcherizma kot političnega gibanja, kot sta to nedavno poudarila Hall in Leonard: inherentna protislovnost v tradicionalni socialni demokraciji laburistične partije; popularni apel na anti-kolektivne in anti-državne sentimente, ki izhajajo iz izkušnje z državo (vključujoč socialni aparat) kot birokratskega in pritiskajočega bremena; sposobnost izkoriščanja sovraštva nasproti tistemu, kar je Hall označil „za gibanje za večjo demokracijo in osebno svobodo 1968“. Toda z naštevanjem teh izvirnov novega konservativizma se noče demonstrirati, da bo kot politično gibanje nujno uspel.

Kakorkoli že, jasno sporočilo izhaja iz zgoraj omenjenega: bodoče perspektive konservativne desnice. Zavedam se, da sem v alternativni perspektivi, ki jih bo ponudila levica. Izhajajo iz bankrta keynesijanskega „socialno državnega“ reformizma, je izbira, ki jo ponuja desnica med korakom nazaj proti novemu konservativizmu, ali pa nadaljnji korak naprej v državnem intervencionizmu po poti desnega korporativizma ali centralizma. Pomembno je spoznati, da ni ničesar socialistično inherentnega v nadaljnji državni intervenciji in da bo druga opcija (thatcheristična — op. prev.) ogrozila nekatere socialne in politične pravice etabliirane po vojni. Prav tako je pomembno nasprotovati obema strategijama s tem, da se spozna protislovna narava sodobne „socialne države“: le-ta seveda signalizira kolektivno odgovornost v srečanju z vrsto socialnih problemov in potrebo, toda to poskuša doseči skozi proces centralizacije v katerem se socialna politika deformira in adaptira, da se prilagodi zahtevam kapitala in da minimalizira demokratsko kontrolo.

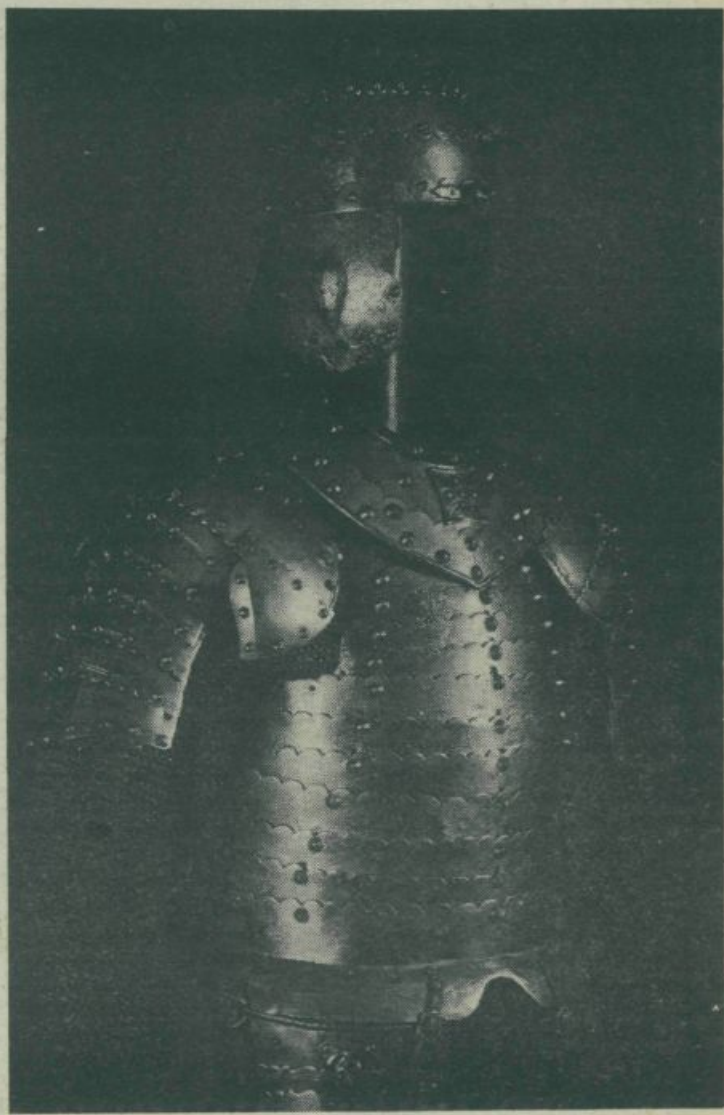
Potrebno se je premakniti preko tradicionalne politike laburistične stranke s tem, da delavsko gibanje izkoristi socialna, skupinska, ženska in ostala demokratska gibanja, ki so se delno razvila v in proti „socialni državi“. In drugič se mora to kombinirati z alternativno ekonomsko strategijo, ki bi jo uporabila bodoča leva vlada na nacionalnem nivoju. Nujna naloga v obeh ozirih je razvoj paralelne alternativne družbene strategije, ki bi predlagala nove prioritete za socialno politiko z novimi formami njene uporabe in kontrole. Toliko časa, dokler se to ne izvrši, bo lahko thatcherizem navkljub njegovim problemom, ki smo jih zgoraj skicirali, zmagoval s porazom.

Opombe:

1. I. Gough, The Political Economy of the Welfare state, Macmillan, 1979
2. P. Leonard, Restructuring the Welfare state: from social democracy to the radical right, Marxism today, dec. 1979
3. S. Hall, The Great Moving Right Show, Marxism today, jan 1979
4. A. Gamble, Zaton konservativne partije, Marxism today, nov 1979
5. M. Bleaney, The Tories: Economic Strategy, Marxism today, nov 1979
6. J. O'Connor, The Fiscal Crisis of the State, St James Press, 1973
7. D. Purdy, British capitalism since the war, Marxism today, sept 1976 M. Jacques, Thatcherism: the impasse broken? Marxism today, oct 1979
8. G. Hodgson, Socialist Economic Strategy, ILP Square One Publications, 1979
9. R. Moroney, The Family and the State, Longman, 1976

Članek preveden iz: Marxism today, julij 1980

Prevedel:
Srečo KIRN

elektronska republika nemčija

V Zvezni Republiki Nemčiji moč policije ne bazira na orožju. Glavno orožje policije so elektronski možgani in kompjuterizirani seznam. Nemški sistem informacij je najboljši na svetu.

Popotnik, ki vstopa v Zvezno Republiko Nemčijo lahko opazi čudne operacije, ki jih nemška policija opravlja z njegovim potnim listom. Agenti v zelenem obdržijo potni list za nekaj minut, ga vstavijo v neke vrste ekran, ter ga z nasmeškom vrnejo. To so le prvi znaki, da popotnik, Nemec ali pa ne, vstopa v elektronsko mrežo nadziranja, ki jo je Zvezna Republika Nemčija ustanovila za „obrambo“ pred nezazelenimi gosti, lopovi, in subverzivnimi elementi. Konec leta 1978 je število kompjuterskih terminalov, ki služijo za kontrolo oseb, naraslo na 1527. V nekaj letih predvidevajo, da bo postavljenih še 15.000 terminalov.

Informacije, ki jih policija zbira, so različnega tipa. Tako jih na primer zanima, če določena oseba prejema ali je naročena na časopise, revije in druge publikacije iz Vzhodne Nemčije; če je kdaj sodelovala na protijedrskih manifestacijah, če je član antimitarističnih gibanj, itd. V kompjuterjih vlade in pokrajin so uradno zbrani podatki o treh milijonih oseb. V kratkem bo policija razpolagala s podatki o petih milijonih nemških državljanov.

Kako se kažejo stvari v Nemčiji glede na svobodo in družbeno kontrolo? Kako se ujema pravna država s policijsko represijo? Težko je dati jasn odgovor. Petintrideset let po nacizmu, je slika Nemčije na prvi pogled slika civilizirane in urejene države z odlično napisano ustavo. Kljub temu pa se v časopisih vsak dan bere o zlorabah oblasti, skandaloznih sodbah, policijskih nasiljih. Na televiziji se pojavljajo politiki, ki bi hoteli ukiniti nekatere svobode.

Če hočemo razložiti take in podobne pojave, ni druge poti, kot da se delamo, da ti pojavi imajo svojo logično podlago, čeprav se v vseh pogledih zdijo popolnoma iracionalni. Moramo se omejiti samo na Zvezno Republiko Nemčijo, ker je druga Nemčija, Nemška Demokratična republika država, v kateri so ljudje preskrbljeni kar se tiče družbene in socialne plati, ne pa kar se tiče svobode. Kot prvo, kar se tiče Zvezne Republike Nemčije, je potrebno analizirati dve politični strani, ki se že leta soočajo na nemški politični sceni. Na eni strani imamo raznobarno koalicijo ljudi, katerim niti malo ni všeč naraščajoča državna represija. To so stari anti-fašisti, liberalci, ki se imajo za bolj resne od starih liberalcev, sindikalni aktivisti in voditelji, katerih boj se ne konča samo na delovnem mestu, razne skupine kristijanov, ki protestirajo proti čezmernim prekoračenjem pooblastil državnih oblasti. Njim se pridružuje neskončno število skupin in skupin, med seboj razcepljenih in neenotnih, ki pa izhajajo iz antiautoritarne gibanja zraslega v letih 1967-68. Ženske, ekologisti, stari in novi privrženci Nove Levice ter amorfna masa mladih ljudi, zdolgočasenih od uradnih laži, tvorijo humus te manjšine. Čeprav ta manjšina, ki zajema milijone ljudi, nima nobenega skupnega programa in nobene skupne organizacije, se je politiki, morda prav zaradi tega, bojijo kot se hudič boji svete vodice, ter je zaradi njene hrupnosti in vztrajnosti še dolgo ne bodo mogli utišati.

Na drugi strani najdemo tiste, ki jih v Nemčiji imenujejo „podporniki Države“. „Podporniki Države“ se tudi sami imajo za take, čeprav so sedaj uničili vse sisteme vladanja. Mednje se šteje velika večina politične elite, z drugimi besedami kadri, ki obvladujejo parlamentarne stranke in državni aparat.

Ne moremo se čuditi, če boj med temi dvema stranmi poteka ježno, brez izključitev nizkih udarcev, čeprav so argumenti obeh strani popolnoma monotonni. Galopirajoča modernizacija Nemčije ni uspela potegniti za seboj tudi nemško politično elito. Na politični sceni razsajajo konflikti in ideje, ki so razsajale že leta 1848. Dolgočasna in anahronistična stran teh konfliktov je njihov način udejanjanja. Raven konfliktov daje vtis, kot da bi se buržoazna revolucija morala komaj uresničiti. Toda poglejmo поблиže te argumente.

Prva stran pravi, da pravna država že od leta 1968 izgublja teren. Ob prvem udaru študentskega gibanja ter prvih znakov ekonomske krize, so politične partije, vlada, sodni organi in velika podjetja reagirala z močno politično reakcijo, ki se je navezovala na stari ideološki arsenal desnice, če že ne fašizma. Svobode, ki jih je zagotavljala ustava, so bile skoraj popolnoma izbrisane, tako da se počasi približuje čas, v katerem se bo Nemčija vrnila v sramotno situacijo, v kateri je že bila: avtoritarna država, slepa poslušnost, preganjanje manjšin, splošna socialna involucija. Že sedaj je prepovedano določenim osebam opravljati določena dela (Berufssverbot), v parlamentu razpravljajo o zakonih, ki bodo podajali že tako dolgo roko policije, provokacije tajnih služb se množijo, grožnje in ovire advokatov, ki branijo politične prestopke so že neznosne, direktna in indirektna cenzura na šolah, univerzah in v mass media je že stalna praksa.

„Same neumnosti, obrekovanja!“ pravi druga stran, to je federalna vlada, visoki funkcionarji, sodniki. Napake obstajajo, tako kot v vsem drugem, toda kljub temu je nemška

država najbolj demokratična, najsvobodnejša in najtolerantnejša od katerekoli druge. Odprta kritika v vsakem kiosku za časopise; Marx in Engels v izobilju na univerzah; potovanja brez omejitev po celem svetu; učitelji, šolarji in iluminirani starši; informacije kakršne koli vrste za tiste, ki jih iščejo; subvencije za umetnike. In potem reforme in še reforme. Koliko držav, se sprašujejo v vladi, se lahko pohvali s takšno ravni demokratične zrelosti?

Potem pa dodajo: res je, da smo morali sprejeti določene ukrepe, da bi ohranili te edinstvene dosežke družbe; toda zaradi tega zaslužio pohvalo, ne pa kritiko. V Zvezni Republiki Nemčiji deluje vsaj 4000 agentov iz Nemške Demokratične Republike, poleg nedoločenega števila teroristov, ki hočejo na vsak način uničiti demokracijo.

Kot se lepo vidi, sta obe stališči, ki ju zastopata obe strani, popolnoma resnični in prepričljivi ter imata to prednost, da sta lahko razumljivi. Moram priznati, da se še sam ne morem odločiti med enim in drugim. Kakorkoli, tudi jaz sem pretrpel nekaj hišnih preiskav, moj telefon je bil pod kontrolo mesece, če ne leta. Proti koncu šestdesetih in na začetku sedemdesetih let mi je zunanost določenih oseb v civilu, ki so sedeli pred mojo hišo v črnem Volkswagenu postala tako znana, da me je večkrat imelo, da bi jih vprašal za vžgalice.

To pravim, da bi se izognil možnemu očitku, da sem naiven liberal, priznam pa, da se vedno vzburim pri teh tipično nemških specialitetah, toda se jih ne bojim. Ne počutim se, da bi me kdo ogrožal, ne vidim zakaj bi se moral bati. Nikoli nisem bil obtožen na sodišču. Res je, da se televizija običajno izogiba mojemu sodelovanju, toda vsako toliko morda kakšno besedo še lahko rečem v intervjuju. Deset let sem izdajal revijo, ki bi me zaradi njene vsebine, v okoliščinah kakršne vladajo v Nemčiji že stoletja, brez problema pripeljala v zapor. Toda od njene ustanovitve, to je leta 1965, je bila revija tožena samo enkrat in vse to je šlo mimo z denarno globo. Niti ena številka ni bila zaplenjena. Možno je, seveda, da je tako milo ravnanje vzrok tega, da so imeli revijo za preveč nedolžno; možno je, da smo preprosto imeli srečo. Vem za primere mnogih novinarjev, pisateljev in črkostavcev, katerih usoda je bila popolnoma drugačna, nekateri od njih so še v nemških zaporih.

Vedeti, kaj se dogaja v glavih tistih, ki danes vodijo Nemčijo, je težavna stvar. Temu problemu sem posvetil veliko časa ter brez da bi trdil, da sem ga rešil, bi rad predstavil eno hipotezo v upanju, da bo vsaj malo osvetlila skrivnosti, ki nas obkrožajo. Hipoteza je: v Zvezni Republiki Nemčiji obstajata eden poleg drugega, dva popolnoma drugačna represivna sistema tako glede na njuno zgodovinsko opredelitev, kot glede na njihovo notranjo strukturo. Vsak od teh dveh sistemov ima svojo notranjo logiko, ki ni v ničemer podobna z drugo. Edina skupna točka obeh sistemov je fiksna ideja v „notranjo varnost“.

Prvi od represivnih sistemov je dediščina prednikov, ki jo Nemčiji zanesljivo nobeden ne zaviha. Izhaja iz začetkov 19. stoletja, Metternich in Bismarck sta bila izumitelja in prva mojstra. Hitler ga je pripeljal do monstruoznega razcveta. Iz ruševin Hitlerjevega sistema je Adenauer rešil, kar se je rešiti dalo. Politična osnova tega represivnega sistema je Autoritarna Država, njegova vzajemnost v zunanji politiki je imperialistična ekspanzija z vojaškimi sredstvi. Po vojni je ugled, prestiž sistema padel, toda njegovi privrženci sami skrajni desničarji, ga žilavo branijo.

Drugi sistem represije in nadziranja je v nasprotju s prejšnjim, tipičen produkt časa po drugi svetovni vojni. Nastal je s ciljem zadovoljitve novih zgodovinskih potreb nemške republike. Njegova osnova na področju notranje politike je integracija delavskega razreda skozi potrošnjo in osebni standard. V zunanji politiki pa se kaže v agresivnem izvozu nemškega kapitala in blaga na svetovna tržišča. Prvi sistem represije, lahko bi mu rekli že „klasičen“, je bil globoko ukoreninjen v značilnem razvoju Nemčije in močni šovinistični klimi, ki je ta razvoj prevečevala. Drugi model je brez dvoma moderen. Policijo prvega tipa sem spoznal leta 1968. Njeni člani so bili neverjetno neumni. Niso imeli blage veze o zgodovini delavskega gibanja ter so bili sveto prepričani, da je vsak, ki sodeluje na manifestacijah „plačan od Moskve“. Mnogi izmed njih so imeli pravi fetišizem orožja, Mračna energija, ki jih je vodila, je bila mešanica strahu, zamerljivosti, predsodkov in paranoje. Bili so močno čustveno navezani na svoje fiksne ideje, katere so definirali kot „način življenja“. Med njimi je bilo precej rasistov. Bili so nezaupljivi do tujcev, židov, dolgascev, homoseksualcev, umetnikov in intelektualcev. Na vsako kritiko so reagirali z osuplostjo in neverjetno jezo. Izven svojega delovnega mesta so imeli meglene ideje ter so mislili bolj v simbolih kot pa analitično.

Ni nič čudnega torej, če so bile operacije teh zaščitnikov reda tako pogosto kronane z neuspehom. Toda dejstvo je, da prav zaradi tega, ker so bili taki, je bilo njihovo ravnanje vedno pretirano, v popolnem neskladju z njihovimi pooblastili. Odnosi organov varnosti z

nemškim javnim mnenjem so bili tako porazni, da je vlada začelo skrbeti tudi javno mnenje v drugih evropskih državah.

Žalostno je priznati, da ta vrsta zaščitnikov reda še do danes ni izumrla. Tradicionalne forme represije, lahko rečemo so presežene, toda določen del establishmenta jih še vedno odločno brani. To dela predvsem desno krilo CDU/CSU, poosebljeno v doktor Franz Josef Straussu in doktor Stoltzbergu ter Filbingerju.

Cas je že, da spregovorimo tudi o drugi vrsti ekspertov za kontrolo in represijo, katerih je iz dneva v dan vedno več. Predstavljajo del kategorije tehokratov, večina njih ima višjo šolo ter precej diferencirane svetovne nazore. Nekateri od njih se imajo celo za znanstvenike. Analitično mišljenje je njihov vsakdanji kruh. V veliki večini primerov se ne zanimajo za filozofska vprašanja. V Zvezni Republiki Nemčiji so danes že v policijskih kvesturah eksperti, ki se ukvarjajo s komparativnim preučevanjem ideoloških sistemov tako, kot se botaniki ukvarjajo s klasifikacijo rastlin. Resnični profesionalci te kategorije poskušajo delovati brez predsodkov, pripravljeni so celo sodelovati s komunisti, če se jim zadi, da bi to bilo koristno. Edina opsesija, ki jo gojijo, je varnost, ki jo razumejo kot način ohranitve obstoječega. Za izpolnitev tega zelo ambicioznega cilja, mora policijski ekspert predvideti vse motnje, ki bi se lahko pojavile v sistemu in jih odpraviti, ne da bi upošteval njihove vzroke in motivacije. Novi tip policaja ne sovraži intelektualce, ker se sam ima za enega od njih; v intelektualcih vidi kvečjemu obetavne rekrute. Preteklost ga zelo malo zanima, vse njegovo delo je usmerjeno v prihodnost. V večini primerov je socialdemokratskega izvora, v manjši meri pa liberalnega.

Vzoren primer takega tipa policaja je doktor Herold, predsednik Federalnega Kriminalnega Urada. Njegova moč ne sloni na ceveh pušk, marveč na karticah njegovega elektronskega računalnika. Glavni štab doktorja Herolda, Wiesbaden, je stal nemške davkoplačevalce štirideset milijonov mark. Razpolaga z najboljšim sistemom elaboracije policijskih informacij na svetu. Poleg ostalega se kopičenje podatkov dotika tudi področij, ki jih lahko

smatramo za striktno privatne: podatki od hotelov, sposojevalnic avtomobilov, letalskih poletov, agencij za nepremičnine, kreditnih ustanov. Vsi podatki od teh ustanov služijo za izpolnitve posameznikovega kartona. Zakoni o varstvu in tajnosti določenih podatkov, s katerimi naj bi se zaščitila posameznikova osebna svoboda, so le izložbene dekoracije, državni make up.

Da bi si boljše predstavljali obseg dela in programacije v tem sektorju, je zadosti, če povemo, da samo delni sistem zbiranja podatkov, poimenovan INPOL, razpolaga z informacijsko mrežo dolgo 60.000 kilometrov ter elaborira dnevno dva milijona podatkov. Lahko smo prepričani, da je nemška populacija podvržena kontroli, ki je brez primere v celotni nemški zgodovini. Gestapo ni niti sanjala o tehničnih sredstvih takega dometa.

tribuna

TRIBUNA, ŠTUDENSKI ČASOPIS
IZDAJA UK ZSMS LJUBLJANA
TRG OSVODITVE 1/11 SOBA 86
TELEFON: (061) 21-280
61000 LJUBLJANA

Konec maja 1981 bo Tribuna izdala Komunistični Manifest v stripu avtorja Rodolfa Marcenara, ki ga lahko naročite do 15. maja 1981 po prednaročniški ceni 60,00 din.

Naročam en izvod (... izvodov) Komunističnega manifesta v stripu, ki ga želim prejeti na naslov:

Ime in priimek

Ulica

Kraj

Znesek kupnine in poštino bom poravnal po prejemu Komunističnega manifesta.

Datum Čitljiv podpis (ali) žig

Zelo zanimivo je primerjati kontrast med trdnjavo doktor Herolda v Wiesbadenu in eno drugo institucijo Zvezne Republike Nemčije; Centralni Urad za Preganje nacističnih zločincev, ki ima sedež v Ludwigsburgu. Enkrat sem ga imel priložnost obiskati; imajo kartoteko s 100.000 imeni, napisano na roko, niti zdaleč ne mislijo kupiti računalnik, vse delo opravi par slabo plačanih uslužbencev.

Doktor Herold in njegovi sodelavci se zanesljivo več ukvarjajo s prihodnostjo kot s preteklostjo. Njihov cilj je popolnoma drugačen od navadne represije. Namen vsega tega je preventivno planiranje družbe, regulirane in vodene s kibernetičnimi sistemi. Na podlagi „privilegija poznavanja“ v takem sistemu policija postaja raziskovalno – razvojna organizacija, katere naloga je odkrivati napačne družbene usmeritve ter planirati politične strategije. Policaj, kot ekspert raziskav in družbenih ved, na podlagi zbranih podatkov izpelje „generalko“ s simuliranim modelom ter tako poskuša anticipirati globalno evolucijo družbe, lokalizirajoč vse nevarnosti za „varnost“ in poskrbi za njihovo takojšnjo odstranitev ali uničenje, prej ko bi se lahko taki pojavi razširili. V tem postopku on ne obravnava delinkvenco kot glavnega sovražnika; prej jo vidi kot nujen indikator družbenih tendenc. Po mojem mnenju ni v takem razvoju nič specifično nemškega; analogne metode kontrole lahko zasledimo v vseh razvitih zahodnih državah.

Toda tipično nemški priokus v represivnih metodah, ki jih uvaja Nemčija (imam predvsem v mislih Berufsverbot in histerijo ustvarjeno okoli terorizma), se lahko razloži z interferenco dveh sistemov, starega in novega, kar povzroča incidente in kontraste ter ustvarja zmedo v radikal-demokratski opoziciji, katere svojo politično retoriko usmerja bolj v tradicijo. Konec koncev levica bolj zaupa nasilnejšem starega kova, take kot so jih opisovali Heine in Tucholski kot pa doktor Heroldu in njegovim kolegom. Policaja starega kova, s čeladjo na glavi, pendrekom v roki in fiksni idejami v glavi, je lažje razumeti in onemogočiti kot pa njegove sodobne naslednike.

To kar najbolj moti pri tehno-kratih represije so predvsem njihove zmožnosti učenja, njihova prožnost. Njih dejansko nič ne skrbi občasni taktični umiki. Ko na primer dejstva kažejo, da so takomenovani antiradikalni zakoni kontraproduktivni, da politično škodijo več kot pa koristijo, jih kozmetično olepšajo. Toda dosti pomembnejši je drugi aspekt, ki otežuje pogajanje s sodobnim represivnim sistemom dosti bolj kot s prejšnjim. Sodobni represivni sistem ima pasivno, delno pa celo aktivno podporo velike večine prebivalstva. To je tudi vzrok uspeha, ki ga je sistem doživel, brez da bi ga levica sploh opazila, ali pa ga je celo zanikala. Ta uspeh je spreobrnil vse zahodne Nemce, tudi tiste revne, v borbe in zaveznike sistema. V Zvezni Republiki Nemčiji se oblast ne identifikira z ideali in vrednotami, ampak enostavno z

normalnim delovanjem vsakodnevnega življenja; v tej luči represija in nadzor kažeta popolnoma nove lastnosti. Ni več potrebno apelirati na nezadovoljstvo, rasno sovraštvo ali šovinizem, da bi se usmerjala jeza izkoriščanih. Zadosti je če se vsakemu nakaže njegov lastni interes, ne samo dolgoročno marveč tudi kratkoročno. Kdorkoli se vkrcja v letalo ima takojšnji interes, da letala ne ugrabijo ali da ne eksplodira. Zaradi tega bo skoraj vsak Nemec z zadovoljstvom sprejel kakršenkoli potres in varnostno kontrolo.

Veliki mojstri sodobne policije generalizirajo ta model. Njih prav malo zanima mobilizacija navdušenih mas ali fanatičnih privrženecv, omejujejo se le na to, da opozarjajo državljane naj bodo razumni. Večina nemških državljanov je pripravljena sprejeti tako stanje stvari, vsaj dokler jih policijski ukrepi osebno ne prizadenejo. Sprijaznijo se z izgubo v bistvu nedotakljive privatnosti in organi varnosti lahko v takem vzdušju brez da bi naleteli na velik odpor, izpolnijo in podvojijo podatke o nemški populaciji, ki „naposled nima kaj skriti“.

Skratka ni se še nikoli zgodilo, da bi kakšna represija imela tako široko podporo. Naravno je, da družba, organizirana na tak način, ne more imeti tista plodna tla za osebne svoboščine, ki jih ustava določa. Toda kljub temu cenim in branim z vso vztrajnostjo svoboščine, ki so ostale tudi zaradi tega, ker niso zanemarljive ter delajo Nemčijo še ugodno za življenje. Poleg ostalega ne mislim ustvariti črne slike nemških

razmer, ker bi bilo ne samo površno, temveč tudi napačno. Globoka čustva kot so obup ali upanje, so popolnoma odvečna pri osebah kot je doktor Herold. Kdor hoče razumeti njegove načrte in jim določiti stopnjo uresničljivosti, mora imeti določeno lastnost, ki manjka mnogim mojim tovarišem na levi, to je vrsta humorja brez obzira do nikogar.

Če vzamemo na znanje, da je antična in dostojanstvena evropska tradicija utopičnega mišljenja skoraj popolnoma iztrebljena ter da nobeden od naših filozofov ne zna predlagati projekt bodoče družbe, lahko rečemo, da je prišla vrsta na policaje, da poskušajo uresničiti Veliki Projekt, kar je res krvava burka. Hočejo nam podariti Novo Atlantido Notranje Varnosti, Mesto Sonca socialdemokracije, falansterij družbenih avtomov usmerjenih od velikih mojstrov orakla iz Wiesbadena. Na srečo, kot druge še bolj slavne sanje človeštva, se bo tudi utopija doktor Herolda žalostno končala. Verjetno ne bo organizirani protest tisti, ki bo zrušil njegovo utrdbo, marveč neka dosti močnejša sila na čelu s tistimi nezadržnimi jezdec, ki so: Posmeh, Nered, Slučaj in Entropija.

Prevod iz „L'Espresso“, št. 45, 11. 11. 1979

HANS MAGNUS ENZENSBERGER

PROTI INTERNACIONALIZMU V ARHITEKTURI

Določili bi dve osnovni dejanji, skozi kateri se razvija odnos arhitektura-družbeni razvoj (ali družba in njeni odnosi nasploh): ustvarjanje in razumevanje (dojemanje) arhitekture.

Pojem arhitektura naj ne bi bil pri naši obravnavi predstavljen kot objektivna in univerzalna kategorija (po Janku Zlodreju, Časopis za kritiko znanosti 33-34 Zapiski o ideoloških oblikah arhitekturne zavesti, str. 133), ki „izraža prastari in za vse družbene oblike veljavni odnos“ med arhitektom, njegovo zavestjo „kot živim individuumom“² in med stvarjo arhitekture. Pojem arhitektura naj bi predstavljal za našo začetno obravnavo arhitekturo kot stvar in to zato, da bi lažje opredelili „dojemanje arhitekture“. S tem počemo zavračati možnosti razumevanja odnosa med arhitektom in stvarjo kot bistvo za pravilno dojemanje in za pravilno kritiko arhitekture. Pri določanju objektivnih meril za vrednotenje menimo, da ne bi opravičevali izbire, izhajajoč iz dejstva, da obstajajo določena protislovja v strukturi arhitekturne stroke.

„Protislovna struktura se pojasnjuje s postavljanjem vprašanja o dihotomiji arhitektura – umetnost, arhitektura – tehnika, o protislovljivih njune soodvisnosti, kateri bi dali oznako bolj opisnega pojma kot vsebinskega.“

Opredelili se bomo za vsebinsko analizo in se bomo navezali na prejšnjo definicijo arhitekture kot odnosa. „Dejanska protislovja se arhitekturno stroko tako reducirajo na usoden spopad med zavestjo, bistvom, ki ga zavest opredeljuje in dejanskostjo.“³

Izhajajoč iz tega „razčističevanja pojmov“ bomo začeli z dojenjem ali razumevanjem teh arhitektur – stvari v dejanskosti, tako da bomo razčlenili pojem „branja izdelka“.

„Branje izdelka (knjige) – piše Eco – je v nenehnem nihanju, zaradi katerega greš od izdelka mimo razkrivanja originalnih kodeksov, ki jih sam izdelek nakazuje, k poiskusu zvestejšega branja izdelka; iz tega pa se spet vrnemo na današnje kodekse, da bi jih na sporočilu preiskušali in primerjali: od tu naprej pa pridemo do nepretrganega primerjanja in do integracije različnih sistemov branja, s tem dodatkom, da uživamo v dvoumnosti izdelka, ki ne izhaja samo iz razumevanja skozi začetne kodekse, ampak istočasno skozi razumevanje današnjih kodeksov dojemanja. Vsaka interpretacija dela s tem, da napolni z novimi pomeni prazno in adprto obliko originalnega sporočila, da povod za rojevanje novih sporočil – pojmovanj, ki bodo obogatili naše ideološke sisteme in postavili bralce pred novo interpretacijsko situacijo v razmerju do dela.“

Opozorili bi na nekaj stvari. Ločiti moramo med operacijami, ki niso namerne in med operacijami, ki so podvržene določenim kritičnim izbiram.

Primerjanje med kodeksi preteklosti in aktualnimi kodeksi se vsi skozi različne poti:

- kot primerjanje splošnih struktur koncepta prostora v zgodovini (npr. perspektive)
- kot primerjanje umetnika med njegovim specifičnim gledanjem in med sporočilom preteklosti
- kot aktualizacija zgodovine, ki jo opravi kritik.
- kot avtomatična in ne vedno kontrolirana deformacija vsakega izdelka iz preteklosti, ki se vrši v trenutku dojemanja in branja. Umetnina torej ni nek nespremenljiv pojem, umetnina lahko postane objekt (pojem) izkušnje, ki je dostopen skozi individualne izkušnje, s tem da se ne istoveti z nobeno izkušnjo. (Wellek Waren)
- Ostaja torej neka struktura v arhitekturnem proizvodu, ki ostaja vedno ista in je istočasno razpoložljiva različnim interpretacijam v toku zgodovine.

Arhitektura združuje v sebi različne sociokulturne strukture, tudi če so nejasne, nečitljive (simboli sistemi, poznanja socialnih obnašanj, zakoni pogledov, tehnološkoekonomski pogoji in njihov skrit pomen) zaradi deformacij, do katerih pride, ko je določen sistem vrednosti preveden v umetniški kodeks.

Pri dojemanju – razumevanju – vrednotenju moramo upoštevati dvojni nivo deformacij strukture arhitekturnega produkta:

- prva deformacija nastane pri prevajanju socialnega sistema vrednosti v umetniški kodeks pri nastanku arhitekturnega produkta
 - druga deformacija nastane pri dojemanju, ko aktualni sistem vrednosti prirejamo ali prevajamo v umetniški kodeks.
- Te deformacije niso take, da ne bi mogli preko njih iz strukture razbrati pravi arhitektonski kodeks in iz njega arhitektonsko povorico – simboliko, probleme poznavanja, socialno obnašanje, socialno-ekonomske (tehnološke) pogoje.

Jasno je torej, da je specifičnost arhitekture v tem, da predstavlja način združevanja različnih struktur, ki se v arhitekturni produkt zlivajo.

Interpretacija arhitekturnega produkta se mora vršiti z upoštevanjem kompleksnosti strukture, ne pa z njeno čisto vizuel-

no predstavo, tako da spet pridemo do enovitosti in organskosti strukture arhitekturnega produkta.

Organskost in enovitost strukture je v arhitekturnem kodeksu jasno izražena želja po točno določenem načinu sestavljanja človekovega ambianta. Po Tafuriju je ideologija v arhitekturnem produkciranju vizija sveta, ki ima težnjo ustpostavljati svoj ambiant.

Dejstvo je, da si vsaka ideologija ali bolje vsak sistem izkoriščanja ustvarja svoj primerni ambiant, ki je izraz prevladujoče kulture, ali v modernih državah kulture vladajočega razreda: po Krierju – od (človeške) rokodelske kulture (meščanska kultura) do industrijske kulture (buržuazna kultura).

Smo torej prepričani, da arhitekturni proizvod lahko vrednotimo le potem, ko smo točni opredelili njegov odnos do družbenih odnosov skozi zgodovino.

Že prej smo torej ugotovili, da vsaka prevladujoča ideologija ali ideologija vladajočega razreda teži k ustvarjanju svojega ambianta, kot glavni pogoj za svoj razvoj ali za uveljavljanje svojih interesov. Iz tega smatramo kot napačno ugotovitev: (po Tafuriju) tako kot ne more obstajati neka razredna politična ekonomija, ampak razredna kritika politične ekonomije, tako ne more obstajati razredna arhitektura, ampak razredna kritika arhitekture.

Smo mnenja, da obstaja razredna arhitektura in razredna kritika arhitekture.

V sedanjem trenutku je fizično prisotna le buržuazna arhitektura kot arhitektura vladajočega razreda, katere oblika je izražena na nešteto načinov in katere osnovni pogoj razvoja je blagovna produkcija. Drugih arhitektur ni, ker so osnovna sredstva za razvoj „drugih“ arhitektur last vladajočega razreda – buržuazije. Ko bo drugi razred – proletariat – dejansko prevladoval nad buržuaznim, kapitalističnim, imperialističnim razredom, bo lahko začel ustvarjati svojo arhitekturo, ki jo bomo lahko imenovali proletarsko arhitekturo.

Ker takrat ne bo več razrednih konfliktov bomo to arhitekturo lahko imenovali „čisto arhitekturo“ ali po Le Corbusierju „arhitekturo srečnih ljudi“.

Nekaj trenutkov je bilo v zgodovini človeštva, ki bi jih lahko označili kot „srečni trenutki“, ko je človeštvu uspelo vzpostaviti odnose, v katerih se je razvila čista arhitektura z vso svojo „humanistično funkcijo“. (Ambienti, v katerih razredni boj ni bil prisoten v izrazitih oblikah.)

Prepričani pa smo in tu se strinjamo s Tafurijevo mislijo, da je še prisotna razredna kritika arhitekture, v najbolj prikritih in odkritih oblikah, katerih nosilci so vsi. Tu bi opozorili na najbolj značilno kritiko: odpor do sedanje oblike mesta kot najbolj značilne oblike ambianta, v katerem naj bi se uveljavljali in razvijali pogoji in razmere blagovne produkcije. Ločili bi to kritiko v proletarsko kritiko in v druge kritike in bi jo arhitekturno imenovali z aktualnim izrazom „postmodernizem“.

Iz vsega tega, kar smo do sedaj povedali, sprejememo kot logično, da „postmodernizem“ ni stil, ampak je trenutek razvoja arhitekturne kritike modernizma, kot prikriti oblike izkoriščanja prostora pri oblikovanju ambianta, v katerem bi se razvijali odnosi kapitalističnega izkoriščanja in odnosi blagovne produkcije, pri kateri sodelujejo vsi družbeni sloji in tu bi spet omenili Tafurijev primer politične ekonomije in razredne kritike politične ekonomije.

Odločno torej zavračamo vsako poenostavitev izraza „postmodernizem“, ki bi združevala pod enim samim terminom Venturijevo, Krierjevo, Rossijevo ali Turnerjevo ... itd. arhitekturo, kot neobjektivno oceno razvoja arhitekture nasploh.

Povdarili smo že, da arhitekturno enotno strukturo sestavljajo različne strukture, ki se vanjo zlivajo in da torej ustvarjanje in dojemanje arhitekture zahteva kompleksno obvladovanje vseh teh struktur. Smo torej proti pojmu specializacije v arhitekturi in v tem smislu naj se ne bi uveljavljala specializacija arhitektov in izrecno ne kot osnovna težnja pri ustvarjanju učnih programov na šolah za arhitekturo.

Če obstaja kot rečeno razredna arhitektura, obstaja tudi razredni arhitekt, ki uveljavlja arhitekturo ali preobrat v arhitekturi z idejo, definicijo, teorijo, alternativno, bistvom, ki obstoječemu „projektiraju“ nasprotuje z drugačnim projektiranjem, z „anti-projektiranjem“.

Negativno seveda označujemo delo in arhitekta, ki se sklicuje na humanistično ali umetniško funkcijo arhitekture, ker bi v tem le videli opravičilo k negativnemu pojavu distance med „stvarjo“ in družbeno dejanskostjo. Nismo namreč mnenja, kot je bilo že dokazano, da je arhitektura „nad“ dogajanjem, v katere seveda vključujemo razredni boj v vseh njegovih oblikah.

Moramo torej ustvariti pogoje, v katerih se bo razvijala misel na način projektiranja ambianta, ki bi pozitivno deloval na družbeno-ekonomske odnose. (Nekateri elementi take arhitekture so že

prisotni, ampak niso pravilno razumljeni, dojeti, vrednoteni). Smo mnenja, da v okviru prejšnjih ugotovitev, upoštevajoč dejstvo, da se naš družbeno-ekonomski sistem razlikuje od imperialistično-kapitalističnih sistemov po svetu; tako kot samoupravni socialistični sistem sloni na osnovnih vrednotah človekovega življenja tako bo tudi ambiant, ki ga bomo ustvarjali, slonel na osnovnih vrednotah (kulturno-ekonomskih) naših narodov in bo ustvarjal pogoje za nadaljnji razvoj družbeno-ekonomskih samoupravnih odnosov.

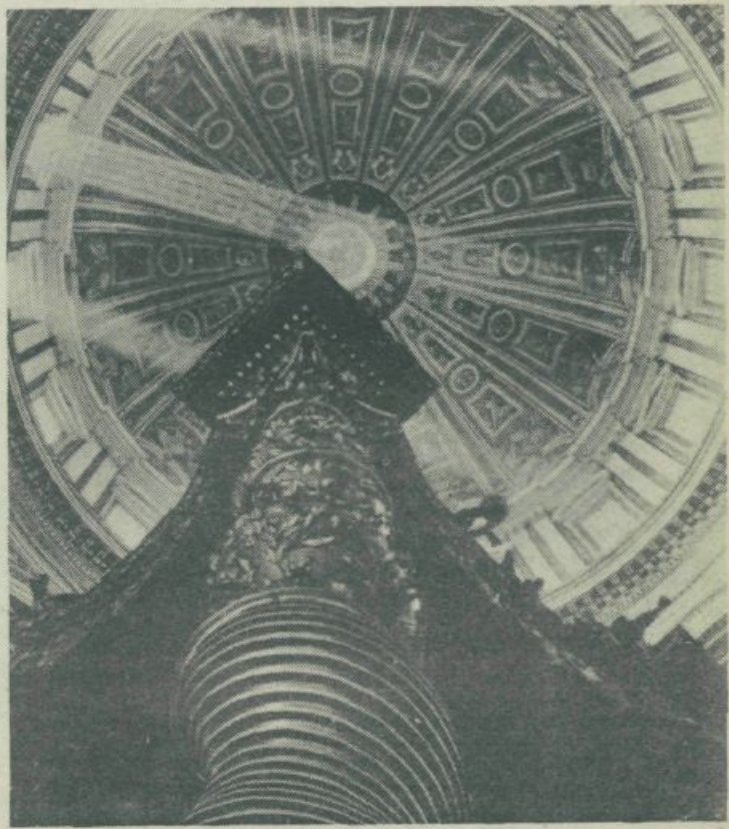
Smatramo torej, da je „kontekstualizem“ in nespecializiranost osnovno načelo, po katerem bi se ta ambiant ustvarjal. S projektiranjem, upoštevajoč kontekst, v katerem bi se arhitektura razvijala, bomo lahko preskočili vse težave, ki jih je povzročalo ustvarjanje v svetu blagovne produkcije, od katere se moramo odločno distancirati, če hočemo arhitekturo rešiti iz krize, v kateri se nahaja, predvsem zaradi protislovljiv, ki se pojavljajo v razrednem boju.

Omenili smo, da je rešitev arhitekture v tem, da uveljavi svojo humanistično funkcijo v svetu blagovne produkcije s tem, da sodeluje v ustvarjanju novega ambianta (tudi samo alternativno ali teoretično), z odpravo pogojev in razmer blagovne produkcije.

Avantgarde bi bile v tem primeru odrezane ali nepovezane z prakso v razliki od modernizma, ko so bile avantgarde v projektiranju tudi avantgarde v izvajanju. Obeta se nam torej obdobje nepovezanosti avantgarde ali kritike arhitekture (razredne) s prakso. Delo bo torej potekalo na raziskovalni, alternativni način, to je v arhitekturnih šolah. V luči tega so razvoju škodljivi vsi pojavi kot so pojavi, ko sodelujoči v učnem procesu (posebno študentje) projektirajo in ustvarjajo v projektih delovnih organizacijah. (To ne velja v primerih, ko so razlogi tega dela ekonomski ali tehnično-praktičnega značaja). Odločno smo proti iskanju alternative v projektih delovnih organizacijah, ker bi to privedlo do napačnih rezultatov ali do zavajanja zavesti z ozirom na odvisnost ponudbe od povpraševanja. Smatramo torej za primerno, da se načela pridobljena v arhitekturnih šolah prakticirajo ali skušajo prakticirati pri izvajanju. Arhitekturna šola je neobhodno potrebna razvoj projektnega projektiranja in za ustvarjanje našega ambianta v našem samoupravnem socialističnem sistemu bomo upoštevali nov način razumevanja arhitekture in nov način projektiranja, v katerem bi se razkrinkala internacionalistična arhitektura kot glavni sistem za uveljavitev buržuazne arhitekture blagovne produkcije.

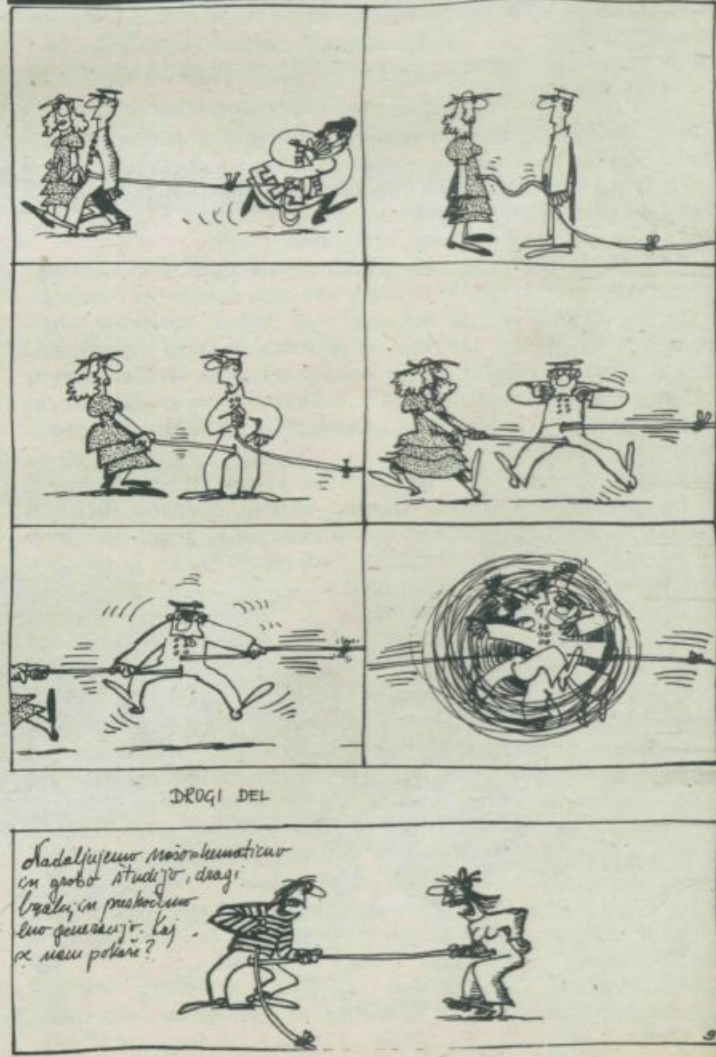
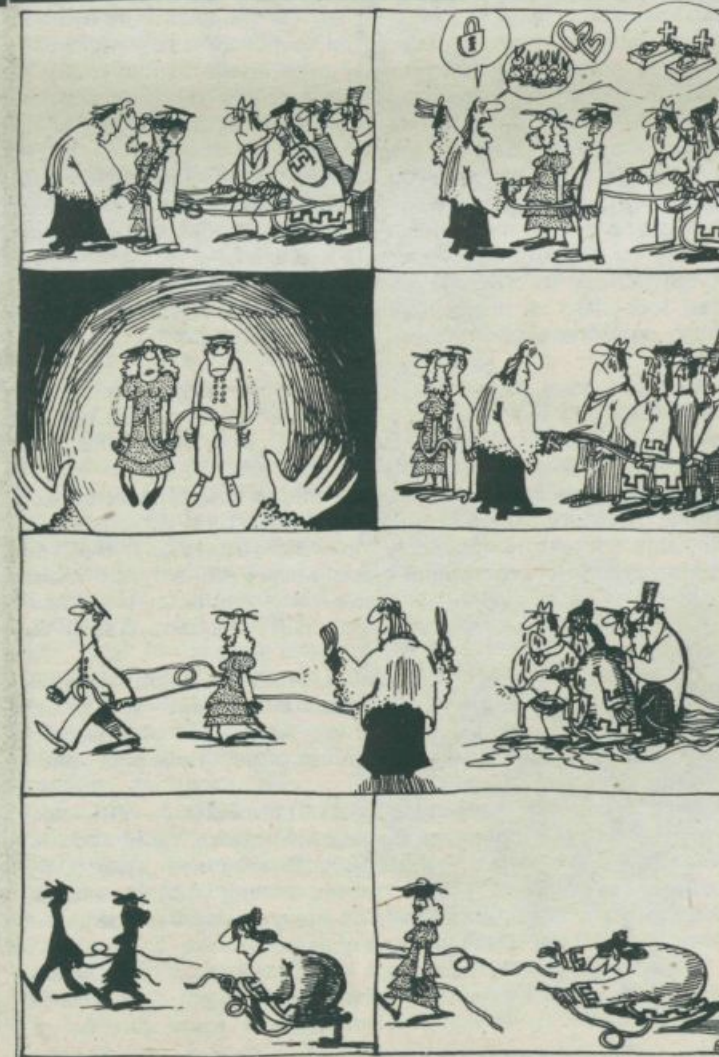
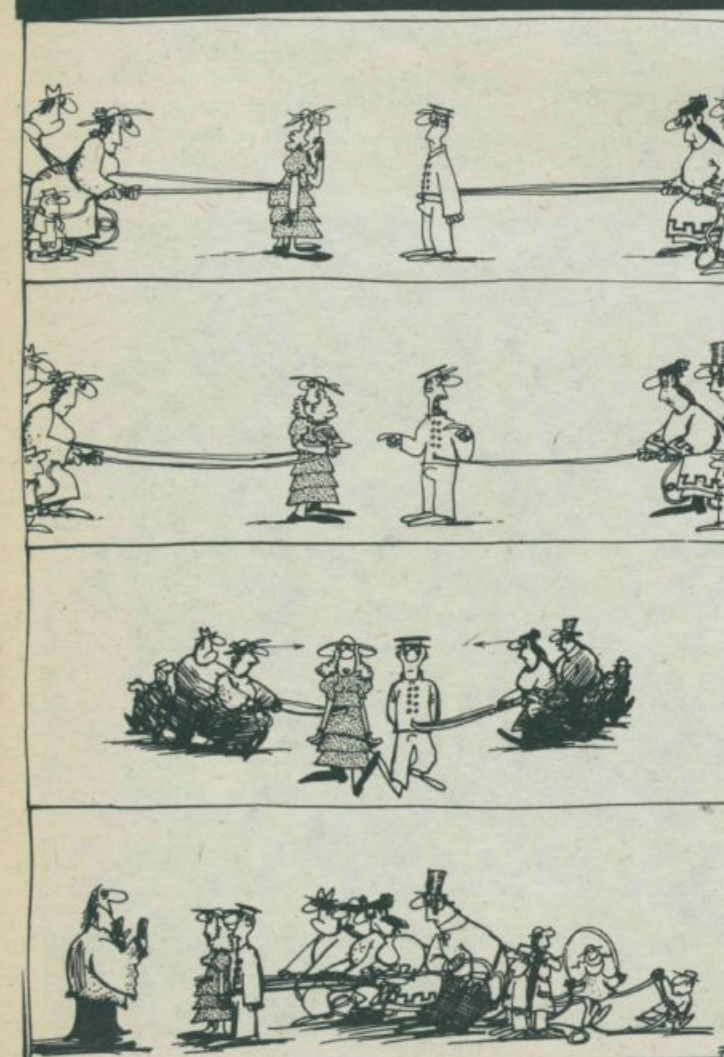
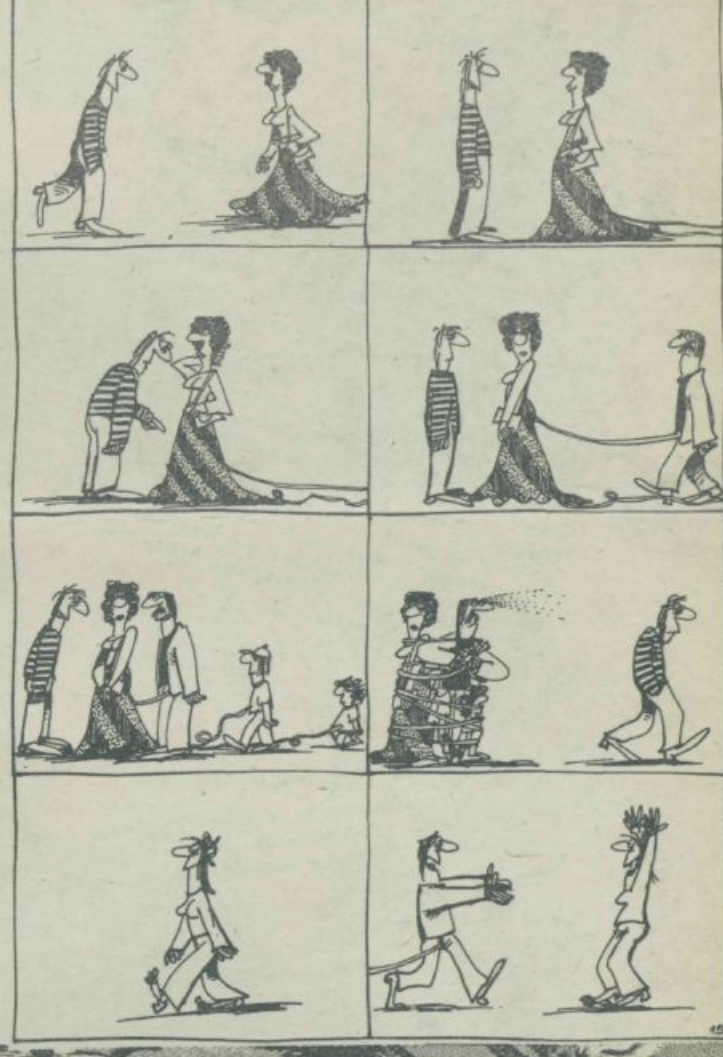
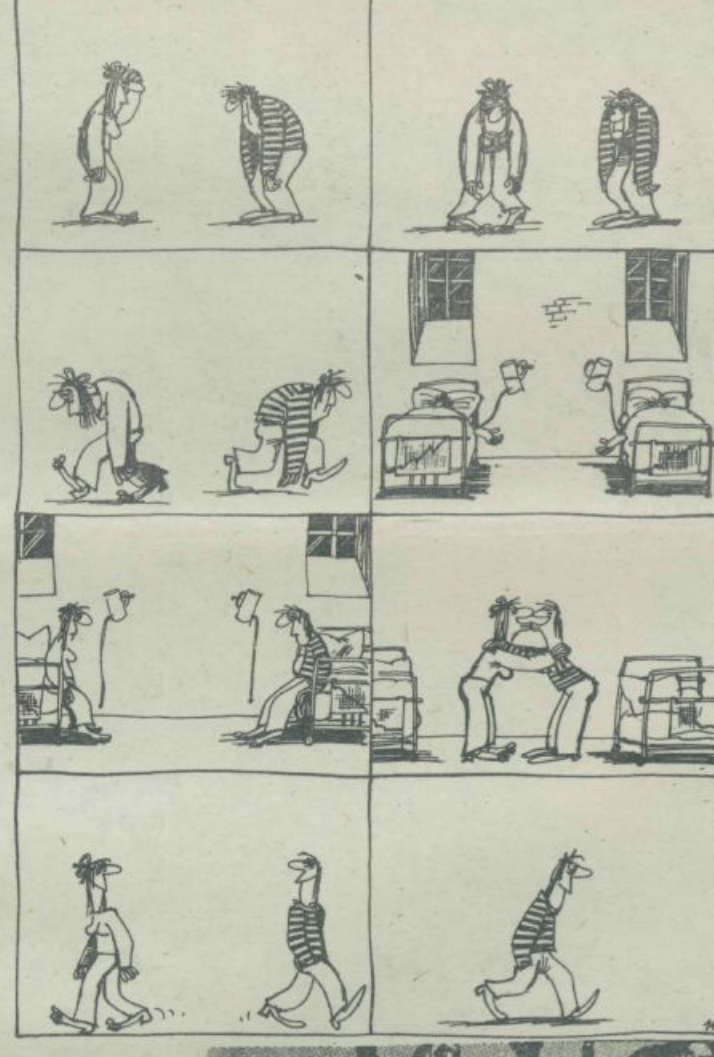
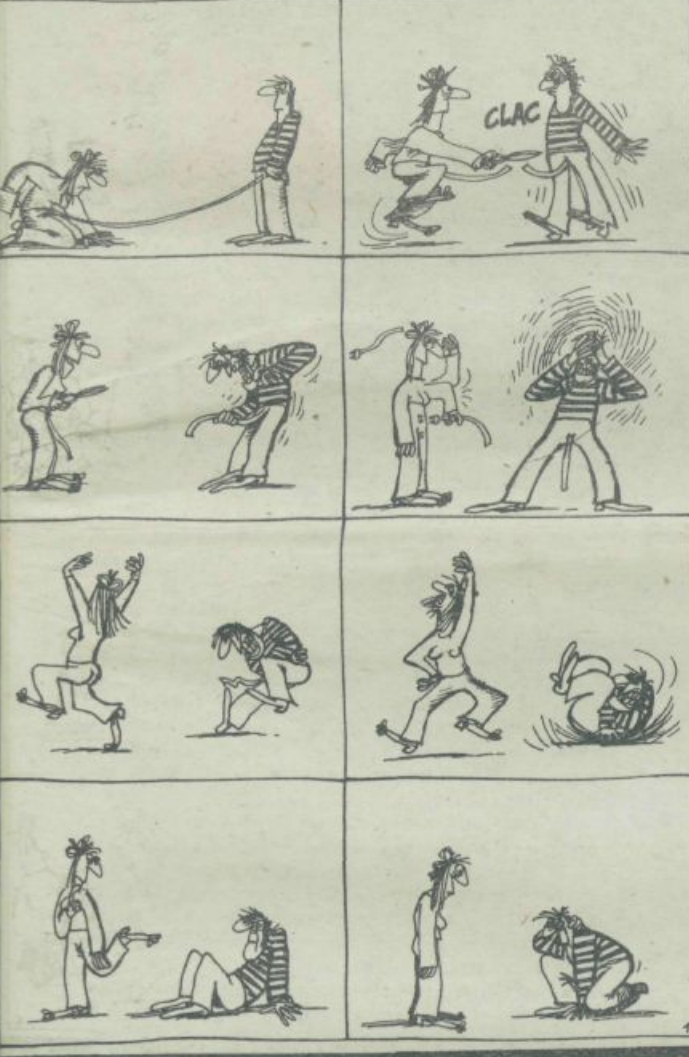
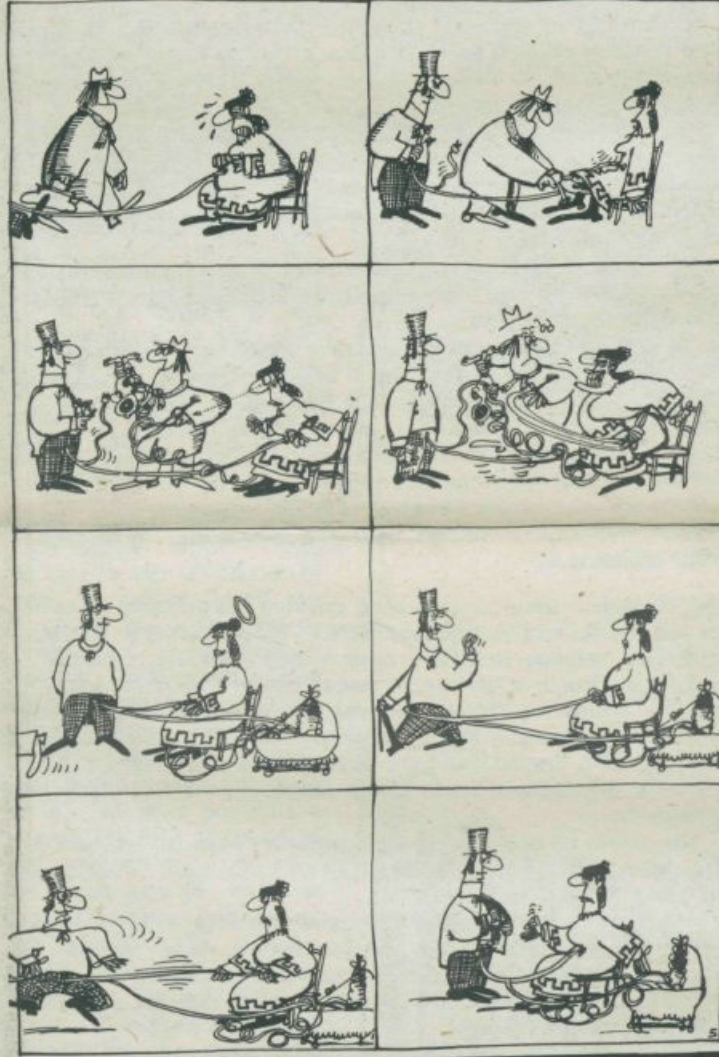
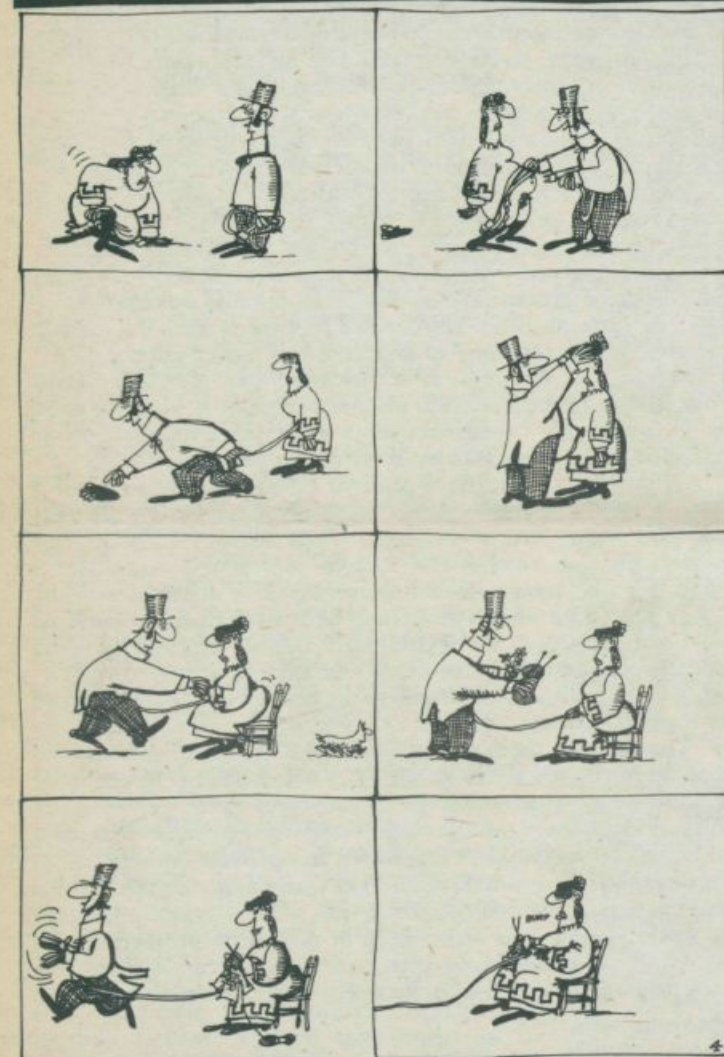
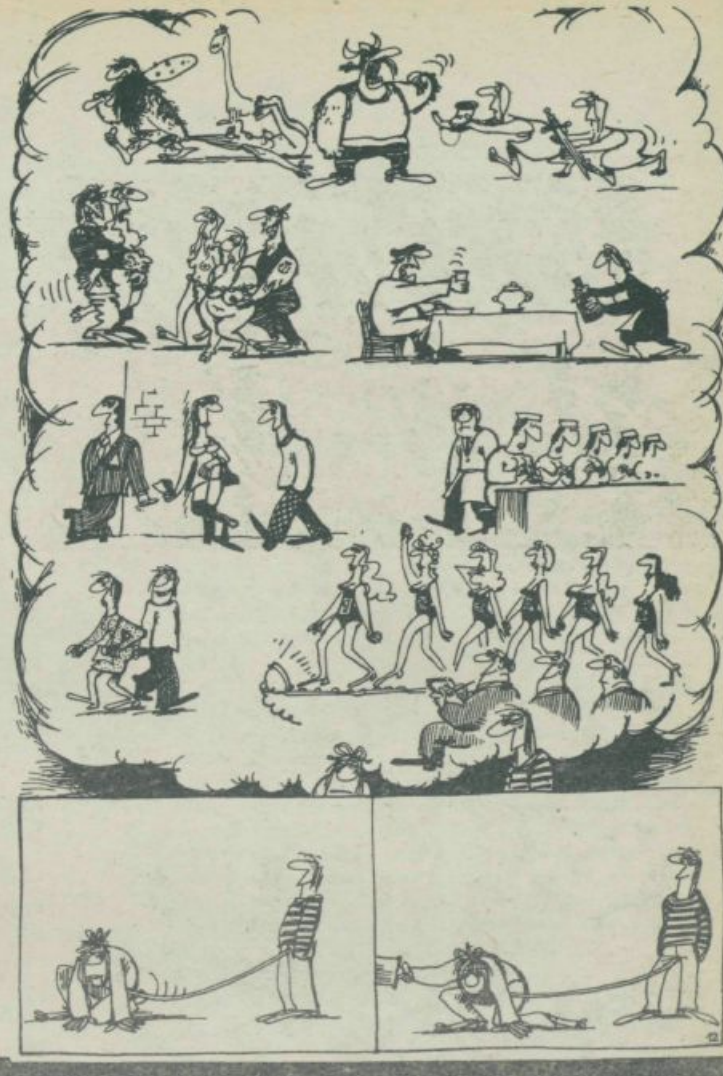
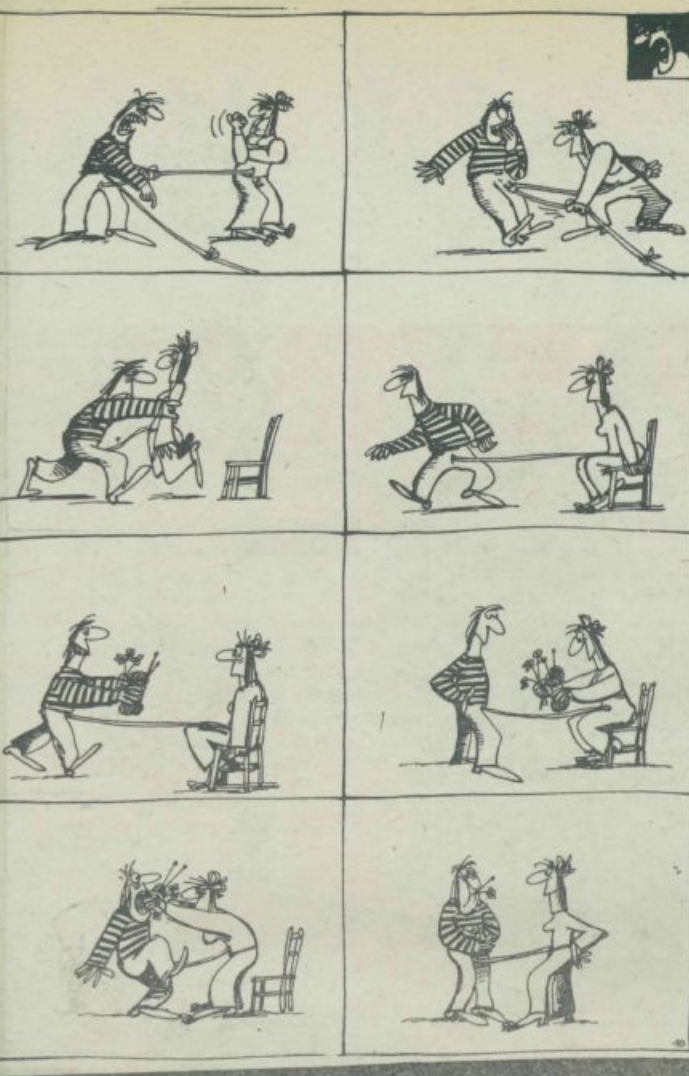
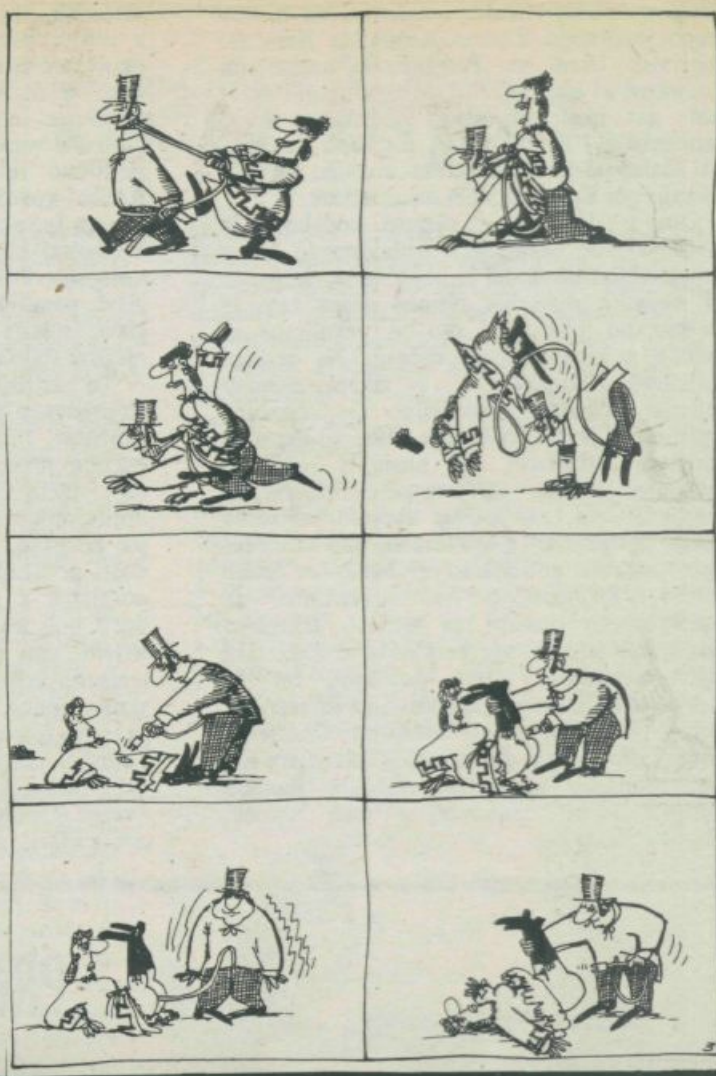
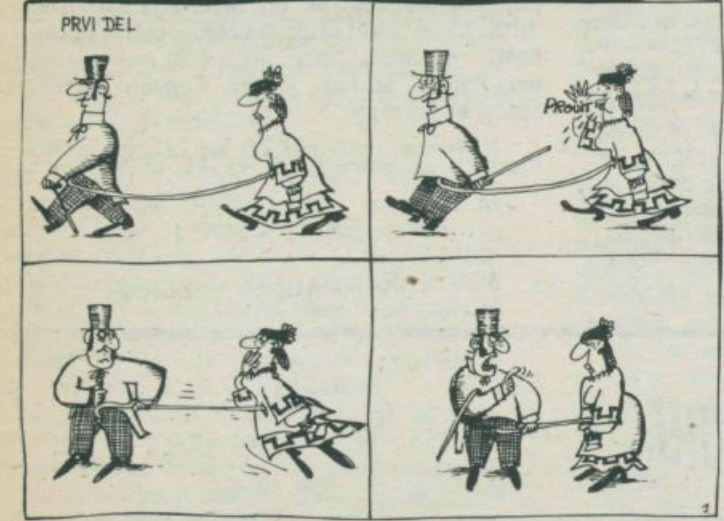
P.S. – Pisano je v obliki referata (za kongres štud. arh. Jug. 81) – Naj ne bi bila študija, ampak seznam napotkov za razmišljanje. I – Karl Marx – Uvod v Očrte – Mavd. IV. Lj. 77 str. 88

Jožef Žaga

di Claire Bretcher
© 1979 Claire Bretcher

il l'ordone infernal

Konec
Line

FILOZOFIJADARIJA

Apologija

(odlomka iz odgovorov na vprašanje o potrebnosti/nepotrebnosti take prireditve)

„Dejstvo je, da filozofijada ni uspela, ampak po mojem mnenju so take filozofijade nujno potrebne, pa naj ljudje še toliko očitajo, da je to življenje za družbeni danar. Ampak spoznavanje ljudi, študentov istega profila iz drugih republik, ki imajo bistveno drugačno mišljenje o nekaterih stvareh... to se meni zdi pozitivno.“

Zakaj filozofijada ni uspela?

To je bila moja tretja filozofijada in peta po vrsti. Prejšnje štiri so bile drugače zasnovane, mi smo šli čisto na novo v eno stvar in to predvsem zato, da bi dvignili kvaliteto filozofijadi, njenemu delovnemu delu. Delali smo po katedrali, ker je, jasno, vsak študent prvo filozof, filolog, pač karkoli že študira, in šele potem študent filozofske, filološke, pedagoške fakultete. Mislim, da nam je tudi delno uspelo, ker se je začelo delati na ta način, ampak vse skupaj je bilo slabo pripravljeno in tudi vzdušje na filozofijadi je bilo

tako, da smo vsi malo prazni odšli od tam in se resnično bolj intenzivno kot prejšnja leta sprašujem 'Filozofijada zakaj in ali je sploh potrebna!'

Ampak moje osebno mnenje je, da je potrebna (podčrtal H.M.) in predvsem se je treba učiti in truditi in nekaj narediti, iskati nove poti v tem, ne pa prezirati!

„Pa... mislim da je potrebna, samo mislim tudi to, da večja resnost ne bi škodila.“

IZLETNIŠTVO

(o dveh izletih, pravzaprav pa samo o enem) „S tem izletom je bilo tako, da so namreč šli štirje avtobusi v Trst, eden pa v Škocjanske jame. Na sestanku KOS (Koordinacijskega odbora srečanj, op.H.M.) so vsi rekli, ko smo mi povedali, da bomo organizirali izlet v Trst in to samo zaradi tega, da ne bi ljudje množično bežali v Trst in da ne bi zato trpelo delo, 'Buaaa, kaj pa je nam treba Trsta, mi vendar ne rabimo Trsta! Potem pa se je izkazalo, da so ljudje kljub organiziranemu izletu, kljub stalnemu opominjanju den na dan odhajali v Trst in tudi potem na izletu so bili štirje avtobusi zasedeni... Potem pa naj mi še kdo kdekaj govori, da niso bili potrebni, ko pa je bil izlet organiziran samo zato, da ljudje ne bi bežali.“

Se je pa zgodilo tudi točno tisto, česar smo se mi bali, samo hvala bogu in so mu ukradli potni list in je šel v Trst na svojo roko in so mu ukradli potni list in je imel probleme, samo ne preveč dolgotrajne, tako da je še isti večer prišel nazaj.“

Dieta?

(mala, drobna zanimivost!)

Skupina študentov se je pritožila, ker so v hotelu Maestoso v Lipici lahko dobili samo enoten obrok in niso mogli izbirati npr. med večimi vrstami kosila!

Mi, študenti!

(Kdo smo, kaj smo)

„Moje mišljenje je, da je študent neke vrste delavec.“

Smo privilegirani?

(Ali je to samo skupina študentov, ki je znotraj študentske populacije privilegirana?)

„Ne bi se moglo reči, da smo privilegirani, imamo svoje mesto kot vsi ostali delovni ljudje v naši državi. In kar zadeva samoupravljanje in kar zadeva družbeno-politično življenje in življenje nasploh.“

Ali socialni izvor študentov vpliva na študij?

Ker zadeva socialno situacijo študentov mislim, da naša družba omogoča študirati vsakemu, ki to želi in ima možnost, predvsem intelektualne zmoglosti!

Tema „Leto '88“ za skupino zgodovina je bila zavržena! Zakaj?

„Lahko rečem samo to, da tako kot je bila tema reprezentirana se je nanašala na delovno skupino zgodovine, toda moje osebno mnenje je, da je o tej temi potrebno diskutirati, potrebno je samo najti mesto in način, kjer se lahko diskutira, kajti tukaj (v Lipici, op.H.M.) se očitno takšno mesto oziroma način ni moglo najti, ker so bile nekatere fakultete neobveščene ali prepozno obveščene oziroma so prepozno dobile teme, tako da se niso mogle pripraviti...“

„Zato ker cvikajo, ker se bojijo sami sebe... Jaz ne vem, ampak mislim, da kjerkoli so in karkoli so, so predvsem študentje in ne vem koliko in v kakšni meri se zavedajo tega, da so študentje, da predstavljajo neke vrste sloj... in zato so bila mogoče tudi taka trenja, ker smo letos vse naredili na drugačen način, nismo se mogli večno skrivati za frazami, čeprav se je to spet poskušalo... in vzdušje je bilo dejansko slabo, slabše kot na prejšnjih filozofijadah! Vsi, ki so rekli, da se o tem (temi za zgodovino, op.H.M.) ne bomo pogovarjali, so to utemeljili s tem, češ da ni bilo materialov, da niso dovolj pripravljeni itd. Tema je bila preglasovana za en glas in smo jo pač umaknili s programa, ampak potem, ko je bila predlagana druga (rezervna!) tema, pa ni bilo več govora o nepripravljenosti!“

Perspektive filozofijade? (apologija drugič!)

„Če bi naredili samo srečanje po katedralah, potem bi to dejansko postali samo neke vrste seminarji, to potem jasno ne bi bila več filozofijada, kar bi bilo verjetno tudi pozitivno, čeprav sem jaz proti temu, ker mislim, da filozofijada še ni naredila tistega, kar bi morala narediti, kar naj bi naredila, kar jaz od nje pričakujem, kar še nekaj ljudi od nje pričakuje... Jaz tega ne bi na silo razformirala, mislim filozofijado, ampak bi morali ljudje sami priti do tega, mislim sploh filozofijada sama bi morala dokazati, da ni sposobna več obstajati.“

Drugo leto organizira filozofijado Zadar. Moje osebno mnenje je, da če bo naslednja filozofijada uspela, če bo korak naprej, če bomo napredovali, potem bo filozofijada trajala še nekaj časa, preden bo prerasla samo sebe in jo bomo imeli še nekaj časa in to mislim da bolj kvalitetno, kot jih je bilo teh pet zdaj; če pa naslednja filozofijada ne bo uspela, potem pa mislim, da je dejansko nesmiselno, da bi filozofijada sploh še bila, čeprav pravim, da do naslednjega leta bom zagovarjala stališče, da je filozofijada nujno potrebna. Ampak če naslednja ne bo uspela, potem pa res mislim, da ni več kaj...“ Monologi so odlomki iz intervjujev z: Judito Zidar, študentko FF iz Ljubljane, predsednikom OO SSOM Filološke fakultete iz Skopja in s članom predsedstva OO SSOM Filološke fakultete iz Skopja!

SUMMA SUMMARUM

Kot smo v prejšnji številki Tribune obljubili, tokrat malo več o filozofijadi, ki je bila od 28. III. do 2. IV. v Lipici.

Kljub govorjenju o „malo drugačnem“ delovnem programu je bil celoten program V. filozofijade v ustaljenih okvirih seminarskega žuriranja: zajtrk, „delo“, kosilo, „delo“, večerja, kulturni program, ples in zabava (vmes pa še rubrika Šport in rekreacija). Pa še izlet v Trst oziroma v Škocjanske jame in Matavun, a o tem je dovolj povedala udeleženka srečanja.

Naj odgovorim na pripombo o očitkih, češ da je filozofijada življenje za družbeni danar:

TO JE ZAPRAVLJANJE DRUŽBENEGA DENARJA!

/Lahko pa tudi odgovorim kar z besedami kolega iz Skopja, ki se, vse tako kaže, niti sam ni zavedal svoje samokritičnosti, ko je na vprašanje o vlogi oziroma nalogah študentov v današnji situaciji odgovoril, da „mi vsi, brez obzira ali smo študenti, učenci ali delavci (moramo) na svojih plečih nositi to krizo in sodelovati v stabilizaciji... kar bi nam šele pomagalo, da se izvlečemo iz te krize.“/

Vemo, da na filozofijadi sodeluje najmanjše možno število študentov, manj kot na vseh ostalih ljadah. Vemo tudi, da vsaka fakulteta krije svoj del stroškov za sodelovanje na srečanju. Toda kljub temu ostaja negativno razmerje med tem, kar tako srečanje doprinese k „izmenjavi izkušenj, krepitvi bratstva in enotnosti...“ in potrošenim denarjem. Zlasti in predvsem pa je filozofijada zapravljanje družbenega denarja, če imamo pred očmi (trenutno?) stanje na FF v Ljubljani. Kaj se je dogajalo v letošnjem študijskem letu na Filozofski fakulteti, temu nekdanji „kulturno najmočnejšemu“ faksu ljubljanske univerze? NIČ!

Nič, z izjemo dveh športnih dnevo in akcije za študentsko samopomoč, kar je KO OO ZSMS FF uspel organizirati do danes. In izgleda, da je to tudi vse, kar lahko pričakujemo.

Vedno govorimo o nekem (družbenem) denarju, pri tem pa pozabljamo na njegov izvor. Če ne drugega pa je denar, porabljen za srečanje v Lipici, tudi naš, študente, sedaj udaril po glavi (ki jo nosimo v žepu, kot kaže!): zavedati se moramo, da ljubljanski filofaks za študentsko aktivnost ne dobi niti tretjino toliko denarja kot nekatere filozofske fakultete v Jugoslaviji. Zavedati se moramo tudi tega, da ni samo naša pravica, dobiti denar za aktivnost na faksu, ampak da je tudi naša dolžnost, da ga smotrno uporabljamo. In smotrna uporaba vsekakor ni vložena v nekih imaginarnih zaključkih s srečanja, ki bodo že jutri obležala v predalu ali fascikli: obljube o sodelovanju, ki so pozabljene takoj, ko mine prva euforija, ko se začne navaden, delaven dan.

Tako se filozofijada s svojo odmaknjenostjo v letovišča, s svojo nerealnostjo, izoliranostjo, mistificira v očeh sodelujočih. Ta mistifikacija seže tako daleč, da nekateri začnajo govoriti celo o feelingu, ki je prisoten na srečanju, o feelingu na zvezni ravni, ki da je pomemben, čeprav v isti sapi priznavajo, da je „ostal slab priokus“ in da je vse skupaj „malo čudno izzvenelo!“ Filozofijada ostaja prepotrebna, samozadovoljujoča in vsi čakajo drugo leto, ko bo naslednja, celo letošnji organizatorji, ki so s svojim poskusom „drugačnega delovnega programa“ načeli njeno mistificiranost, dokazali možnost njenega ne-obstajanja, pa čeprav se tega mogoče sami niti navedali niso. Tako so odprli tri možne variante nadaljnjih srečanj:

Prva je samo radikalizacija njihovega letošnjega programa. Da se namreč filozofijada razbije na posamezne študijske skupine, katerih študenti bi se srečevali na seminarjih na faksih (tako, kot se študenti filozofije že nekaj let srečujejo v Zagrebu na filozofski fakulteti).

Druga varianta je preselitev filozofijade iz hotelov A in B kategorije v študentska naselja, pogovori, razgovori in vse ostalo „delo“ pa bi potekali v prostorih fakultete, katere ZSMS je gostiteljica. Tako bi dosegli večjo množičnost, kar bi bili lahko vsi študenti „domače“ fakultete navzoči!

Tretja možnost pa je: UKINITI FILOZOFIJADO!

Ostale bo seveda četrta možnost, to je ohraniti vse tako kot je in čakati, da bo „filozofijada sama dokazala, da ni več sposobna obstajati!“ Ker kdo ima koga: mi filozofijado ali filozofijada nas? Izgleda da filozofijada nas. In vse tako kaže, da bo stara dama z malo opotekajočim korakom še dolgo časa hodila v letovišča in zdravilišča, dokler ne bo „preseglja samo sebe!“

ZA PROLETARSKO UNIVERZO
ZA OSVEŠČENE ŠTUDENTE!

Metjaž Hriber